

**ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ**

**ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ 27
ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**

ΤΗΣ ΚΡΟΜΜΥΔΑ Α. ΕΥΣΤΑΘΙΑΣ

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΘΗΝΑ**

ΒΟΛΟΣ 2015

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Βόλος, Ιούνιος 2015.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την κα Οικονόμου Αθηνά, Λέκτορα του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, που ανέλαβε την επίβλεψη της παρούσας διπλωματικής εργασίας για την πολύτιμη βοήθεια, συμπαράσταση και καθοδήγηση στην έρευνα και συγγραφή αυτής.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την υποστήριξη και συμπαράσταση που υπέδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου και της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας.

Περιεχόμενα

Λίστα Πινάκων	5
Λίστα Διαγραμμάτων	6
Περίληψη	7
Κεφάλαιο 1ο Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 2ο Βιβλιογραφική ανασκόπηση	11
2.1 Εννοιολογικά ζητήματα	11
2.1.1 Μορφές εκπαιδευτικών ανισοτήτων	13
2.1.2 Συνηθέστερες μορφές κινητικότητας	14
2.2 Θεωρητική προσέγγιση	16
2.2.1 Θεωρία ανθρώπινου κεφαλαίου	16
2.2.2 Θεωρητικές μελέτες	20
2.3 Εμπειρική μελέτη των διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση των παιδιών	27
2.3.1 Η επίδραση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης των γονέων	27
2.3.2 Η επίδραση του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων	35
2.3.3 Η επίδραση της δομής της οικογένειας	44
2.3.4 Η επίδραση του φύλου	46
2.4 Συμπεράσματα	48
Κεφάλαιο 3ο Εμπειρική ανάλυση	50
3.1 Δεδομένα	50
3.2 Μεθοδολογία	51
3.3 Οικονομετρική εξειδίκευση	55
3.4 Περιγραφική στατιστική	57
3.5 Αποτελέσματα	61
3.6 Οικονομετρικά προβλήματα	94
3.7 Συμπεράσματα	95
Βιβλιογραφία	97

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1: Ορισμός των ανεξάρτητων μεταβλητών	55
Πίνακας 2: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Γαλλία	63
Πίνακας 3: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για το Βέλγιο	64
Πίνακας 4: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ολλανδία	65
Πίνακας 5: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Γερμανία	66
Πίνακας 6: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ιταλία	67
Πίνακας 7: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για το Λουξεμβούργο	68
Πίνακας 8: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για το Ηνωμένο Βασίλειο	69
Πίνακας 9: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Δανία	70
Πίνακας 10: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ιρλανδία	71
Πίνακας 11: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ελλάδα	72
Πίνακας 12: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ισπανία	74
Πίνακας 13: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Πορτογαλία	75
Πίνακας 14: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Φινλανδία	76
Πίνακας 15: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Σουηδία	77
Πίνακας 16: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Αυστρία	78
Πίνακας 17: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Κύπρο	79
Πίνακας 18: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Τσεχία	80
Πίνακας 19: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Εσθονία	81
Πίνακας 20: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ουγγαρία	82
Πίνακας 21: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Λετονία	83
Πίνακας 22: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Λιθουανία	84
Πίνακας 23: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Μάλτα	85
Πίνακας 24: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Πολωνία	86
Πίνακας 25: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Σλοβακία	87
Πίνακας 26: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Σλοβενία	88

Πίνακας 27: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Βουλγαρία	89
Πίνακας 28: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Ρουμανία	90

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Ποσοστό παρατηρήσεων ανά χώρα	58
Διάγραμμα 2: Ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των ερωτηθέντων ανά χώρα	58
Διάγραμμα 3: Ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της μέσης εκπαίδευσης του πατέρα και της μητέρας ανά χώρα	60

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στην ανάλυση της εκπαιδευτικής κινητικότητας εξετάζοντας τους μηχανισμούς και τις διαδικασίες μέσω των οποίων "μεταβιβάζεται" ή επηρεάζεται το εκπαιδευτικό επίπεδο μεταξύ των γενεών. Εστιάζεται στη διερεύνηση της υπόθεσης ότι η πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των ατόμων επηρεάζεται από συγκεκριμένους παράγοντες, με κυριότερους το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων τους. Αρχικά γίνεται η επισκόπηση των βασικών εννοιολογικών ζητημάτων και έπειτα των θεωρητικών και εμπειρικών ευρημάτων άλλων σχετικών μελετών. Στη συνέχεια διερευνώνται οι διαγενεακές εκπαιδευτικές συσχετίσεις για 27 χώρες της Ευρώπης, με τη χρήση ενός διμεταβλητού λογιστικού υποδείγματος και αξιοποιώντας τα δεδομένα της έρευνας Eurobarometer 75.4 του 2011. Η ανάλυση επιβεβαιώνει ότι σχεδόν όλες οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στις λογιστικές παλινδρομήσεις επιδρούν σημαντικά (είτε θετικά είτε αρνητικά) στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των μελών του δείγματος για την πλειοψηφία των χωρών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην επίδραση του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων πάνω στο εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων στην έρευνα, ως δείκτη διαγενεακών εκπαιδευτικών ανισοτήτων. Το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων φαίνεται να είναι ισχυρός προσδιοριστικός παράγοντας, αποδεικνύοντας την ύπαρξη διαγενεακών ανισοτήτων στην εκπαίδευση.

Λέξεις-Κλειδιά: Εκπαίδευση και ανισότητα, Διαγενεακή Κινητικότητα

Κωδικοί JEL : I24, J62

ABSTRACT

This work presents an analysis on educational mobility by examining the mechanisms and procedures that affect cross-generation educational level transfer. It focuses on researching the hypothesis that the possibility for secondary education completion is affected by certain factors, especially the subject's parents' educational level. First, we provide an overview of basic conceptual issues and theoretical and empirical findings of prior relative research. Then, we discuss the intergenerational educational correlations for the 27 E.U. member countries by use of a bivariate logistic model and Eurobarometer's 75.4 (2011) data. Our analysis confirms that almost all variables used notably affect (positively or negatively) the possibility for successful secondary education completion for the sample's subjects for majority of the countries of our study. Particular emphasis is given in the effect of the educational level of parents on the education level of respondents, as an indicator of intergenerational educational inequalities. The educational level of parents appears to be a strong determinant, proving the existence of intergenerational inequalities in education.

Keywords: Education and Inequality, Intergenerational Mobility

JEL Codes: I24, J62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο διαμορφωτικός ρόλος της εκπαίδευσης αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για τη μελλοντική πορεία του ατόμου. Ωστόσο η "ποσότητα" και ποιότητα της εκπαίδευσης που λαμβάνει κανείς δεν είναι εξαρχής αυτονόητη και καθορισμένη. Αντιθέτως, προσδιορίζεται από τις γενικότερες ανάγκες της στενότερης κοινότητας στην οποία ζει καθημερινά το άτομο, ενώ επηρεάζεται πρωτίστως από το οικογενειακό και έπειτα από το σχολικό του περιβάλλον.

Η άνιση πρόσβαση λοιπόν στην εκπαίδευση είναι ένας από τους βασικούς λόγους για τα πολύ χαμηλά επίπεδα διαγενεακής κινητικότητας αφού η εκπαίδευση λειτουργεί άλλοτε ως μέσο κοινωνικής ανέλιξης και άλλοτε ως μέσο αναπαραγωγής της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης του ατόμου. Οι ανισότητες που παρατηρούνται στον τομέα της εκπαίδευσης συνήθως υπαγορεύονται από το διαφορετικό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο από το οποίο προέρχεται το άτομο και αναπαράγονται διαγενεακά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών. Οι διαγενεακές επιδράσεις αναφέρονται στην επιρροή διαφόρων παραγόντων που σχετίζονται και αλληλεπιδρούν με την οικογένεια του ατόμου μέσα σε ένα επαναλαμβανόμενο πλαίσιο που μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά και όχι απαραίτητα στον ίδιο βαθμό.

Η εκπαιδευτική κινητικότητα ως ερευνητικό αντικείμενο αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό θέμα εμπειρικής μελέτης. Μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, όπως ακολουθεί στα επόμενα κεφάλαια, γίνεται αντιληπτό πως η διερεύνηση των διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση γίνεται μέσα από διαφορετικά μονοπάτια. Ανάλογα με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται, παρατηρείται μια αντιφατικότητα ως προς τα αποτελέσματα ενώ οι αιτιώδεις σχέσεις είναι ιδιαίτερα δύσκολο να προσδιοριστούν. Επιπρόσθετα, οι περισσότερες έρευνες που έχουν διεξαχθεί εστιάζουν κάθε φορά σε μία μόνο χώρα. Αντίθετα, οι διακρατικές έρευνες σε επίπεδο διαγενεακής μετάδοσης της εκπαίδευσης είναι πολύ λίγες (Hertz et al., 2007) και σπάνια περιλαμβάνουν την Ελλάδα. Συνήθως κύριο μέλημα αυτών των ερευνών είναι η μέτρηση του βαθμού της εκπαιδευτικής κινητικότητας και όχι η μελέτη των παραγόντων που την επηρεάζουν. Επιπλέον, τα δεδομένα που χρησιμοποιούν συνήθως αφορούν περασμένες δεκαετίες ενώ τόσο η εκπαίδευση όσο και τα άτομα εξελίσσονται με την πάροδο των ετών, με

αποτέλεσμα να απαιτούνται έρευνες που να αντικατοπτρίζουν τις καινοτομίες και αλλαγές του σύγχρονου κόσμου.

Κύριο αντικείμενο της εργασίας αυτής αποτελεί η διερεύνηση των διαγενεακών εκπαιδευτικών συσχετίσεων σε 27 χώρες της Ευρώπης από μια συγκριτική σκοπιά, χρησιμοποιώντας το εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και παιδιών καθώς και κάποιους ατομικούς παράγοντες όπως είναι το κοινωνικό επίπεδο του ατόμου. Επιπλέον, η παρούσα εργασία εξετάζει την ύπαρξη διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση στο ανωτέρω δείγμα.

Ακόμη, η εργασία αυτή έχει ως στόχο να συνοψίσει τη θεωρητική ανάλυση γύρω από τους σημαντικότερους παράγοντες που ευθύνονται για τη διαγενεακή μεταβίβαση του εκπαιδευτικού επιπέδου αλλά και τα εμπειρικά ευρήματα μερικών από των σημαντικότερων ερευνών στον τομέα αυτό.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται ως εξής: στο επόμενο κεφάλαιο περιλαμβάνεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση όπου αρχικά παρουσιάζονται τα κυριότερα ζητήματα που αφορούν τόσο την κινητικότητα όσο και τις ανισότητες στον τομέα της εκπαίδευσης. Ακολουθεί μια παρουσίαση των θεωρητικών προσεγγίσεων αναφορικά με την εκπαίδευση και τη σχέση της με το οικογενειακό περιβάλλον ενώ έπειτα γίνεται μια επισκόπηση των ευρημάτων των εμπειρικών αναλύσεων που αφορούν του παράγοντες που επιδρούν διαγενεακά στην εκπαίδευση των παιδιών. Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου διατυπώνονται ορισμένα συμπεράσματα που βασίζονται στις προηγούμενες έρευνες, θεωρητικές και εμπειρικές.

Έπειτα, το τρίτο κεφάλαιο αποτελεί το εμπειρικό μέρος της εργασίας. Εδώ αναλύονται τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται και η μεθοδολογία που ακολουθείται. Ακόμη, παρουσιάζεται η οικονομετρική εξειδίκευση καθώς και βασικά στατιστικά χαρακτηριστικά των μεταβλητών. Στη συνέχεια, περιγράφονται και σχολιάζονται τα αποτελέσματα καθώς και τα οικονομετρικά προβλήματα. Τέλος, στο ίδιο κεφάλαιο περιέχονται και τα βασικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν τόσο από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση όσο και από την εμπειρική ανάλυση μας ενώ παράλληλα διατυπώνονται και προτάσεις για μελλοντική έρευνα στο πεδίο αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Πρώτοι οι κοινωνιολόγοι έστρεψαν την προσοχή τους στην επιρροή που ασκεί η εκπαίδευση αλλά και το κοινωνικο-οικονομικό οικογενειακό υπόβαθρο των ατόμων στην μετέπειτα εξέλιξή τους. Κατόπιν ακολούθησαν οι οικονομικές έρευνες, όπου κατά κύριο λόγο, δόθηκε έμφαση στη διερεύνηση των αιτιών και παραγόντων που επηρεάζουν τη διαγενεακή μεταβίβαση του εισοδήματος. Πλέον, δίνεται ιδιαίτερη σημασία από την οικονομική επιστημονική κοινότητα στην ανάλυση της εκπαιδευτικής κινητικότητας από διαγενεακή σκοπιά με αποτέλεσμα η βιβλιογραφία να είναι μεν ακόμη μικρή αλλά αναπτυσσόμενη. Ο πιο σημαντικός λόγος για αυτή την μετατόπιση ενδιαφέροντος στην έρευνα έγκειται στο γεγονός ότι η εκπαίδευση αποτελεί τον κινητήριο μοχλό προς την κατεύθυνση της επιτυχίας. Αυτό συμβαίνει διότι η επιτυχία μετράται με το επαγγελματικό κύρος αλλά και από τις οικονομικές απολαβές που απολαμβάνει κανείς μέσω της εργασίας του.

Η σημασία και η αξία της εκπαίδευσης είναι αναγνωρισμένη όχι μόνο για το κάθε άτομο ξεχωριστά αλλά και για την κοινωνία ως σύνολο. Ένας από τους βασικότερους στόχους της εκπαίδευσης είναι η μείωση τόσο της κοινωνικής όσο και της οικονομικής ανισότητας μέσα από τη δημιουργία, την καλλιέργεια και τον εμπλουτισμό των γνώσεων και των δεξιοτήτων του ανθρώπου. Τα εκπαιδευτικά συστήματα εκσυγχρονίζονται συνεχώς σε μια προσπάθεια προαγωγής της κοινωνικής κινητικότητας και τη μείωση της ανισότητας. Γενικότερα, είναι έκδηλη η προσπάθεια πολλών χωρών προς αυτή την κατεύθυνση με την παροχή μιας στοιχειώδους γενικής παιδείας σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Για το λόγο αυτό, τόσο οι ιδιωτικές όσο και οι δημόσιες επενδύσεις στην εκπαίδευση αυξήθηκαν, παρά την οικονομική κρίση που έπληξε πολλές χώρες, σύμφωνα με την έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για το έτος 2012 για την εκπαίδευση. Ωστόσο, παρά την πάροδο των χρόνων και τις κρατικές προσπάθειες, οι ανισότητες στην εκπαίδευση δεν έχουν μειωθεί σε πολλές χώρες (Shavit and Blossfeld, 1993).

Η εκπαίδευση είναι από τους πιο εμφανείς μηχανισμούς μετάδοσης της κινητικότητας ευρύτερα (Blanden et al, 2007). Σε αρχικό επίπεδο, ασκεί μεγάλη επιρροή στην επαγγελματική κινητικότητα του ατόμου καθώς το επίπεδο εκπαίδευσης του επηρεάζει και καθορίζει έως ένα βαθμό την επαγγελματική του ζωή. Παραδείγματος χάριν, όσο υψηλότερη βαθμίδα εκπαίδευσης έχει ολοκληρώσει κανείς τόσο καλύτερα αμειβόμενη και υψηλού κύρους δύναται να είναι η θέση εργασίας του. Έτσι, γίνεται φανερό πως κατ'επέκταση επηρεάζεται τόσο η οικονομική όσο και η κοινωνική του θέση.

Φυσικά, ζητούμενη είναι κάθε φορά η ανοδική κινητικότητα, τόσο η εκπαιδευτική όσο και ευρύτερα η κοινωνική. Ωστόσο, είναι γεγονός πως δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί καθώς επί τοις ουσίαις δεν υπάρχει η επιδιωκόμενη ισότητα ευκαιριών. Η αρχή της ισότητας των ευκαιριών φαίνεται να καταστρατηγείται από την ύπαρξη στατιστικής σχέσης μεταξύ των εκπαιδευτικών κυρίως επιτευγμάτων των παιδιών και του οικογενειακού υπόβαθρου αυτών. Μια τέτοια σχέση υψηλού βαθμού ερμηνεύεται ως χαμηλή κινητικότητα και κατά συνέπεια δεν επιτρέπει σε παιδιά που δεν κατάγονται από εύπορες οικογένειες να αξιοποιήσουν στο μέγιστο τις δυνατότητές τους. Αυτή η αδυναμία αποδίδεται κατά κύριο λόγο σε πιστωτικούς περιορισμούς ή περιορισμούς ρευστότητας (Di Paolo et al., 2010).

Αν πράγματι υπήρχε ισότητα στις ευκαιρίες τότε η κοινωνία θα χαρακτηριζόταν ως αξιοκρατική. Δηλαδή, θα δινόταν η ευκαιρία σε όλα της τα μέλη, ανεξάρτητα από την κοινωνική και οικονομική τους προέλευση, να μπορέσουν να αποκτήσουν ένα καλύτερο εκπαιδευτικό επίπεδο από αυτό των γονιών τους και να ανελιχθούν στην κοινωνική κλίμακα. Έτσι, αυτό το αποτέλεσμα θα οφειλόταν μόνο στη διαφορά καταβολής προσπάθειας από την πλευρά τους και όχι σε άλλες συνθήκες. Όμως, αυτή η ισότητα των ευκαιριών εμποδίζεται από τις εκπαιδευτικές ανισότητες. Αυτές συνιστούν μια πραγματικότητα που συναντάται ευρύτερα στον κόσμο και επηρεάζουν τις επιδόσεις των μαθητών σε όλη την εκπαιδευτική τους πορεία.

2.1.1. ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι εκπαιδευτικές ανισότητες στοιχειοθετούνται από τις άδικες διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των ατόμων ή των κοινωνικών ομάδων αναφορικά με την εκπαίδευση. Αυτές μπορεί να λάβουν ποικίλες μορφές και οφείλονται σε διάφορους λόγους, που εδράζονται κυρίως στο οικογενειακό υπόβαθρο του ατόμου. Σε κάθε περίπτωση όμως ασκούν αρνητική επίδραση στα παιδιά και επηρεάζουν την εκπαιδευτική τους πορεία με δυσμενή επιρροή ευρύτερα στα μελλοντικά τους επιτεύγματα. Αυτές που συναντώνται πιο συχνά είναι οι κάτωθι σύμφωνα με τη Βαρλάμη Ε. κ.α'. (2004):

α) η μη εγγραφή στο σχολείο: παρατηρείται σε μικρή κλίμακα άτομα που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα ή ανήκουν σε ομάδες που υφίστανται κοινωνική περιθωριοποίηση ή αποκλεισμό όπως είναι άτομα που ανήκουν σε μειονότητες ή είναι μετανάστες να μην πραγματοποιούν την εγγραφή τους στο σχολείο ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

β) η πρόωπη εγκατάλειψη του σχολείου: πρόκειται για την εγκατάλειψη του σχολείου από την πλευρά του παιδιού πριν την ολοκλήρωση της θεσμοθετημένης από το κράτος υποχρεωτικής συνολικής φοίτησης σε αυτό.

γ) τα κίνητρα μάθησης: τα παιδιά που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα δεν παρουσιάζουν τα ίδια κίνητρα με τα ευκατάστατα παιδιά. Η οικογένεια ανάλογα με το κοινωνικο-οικονομικό της στάτους έχει διαφορετικούς στόχους για τα παιδιά της και τους εμψυθούν διαφορετικές ιδέες και στάσεις απέναντι στην εκπαίδευση. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα μη προνομιούχα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με τη σχολική αποτυχία συνηθέστερα, αποσύρονται πιο εύκολα από την προσπάθεια για σχολική επιτυχία.

δ) η σχολική επίδοση: οι μαθητές από χαμηλά κοινωνικά στρώματα παρουσιάζουν μικρότερα ποσοστά επιτυχίας και επιδόσεων συγκριτικά με τους μαθητές που προέρχονται από τα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Οι γονείς με χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο έχουν μικρότερες προσδοκίες για τα παιδιά τους, δεν εμπλέκονται στην εκπαίδευση των παιδιών τους ή αδυνατούν να τους προσφέρουν κάποια βοήθεια καθώς οι ίδιοι έχουν συνήθως χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

ε) η φοίτηση σε διαφορετικούς τύπους σχολείου: πρόκειται για τα σχολεία που αποτελούν την προπαρασκευαστική βάση για την ακαδημαϊκή εκπαίδευση και τα σχολεία με επαγγελματικό προσανατολισμό. Τα πρώτα αποτελούν την επιλογή παιδιών από ευκατάστατες οικογένειες ενώ τα τελευταία απαρτίζονται από άτομα προερχόμενα από χαμηλά κοινωνικά στρώματα.

στ) οι τριτοβάθμιες σπουδές-μεταπτυχιακά: παλαιότερα αποτελούσε προνόμιο μόνο των ατόμων με καταγωγή από εύπορες οικογένειες. Αυτό πλέον έχει αλλάξει αλλά και πάλι η μεγαλύτερη διάρκεια σπουδών, τα δίδακτρα και γενικότερα η συνολική οικονομική επιβάρυνση αποτελεί τροχοπέδη για αρκετούς νέους από μια προνομιούχες οικογένειες.

ζ) ο δημόσιος χαρακτήρας της εκπαίδευσης-οι τάσεις ιδιωτικοποίησης: ο δημόσιος χαρακτήρας της εκπαίδευσης είναι αυτός που δίνει τη δυνατότητα σε μη ευκατάστατα άτομα να φοιτήσουν σε διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Συνήθως όμως η εκπαίδευση που λαμβάνουν οι φοιτούντες μαθητές στα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν είναι τόσο ποιοτική όσο στα ιδιωτικά.

2.1.2. ΣΥΝΗΘΕΣΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να δοθεί ένας σύντομος ορισμός για την έννοια της κινητικότητας και των συνηθέστερων μορφών που αυτή μπορεί να λάβει. Ως κοινωνική κινητικότητα θα μπορούσαμε να ορίσουμε την μετακίνηση ενός ατόμου από μια κοινωνική τάξη σε μια άλλη. Αυτού του είδους η μετακίνηση θα μπορούσε να είναι: α) ανοδική δηλαδή επιτυγχάνεται μετακίνηση σε ανώτερη κοινωνική τάξη, β) καθοδική που αφορά μετακίνηση σε κατώτερη κοινωνική τάξη όταν για παράδειγμα υπάρξει απώλεια της εργασίας του ατόμου, γ) οριζόντια, πρόκειται δηλαδή για μετακίνηση στην ίδια κοινωνική τάξη που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με την αλλαγή στην εργασία ενός ατόμου (από ένα μέρος σε ένα άλλο) και δ) κάθετη που αφορά μια μετακίνηση από ένα κατώτερο επίπεδο σε ένα ανώτερο όπως για παράδειγμα η στροφή που μπορεί να κάνει ένας ανειδίκευτος εργάτης σε ένα άλλο χειρωνακτικό επάγγελμα που να απαιτεί ωστόσο εξειδικευμένες γνώσεις.

Ακόμη, η κινητικότητα μπορεί να διακριθεί σε ενδογενεακή και διαγενεακή. Η ενδογενεακή κινητικότητα περιγράφει την κοινωνική πορεία του ίδιου του ατόμου κατά τη διάρκεια της ζωής του και αφορά κυρίως τις μετακινήσεις στα διάφορα επαγγέλματα (Κασιμάτη, 2001). Η διαγενεακή κινητικότητα αφορά τη μετάβαση ενός ενήλικου σε διαφορετική κοινωνικο-οικονομική θέση από αυτή που κατείχαν οι γονείς του και είχε το άτομο αυτό στην παιδική του ηλικία (Blanden et al., 2007). Το φαινόμενο το κοινωνικοοικονομικό στάτους προηγούμενων γενεών να μεταβιβάζεται στις επόμενες αποτελεί νόρμα σε παγκόσμιο επίπεδο με πολύ μικρές αποκλίσεις. Συνεπώς, αυτό προκαλεί και ανισότητες στον τομέα της εκπαίδευσης, της εργασιακής απασχόλησης αλλά και των μισθών με αρνητικές επιπτώσεις για το ίδιο το άτομο.

Το είδος της κοινωνικής κινητικότητας που θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα στην παρούσα μελέτη είναι η διαγενεακή εκπαιδευτική κινητικότητα. Πρόκειται με απλά λόγια για τη μετάβαση ενός ατόμου σε διαφορετικό εκπαιδευτικό επίπεδο από αυτό που κατείχαν οι γονείς του.

Καταλύτες για την διαγενεακή εκπαιδευτική κινητικότητα αποτελούν τόσο η εκπαίδευση που θα λάβει το άτομο από παιδί όσο και το κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο των γονιών του. Από πολύ νωρίς οι οικονομολόγοι θεώρησαν τη διαδικασία μέσω της οποίας τα παιδιά επιτύγχαναν σε διάφορους τομείς ως μια πλευρά της θεωρίας της οικογενειακής συμπεριφοράς. Άλλωστε η οικογένεια με τους ενήλικες να λαμβάνουν καθοριστικές αποφάσεις για την παραγωγή των οικογενειακών οικονομικών πηγών και τη χρήση αυτών των πόρων επηρεάζει τις αποδόσεις και την ευημερία των μελών της οικογένειας (Haveman and Wolfe, 1995). Αυτό γίνεται με ποικίλους τρόπους: ωθώντας τα προς κάποιες κατευθύνσεις που καταλήγουν να είναι επιλογές ζωής είτε εμφυσώντας τους κάποιες ηθικές αξίες είτε επιλέγοντας ένα πολύ καλό σχολείο για αυτά ή ακόμα και επηρεάζοντάς τα σε πιο απλές και καθημερινές επιλογές. Επιπρόσθετα, τα παιδιά επηρεάζονται από τους γονείς μέσω της μίμησης και της καθημερινής επαφής υιοθετώντας συνήθειες των γονέων τους δηλαδή λειτουργώντας σαν πρότυπα για αυτά.

Οι διαθέσιμοι οικονομικοί πόροι σε μια οικογένεια επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές επιλογές των παιδιών ενώ σε δυσμενή θέση βρίσκονται οι οικονομικά ασθενέστεροι γονείς οι οποίοι δεν δύνανται να επενδύσουν στην εκπαίδευση των παιδιών τους όσο

και όπως θα ήθελαν (Rosenzweig and Wolfin, 1993). Αυτό συμβαίνει επίσης και μέσω άλλων επιλογών των γονέων όπως είναι ο αριθμός των μελών της οικογένειας, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των γονέων, οι γεωγραφικές αλλαγές κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας, η τοποθεσία-γειτονιά που επιλέγουν να ζήσουν ή οποιαδήποτε ηθελημένη (ή μη) αλλαγή στη δομή της οικογένειας (Haveman and Wolfe, 1995). Πέρα όμως από όλα αυτά, η ανισότητα που υπέστησαν οι γονείς, οφειλόμενη στο κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρό τους, αναφορικά με την ποιότητα και ποσότητα της εκπαίδευσης όταν οι ίδιοι ήταν μαθητές, οδηγεί με τη σειρά της σε ανισότητα των ευκαιριών για την επόμενη γενιά (Carneiro, 2008).

Από όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι ο συνδυασμός του αποτελέσματος της εκπαίδευσης και της επίδρασης του κοινωνικοοικονομικού υπόβαθρου του ατόμου μεταβάλλουν και καθορίζουν το ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτει το παιδί. Η πορεία που διαγράφει ένας άνθρωπος στη ζωή του επηρεάζεται και καθορίζεται σημαντικά από τις ικανότητες που έχει αλλά και από το ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτει σε συνδυασμό με το κεφάλαιο υγείας του.

2.2 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.2.1 ΘΕΩΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1960 και αποτελεί μέχρι και σήμερα βασική ερευνητική περιοχή των οικονομικών της εκπαίδευσης και της εργασίας. Πρώτος αναφέρθηκε σχετικά ο Αμερικανός οικονομολόγος Theodore W. Schultz (1961). Αυτός υποστήριξε ότι η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας οφείλεται στην ποιοτική βελτίωση του εργατικού δυναμικού δηλαδή την εκπαίδευση που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι. Κατόπιν, δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου ιδίως όταν έγιναν αντιληπτά τα πλεονεκτήματα που επέφερε τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Έτσι, είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς ότι το άτομο συσσωρεύει ανθρώπινο κεφάλαιο σχεδόν σε ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής του. Ωστόσο, σε κάθε ηλικία

αφιερώνει διαφορετική ποσότητα χρόνου ενώ συνήθως αυτή η διαδικασία ολοκληρώνεται μέχρι τα 65 έτη ζωής του, όπου συνήθως και συνταξιοδοτείται. Κύριο λόγο για τη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου αποτελεί το γεγονός ότι με βάση αυτό επηρεάζονται και καθορίζονται τα εισοδήματά του. Δηλαδή τα εισοδήματα αυξάνονται κυρίως με το επίπεδο μόρφωσης που έχει κάποιος. Έτσι, αποδεικνύεται περίτρανα ότι δεν είναι τυχαίο πως τα παιδιά ήδη από μικρή ηλικία είναι "υποχρεωμένα" να περνούν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους προσπαθώντας να αποκτήσουν ανθρώπινο κεφάλαιο, κυρίως μέσω της σχολικής εκπαίδευσης (Ben-Porath, 1967).

Ακόμη, έχει βρεθεί ότι τα εισοδήματα αυξάνονται με την ηλικία του εργαζομένου αλλά με φθίνοντα ρυθμό, με αποτέλεσμα ο μισθός ενός νεότερου εργαζόμενου να παρουσιάζει πιο γρήγορους ρυθμούς αύξησης συγκριτικά με κάποιου παλαιότερου. Αυτό αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για τη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου σε μεγαλύτερες ηλικίες. Γενικότερα, πολλές σύγχρονες μελέτες αναγνωρίζουν ότι τόσο τα γνωστικά όσο και τα μη γνωστικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου (όπως είναι για παράδειγμα η εξωστρέφεια, η αδεξιότητα, το άγχος, η έλλειψη ελέγχου) είναι καθοριστικά για την πορεία που διαγράφει αυτό στον τομέα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής του κατάρτισης και αποκατάστασης (Feinstein, 2000; Bowles et al., 2001). Ενώ, οι οικονομικές απολαβές ενός ατόμου από τη δουλειά του έχει βρεθεί ότι επηρεάζονται, πέρα από το ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτει, από την εργασιακή του εμπειρία αλλά και από τις τυχόν περιόδους ανεργίας (Stevens, 1997).

Ανθρώπινο κεφάλαιο είναι ένα μοναδικό απόθεμα γνώσης, ικανοτήτων (επίκτητων ή έμφυτων) που φέρει το κάθε άτομο κάθε στιγμή και εμπλουτίζεται με την πάροδο των ετών. Επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο θεωρούνται τα έξοδα που γίνονται για την εκπαίδευση, τη μόρφωση, την παροχή υπηρεσιών υγείας κ.ά. ενώ σύμφωνα με τον Becker (1964) καλείται ανθρώπινο κεφάλαιο με την έννοια ότι δεν μπορεί να αποσπαστεί από τον άνθρωπο σε αντίθεση με κάποιο οικονομικό -περυσιακό στοιχείο. Σε οποιαδήποτε ηλικία λοιπόν, το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι το άθροισμα του ανθρώπινου κεφαλαίου που αποκτήθηκε στη διάρκεια της ζωής του ατόμου αν αφαιρέσουμε την υποτίμηση που υφίστανται κάποιες από τις ικανότητες του με τα χρόνια (Becker, 1975). Η ποιότητα και ποσότητα της σχολικής εκπαίδευσης αλλά και η μετέπειτα επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση επηρεάζουν την ποσότητα και ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου του ατόμου καθώς και την παραγωγικότητά του.

Επιπλέον, ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι οι τυχόν έμφυτες ικανότητες του ατόμου που οφείλονται καθαρά σε γενετικούς παράγοντες. Ακόμη, ετερογένεια σε ανθρώπινο κεφάλαιο εντοπίζεται και στην περίπτωση εξωσχολικών αλλά και άλλου είδους επενδύσεων που κάνουν οι γονείς για τα παιδιά τους. Για παράδειγμα, στην περίπτωση που ένας γονιός επιλέξει μια καλύτερη γειτονιά ως τόπο διαμονής για την οικογένεια του το παιδί θα ωφεληθεί πολλαπλά. Από άποψη καλύτερης ποιότητας σχολείου αλλά και κοινωνικών συναναστροφών.

Προκειμένου να αποκτηθεί λοιπόν ανθρώπινο κεφάλαιο απαιτούνται κάποιες θυσίες τόσο από τους γονείς όσο και από τα παιδιά. Θυσιάζονται κάποια ποσά του παρόντος εισοδήματος ή και περικόπτονται κάποια κόστη της οικογένειας προκειμένου να υπάρξουν κάποια οφέλη μελλοντικά για τα παιδιά. Το διαφορετικό οικονομικό κεφάλαιο που έχουν οι οικογένειες και μπορούν να αφιερώσουν για τα παιδιά τους δηλαδή η μεταφορά εισοδήματος από τους γονείς προς τα παιδιά αποτελεί πηγή ανισότητας ως προς τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες αυτών και κατά συνέπεια τη μετάδοση της ανισότητας από γενιά σε γενιά. Το κόστος κεφαλαίου είναι πιο μικρό για παιδιά που προέρχονται από εύπορες οικογένειες καθώς θα στηριχτούν στα οικογενειακά χρήματα και δεν θα χρειαστεί να δανειστούν με τα συνήθη υψηλά επιτόκια δανεισμού των τραπεζών ή να αντιμετωπίσουν κάποιους οικονομικούς περιορισμούς. Έτσι, είναι λογικό πως τα παιδιά αυτά συνηθέστερα αφιερώνουν περισσότερα χρόνια στις σπουδές τους σε αντίθεση με τα παιδιά λιγότερο ευνοημένων οικογενειών.

Να τονιστεί ότι ξεχωριστή θέση έχει η επένδυση των γονιών στα παιδιά όταν γίνεται σε μικρή ηλικία και ειδικότερα κατά τη διάρκεια της προσχολικής περιόδου. Ακόμη και στις ηλικίες ενός και δύο ετών εμφανίζονται διαφορές στις δεξιότητες των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικο-οικονομικές ομάδες (Carneiro & Heckman, 2003). Αυτές οι διαφορές μπορεί να μεγαλώσουν με το πέρασμα των ετών και να οδηγήσουν κάποια άτομα σε μειονεκτικότερη θέση. Αντίθετα, για τα παιδιά που ηλικιακά ανέπτυξαν νωρίς συγκεκριμένες γνωστικές δεξιότητες αναμένονται καλύτερες επιδόσεις τόσο στην εκπαίδευση, όσο στην αγορά εργασίας και στην κοινωνική τους ζωή. Συνεπώς, οι επενδύσεις που γίνονται σε αρχικά έτη της ζωής των παιδιών για την απόκτηση ανθρώπινου κεφαλαίου είναι αποδοτικότερες συγκριτικά με αυτές που θα γίνουν μεταγενέστερα. Ωστόσο, δεν επαρκούν από μόνες τους και κρίνεται απαραίτητο να συμπληρώνονται και από επενδύσεις που γίνονται σε επόμενα

στάδια ζωής, ειδικά μπορεί τα θετικά αποτελέσματα να εξασθενήσουν (Carneiro, 2008). Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης θεωρούν ότι η μείωση της διαγενεακής ανισότητας μπορεί να επιτευχθεί μέσω της έμφασης στην φροντίδα που θα δοθεί ιδιαίτερα στην προσχολική και σχολική ηλικία των παιδιών. Δεν πρέπει να παραληφθεί όμως ότι σημαντικό ρόλο ασκεί και η εξατομικευμένη προσπάθεια του παιδιού.

Η διαγενεακή επίδραση στην εκπαίδευση γίνεται αντιληπτή ως μια διαδικασία αναπαραγωγής του εκπαιδευτικού επιπέδου που επαναλαμβάνεται μέσα στο χρόνο. Τα παιδιά που προέρχονται από εύπορες οικογένειες και έχουν πιο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονείς μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα και ευκαιρίες, που συμβάλλει στην επανάληψη αυτού του διαγενεακού μοτίβου.

Το συνεχιζόμενο οικογενειακό μοτίβο ως προς τα εκπαιδευτικά και οικονομικά επιτεύγματα δια μέσσω των γενεών φαίνεται πως εντείνει το πρόβλημα της ανισότητας. Συνεπώς, η μέτρηση της διαγενεακής κινητικότητας είναι στενά συνδεδεμένη με το βαθμό της οικονομικής ανισότητας που υπάρχει ευρύτερα στην κοινωνία. Για το λόγο αυτό και προς εύρεση καταλληλότερων λύσεων, λαμβάνουν χώρα ολοένα και περισσότερες έρευνες στον τομέα της διαγενεακής κινητικότητας που έχουν ως κύριο στόχο να επιτύχουν την βελτίωση της μέτρησης του βαθμού κινητικότητας. Βασικότερο λοιπόν ζητούμενο των ερευνών αυτών είναι να γίνουν κατανοητοί οι μηχανισμοί που ευθύνονται και οι παράγοντες που οδηγούν σε μεταβολές στην διαγενεακή κινητικότητα. Επιπλέον, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην κινητικότητα αυτού του είδους μέσα στο χρόνο καθώς και μεταξύ των διαφόρων εθνών (Blanden et al., 2007).

Αρκετές έρευνες έχουν εστιάσει στην ποσοτικοποίηση του βαθμού της διαγενεακής συνέχισης του εκπαιδευτικού επιπέδου που οφείλεται σε γενετικούς παράγοντες. Απώτερος στόχος αυτών είναι να αποφανθούν υπέρ ή κατά δημόσιων πολιτικών που στοχεύουν στην ενίσχυση της διαγενεακής εκπαιδευτικής κινητικότητας. Όμως εξαιτίας της φύσης αυτών των ερευνών και των δεδομένων που χρησιμοποιούνται είναι πολύ δύσκολο να γίνουν γενικεύσεις για το σύνολο του πληθυσμού (Di Paolo et al., 2010).

Παρόλο που στην παρούσα μελέτη δεν θα ασχοληθούμε με γενετικά χαρακτηριστικά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα άτομα που ανήκουν στην ίδια οικογένεια φέρουν κατά ένα μεγάλο βαθμό το ίδιο γενετικό υλικό με αποτέλεσμα να μοιάζουν περισσότερο

μεταξύ τους σε πολλούς τομείς από ότι με άλλα μη συγγενικά πρόσωπα σύμφωνα με τους Kearn et al. (1984). Επιπλέον, ο ίδιος υποστηρίζει ότι αυτά τα άτομα έχουν παρόμοια κοινωνικο-οικονομική θέση λόγω του κοινού υπόβαθρου και των κοινών-γενετικών χαρακτηριστικών που τους μεταβιβάζουν οι γονείς τους ήδη από τη γέννησή τους.

Ένας ακόμη λόγος που οδηγεί σε αυτό το συμπέρασμα είναι η προσπάθεια των γονιών να εξισορροπήσουν κάποιες διαφορές μεταξύ των τέκνων τους μέσω αντισταθμιστικών ενεργειών. Ωστόσο, μελλοντικά τα παιδιά ως ενήλικα άτομα πλέον μπορεί να έχουν διαφορετικές οικονομικές απολαβές εξαιτίας των ικανοτήτων τους που ενδεχομένως να παρουσιάζουν διαφορές στην ποιότητα και τον αριθμό παρά την ισότιμη προσπάθεια που κατέβαλαν οι γονείς τους. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι ικανότητες αυξάνουν την απόκτηση ανθρώπινου κεφαλαίου και την μελλοντική ανταμοιβή από την αγορά εργασίας.

2.2.2 ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι συνυφασμένη με τον Becker κυρίως για τα σημαντικά εννοιολογικά και θεωρητικά εργαλεία που εισήγαγε, ενώ ήταν από τους πρώτους που εφάρμοσε την οικονομική θεωρία σε κοινωνικά ζητήματα, γεγονός ιδιαίτερα ασυνήθιστο για εκείνη την εποχή.

Η μελέτη του (1964) αποτελεί τη βάση πολλών μετέπειτα ερευνών στον τομέα της ανισότητας και της διαγενεακής κινητικότητας. Σε αυτή, προσπάθησε να διερευνήσει την οικονομική διαδικασία λήψης αποφάσεων που ρυθμίζουν την ποσότητα και το χρόνο που δαπανούν τα άτομα στον τομέα της εκπαίδευσης. Κατέληξε ότι αυτού του είδους η επένδυση γίνεται μέχρι οι αποδόσεις της εκπαίδευσης στο επιπλέον εισόδημα να ισούνται με το κόστος συμμετοχής στην εκπαίδευση. Δηλαδή, υποστήριξε ότι τα άτομα ανταλλάσσουν το κόστος της εκπαίδευσής τους με τα μελλοντικά οφέλη που θα αποκτήσουν χάρη στο ανθρώπινο κεφάλαιο που θα έχουν συσσωρεύσει. Επιπλέον, παρουσίασε το διττό ρόλο των αποδόσεων της εκπαίδευσης. Από τη μία, ως επιπρόσθετο εισόδημα για το άτομο και από την άλλη με τη μορφή της αυξημένης παραγωγικότητας του μορφωμένου ατόμου για ολόκληρη την κοινωνία.

Αργότερα, οι Becker και Tomes (1979) προσπάθησαν να καθορίσουν τους τρόπους με τους οποίους το οικογενειακό οικονομικό περιβάλλον δύναται να επηρεάσει την πορεία των παιδιών στον τομέα της εκπαίδευσης, θεωρώντας την όποια επιρροή αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των γονικών προτιμήσεων και επιλογών συνδυασμένες με τυχόν περιορισμούς που θα αντιμετώπιζαν ως οικογένεια, με απώτερο στόχο τη μεγιστοποίηση της ευημερίας των παιδιών. Το υπόδειγμά τους βασικά δημιουργήθηκε για τη μελέτη της εισοδηματικής ανισότητας. Γρήγορα όμως διευρύνθηκε η χρήση του και στη μελέτη της διαγενεακής εκπαιδευτικής κινητικότητας. Το εν λόγω υπόδειγμα στηρίζεται σε δύο υποθέσεις: α) οι αγορές είναι τέλεια ανταγωνιστικές δηλαδή οι γονείς έχουν την δυνατότητα να δανειστούν από το πιστωτικό σύστημα προκειμένου να καταναλώσουν και να επενδύσουν και β) οι γονείς είναι αλτρουιστές δηλαδή αντλούν ευχαρίστηση μέσω της ευημερίας των παιδιών τους. Πρόκειται για ένα υπόδειγμα διαγενεακής μεταβίβασης της εισοδηματικής κατάστασης των ατόμων.

Η βασική υπόθεση, στην οποία στηρίζεται η μελέτη τους, εδράζεται στη μεγιστοποίηση της συνάρτησης χρησιμότητας κάθε οικογένειας δια των γενεών. Υποθέτοντας ότι οι γονείς αντιμετωπίζουν όλα τους τα παιδιά με τον ίδιο τρόπο, η συνάρτηση χρησιμότητας των γονιών μπορεί να γραφτεί ως:

$$U_t = U_t(Z_t, \psi_{t+1}, n) \quad (1)$$

όπου Z_t είναι η κατανάλωση των γονέων, ψ_{t+1} είναι τα χαρακτηριστικά του κάθε παιδιού και n είναι ο αριθμός των παιδιών και το t αναφέρεται στην t^{th} γενιά.

Στο παρόν υπόδειγμα οι Becker and Tomes υποθέτουν ότι τα παιδιά που γεννιούνται, μεγαλώνοντας συσσωρεύουν ανθρώπινο κεφάλαιο στη γενιά t . Ενώ στη γενιά $t+1$ εργάζονται, καταναλώνουν και δημιουργούν τη δική τους οικογένεια, γεννώντας τα δικά τους παιδιά. Η χρησιμότητα των γονιών εξαρτάται από την κατανάλωση που κάνουν οι ίδιοι (Z_t) αλλά παράλληλα διατυπώνεται η υπόθεση ότι ενδιαφέρονται για τον αριθμό και την ποιότητα των παιδιών τους ($n\psi$). Ο όρος ποιότητα χρησιμοποιείται ώστε να δείξει την οικονομική επιτυχία των παιδιών μετέπειτα, η οποία επηρεάζεται από τα χαρακτηριστικά που έχουν τα παιδιά στην $t+1$ γενιά. Δηλαδή μετράται από το εισόδημα των παιδιών ως ενήλικα άτομα. Έτσι, ο όρος ψ_{t+1} μπορεί να γραφτεί ως $\psi_{t+1} = I'_{t+1}$. Κατά συνέπεια, η συνάρτηση χρησιμότητας (1) μπορεί να γραφτεί ως εξής:

$$U_t = U_t(Z_t, I_{t+1}) \quad (2)$$

όπου $I_{t+1} = n I'_{t+1}$ ορίζεται ως ο συνολικός πλούτος των παιδιών.

Οι γονείς δύνανται να επηρεάσουν τον πλούτο των παιδιών τους μελλοντικά, με την επένδυση που κάνουν στην t γενιά σε ανθρώπινο και μη ανθρώπινο κεφάλαιο για τα παιδιά τους. Για την επένδυση αυτή απαιτείται χρηματικό κεφάλαιο από την πλευρά των γονιών. Ωστόσο, οι γονείς δεν μπορούν να επενδύσουν όσο θέλουν καθώς υπόκεινται σε οικονομικούς περιορισμούς. Το συνολικό εισόδημα των γονέων (I_t) είναι συγκεκριμένο. Έτσι, κάποιο μέρος από αυτό το χρηματικό κεφάλαιο πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την κατανάλωση των γονιών ενώ ένα άλλο μέρος αυτού αποτελεί το συνολικό ποσό που επενδύεται στα παιδιά (y_t). Εάν Π_t είναι το κόστος της κατανάλωσης που θυσιάζουν οι γονείς για κάθε μονάδα που επενδύουν για το ανθρώπινο κεφάλαιο των παιδιών τους, η εξίσωση του εισοδηματικού περιορισμού των γονέων (2) μπορεί να γραφτεί ως εξής:

$$Z_t + \Pi_t y_t = I_t \quad (3)$$

Εάν η απόδοση κάθε μονάδας κεφαλαίου που επενδύεται σε ανθρώπινο κεφάλαιο ισούται με w_{t+1} , τότε ο ρυθμός απόδοσης της επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο δίνεται από την κάτωθι εξίσωση:

$$\Pi_t y_t = (w_{t+1} y_t) / (1 + r_t) \quad (4)$$

όπου r_t είναι το ποσοστό απόδοσης του χρηματικού κεφαλαίου για κάθε γενιά.

Με βάση όλα τα παραπάνω, μπορεί να υπολογιστεί το μελλοντικό εισόδημα των παιδιών ως το άθροισμα του πλούτου που προέρχεται:

α) από το κεφάλαιο που επενδύθηκε σε αυτά,

β) από το κεφάλαιο που κληρονόμησαν από τους γονείς τους (όπως κάποια χαρακτηριστικά) e_{t+1} και

γ) από το κεφάλαιο που αποκτήθηκε λόγω τύχης στην αγορά εργασίας u_{t+1}

και μπορεί να οριστεί ως:

$$I_{t+1} = w_{t+1} y_t + w_{t+1} e_{t+1} + w_{t+1} u_{t+1} \quad (5)$$

Η συνάρτηση ζήτησης για το εισόδημα των παιδιών (5) μπορεί να γραφτεί μέσω μιας σειράς υποθέσεων και μετασχηματισμών ως:

$$I_{t+1} = \beta_t I_t + \alpha w_{t+1} e_{t+1} + \alpha w_{t+1} u_{t+1} \quad (6)$$

Μέσω αυτής της εξίσωσης γίνεται φανερό ότι η σχέση ισορροπίας μεταξύ του I_{t+1} και e_{t+1} (και του u_{t+1}) εξαρτάται από το α που είναι το ποσοστό του οικογενειακού εισοδήματος που χρησιμοποιείται για τα παιδιά. Ακόμη, αυτή η εξίσωση δείχνει ότι τα εισοδήματα των παιδιών (I_{t+1}) συνδέονται με τα εισοδήματα των γονιών τους (I_t) μέσω του β , που αντιπροσωπεύει την τάση των γονιών να επενδύουν σε ανθρώπινο κεφάλαιο για τα παιδιά τους και είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την ανισότητα και τη διαγενεακή κινητικότητα.

Στη μεγιστοποίηση της συνάρτησης χρησιμότητας (1) οφείλεται κατά πολύ μεγάλο βαθμό η μετέπειτα εξέλιξη του παιδιού με κυριότερη την ευημερία του ως ενήλικο άτομο. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στο γεγονός πως όταν τα άτομα λαμβάνουν περισσότερο κεφάλαιο, είτε ανθρώπινο είτε μη, αυξάνεται και η εισοδηματική τους κατάσταση. Για παράδειγμα, στα μέλη μιας οικογένειας παρέχονται κάποια κληροδοτήματα όπως είναι η φήμη, οι οικογενειακές γνωριμίες αλλά και άλλα χαρακτηριστικά γενετικά μεταδιδόμενα όπως είναι η φυλή στην οποία ανήκουν, καθώς επίσης δεξιότητες και στόχοι. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην προσέγγιση τους δεν αγνοείται η ύπαρξη του παράγοντα της τύχης αλλά και άλλων αστάθμητων παραγόντων. Για παράδειγμα, οι απολαβές ενός ατόμου μπορεί να επηρεαστούν από τη θέση και το χρόνο στον οποίο βρέθηκε, όπως είναι οι επικρατούσες συνθήκες στην αγορά εργασίας. Ακόμη, υποστηρίζεται ότι υπάρχει ανισότητα ως προς την κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των παιδιών μιας οικογένειας με πιο ευνοημένα τα πρώτα παιδιά, τα αγόρια ή τα παιδιά με ειδικές ανάγκες.

Γενικότερα όμως μπορεί να ειπωθεί ότι μεγαλύτερη κοινωνική κινητικότητα εμφανίζουν τα άτομα που εφοδιάζονται με ανθρώπινο κεφάλαιο παρά όσα λαμβάνουν μη ανθρώπινο κεφάλαιο. Το τελευταίο έχει μικρότερο ρυθμό απόδοσης συγκριτικά με αυτόν του ανθρώπινου κεφαλαίου. Ο ρυθμός απόδοσης του ανθρώπινου κεφαλαίου δεν είναι σταθερός δηλαδή από κάποιο σημείο και έπειτα, όσο μεγαλύτερη είναι η επένδυση σε κάποιο παιδί φαίνεται να μειώνονται τα ποσοστά απόδοσης του ανθρώπινου κεφαλαίου, σε αντίθεση με το μη ανθρώπινο κεφάλαιο που παρουσιάζει σχεδόν σταθερό ρυθμό απόδοσης. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητή η τάση των άπορων γονιών να προτιμούν να εφοδιάζουν τα παιδιά τους με ανθρώπινο κεφάλαιο

σε αντίθεση με τις εύπορες οικογένειες που επιδίδονται στην απόκτηση τόσο ανθρώπινου όσο και μη ανθρώπινου κεφαλαίου.

Βελτίωση της ανωτέρω μελέτης αποτελεί η μετέπειτα εργασία των Becker and Tomes που δημοσιεύτηκε το 1986. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η ανάλυση των παραγόντων εκείνων που είναι καθοριστικοί και οδηγούν στη διαμόρφωση άνισων ευκαιριών αναφορικά με τη διαγενεακή κινητικότητα. Ένας τρόπος για τη μέτρηση της ισότητας των ευκαιριών σε μια κοινωνία μπορεί να επιτευχθεί ελέγχοντας την απόκλιση από μια μέση τιμή. Στη σχέση μεταξύ εισοδήματος γονέων και παιδιών η ύπαρξη αποκλίσεων από τη μέση τιμή συνεπάγεται μεγάλη και αυξανόμενη ανισότητα των εισοδημάτων, ενώ στην αντίθετη περίπτωση καταλήγουμε σε μικρότερο και πιο σταθερό βαθμό ανισότητας. Σύμφωνα λοιπόν με το θεωρητικό μοντέλο που ανέπτυξαν με κυριότερη εξίσωση την:

$$I_{t+1} = a + bI_t + e_{t+1}, \quad (7)$$

όπου το I_{t+1} αντιπροσωπεύει το εισόδημα των παιδιών, το b την διαγενεακή εισοδηματική ελαστικότητα, το I_t το εισόδημα των γονέων και το e_{t+1} αποτελεί έναν στοχαστικό όρο που αντιπροσωπεύει τους παράγοντες που πιθανώς επηρεάζουν το εισόδημα των παιδιών, καταλήγουν ότι το εισόδημα/πλούτος των γονέων συνδέεται έμμεσα και στενά με το εισόδημα/πλούτο των παιδιών και το ανθρώπινο κεφάλαιο που αυτά θα αποκτήσουν.

Έτσι, εάν η τιμή του b λάβει τιμή μεγαλύτερη ή ίση της μονάδας, αναμένεται να αυξηθεί η ανισότητα στο εισόδημα. Αντίθετα, όταν η τιμή του b είναι μικρότερη της μονάδας τότε η ανισότητα διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα ή πλησιάζει σε ένα σταθερό επίπεδο. Με άλλα λόγια, μπορούμε να πούμε ότι το μέγεθος του b μετρά το πότε τα παιδιά που κατάγονται από εύπορες οικογένειες τείνουν να έχουν μικρότερα εισοδήματα από αυτές και αντίστοιχα το πότε παιδιά που προέρχονται από οικονομικά ασθενείς οικογένειες τείνουν να γίνουν πλουσιότερα από τους γονείς τους.

Πιο συγκεκριμένα, οι δαπάνες που κάνουν οι γονείς για τα παιδιά τους δεν καθορίζονται μόνο από τις ικανότητες και τα χαρίσματα που φαίνεται να φέρουν αυτά αλλά εξαρτώνται επίσης και από άλλους παράγοντες. Τέτοιοι είναι το εισόδημα, οι

προτιμήσεις και το μέγεθος της οικογένειας καθώς και οι κρατικές δαπάνες για την εκπαίδευση των παιδιών και την απόκτηση ανθρώπινου κεφαλαίου. Όταν τα παιδιά παρουσιάζουν σημαντικές ικανότητες και μάλιστα από μικρή ηλικία τότε συνήθως παρατηρείται συνακόλουθα αύξηση στην οριακή επίδραση που ασκεί η οικογένεια αλλά και η κυβέρνηση στην παραγωγή ανθρώπινου κεφαλαίου. Όμως, οι γονείς είναι πάλι υπεύθυνοι και καθορίζουν πως θα κατανείμουν την περιουσία τους στα παιδιά τους δηλαδή πόσα θα καταναλώσουν για να αποκτήσουν τα τέκνα τους ανθρώπινο κεφάλαιο και τι ποσοστό της περιουσίας τους θα τους μεταβιβάσουν ως περιουσιακά στοιχεία.

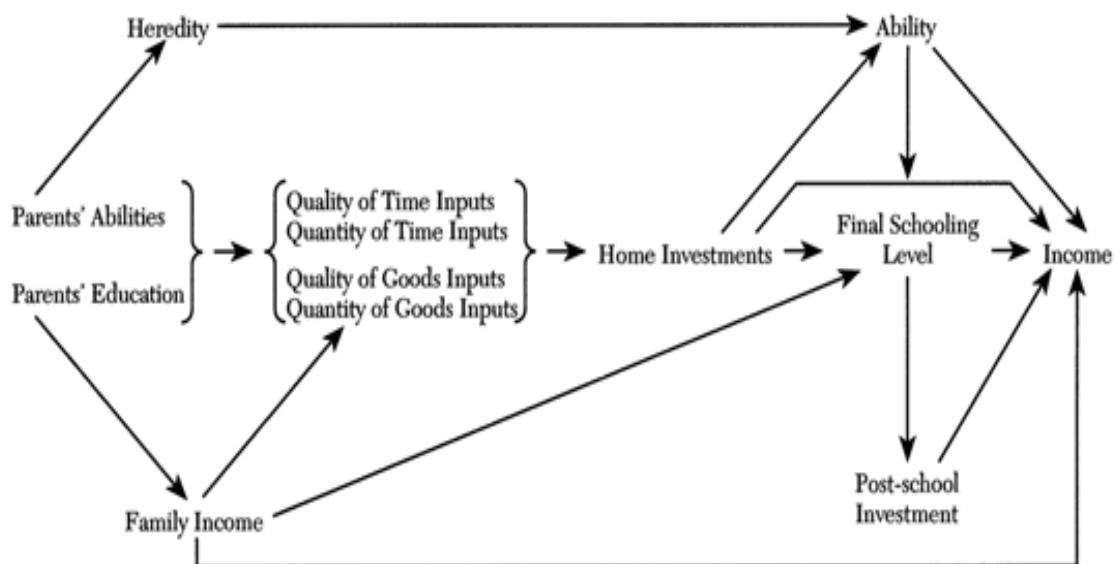
Έτσι, οι γονείς τείνουν να μεγιστοποιούν την ευημερία των παιδιών τους όσο δεν προκαλείται κάποια μείωση στη δική τους κατανάλωση ενώ γονείς χωρίς μεγάλη περιουσία καλούνται να δανειστούν για να προσφέρουν στα παιδιά τους. Ωστόσο, δεν είναι πάντα εύκολο να δανειστούν όσα χρειάζονται για να συμπληρώσουν το ποσό που τους λείπει. Έτσι, οι φτωχότερες οικογένειες λόγω των χρηματοπιστωτικών περιορισμών αναγκάζονται να κάνουν περιορισμένες δαπάνες για την επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο για τα παιδιά τους. Όταν όμως καταφέρουν να δανειστούν για να μεγιστοποιήσουν το καθαρό εισόδημα των τέκνων τους εξισώνουν τα έξοδα για την απόκτηση ανθρώπινου κεφαλαίου με τον οριακό ρυθμό απόδοσης του επιτοκίου δανεισμού. Συνεπώς, αύξηση στα επιτόκια συνεπάγεται μείωση των εξόδων για απόκτηση ανθρώπινου κεφαλαίου.

Συμπληρώνουν δε, ότι μια αύξηση στα κρατικά έξοδα προς αυτή την κατεύθυνση θα κατέληγε σε μείωση των ιδιωτικών εξόδων και έτσι η ποσότητα συγκέντρωσης ανθρώπινου κεφαλαίου θα παρέμενε η ίδια. Ακόμη, ισχυρίζονται ότι μια προοδευτική φορολόγηση του εισοδήματος θα προκαλούσε αύξηση στην ανισότητα καθώς θα μείωνε το κίνητρο για επένδυση στα παιδιά. Επίσης σημειώνουν ότι μέσα σε τρεις γενιές τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα μειονεκτήματα από τις απολαβές των προγόνων εξαφανίζονται.

Από την άλλη πλευρά, ο Arleen Leibowitz (1974) βασίστηκε στο θεωρητικό μοντέλο των Becker & Tomes (1986) και ανέπτυξε το δικό του οικονομικό μοντέλο. Συνοπτικά, σύμφωνα με αυτό, πολλά από τα γενετικά χαρακτηριστικά των παιδιών είναι βιολογικά κληρονομήσιμα από τους γονείς τους, τα οποία επηρεάζουν τις ικανότητές τους, τις

εκπαιδευτικές αποδόσεις τους και κατ'έπекταση το μελλοντικό εισόδημά τους. Ακόμη, οι ικανότητες των γονέων σε συνδυασμό με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο καθορίζουν το οικογενειακό εισόδημα καθώς και την ποσότητα και ποιότητα των αγαθών και χρόνου που αφιερώνουν στα τέκνα τους. Με αυτόν τον τρόπο, οι ικανότητες των παιδιών συνδυαστικά με τις επενδύσεις που γίνονται σε αυτά και το οικογενειακό εισόδημα επηρεάζουν το μέγιστο εκπαιδευτικό επίπεδο που θα κατακτήσει το παιδί καθώς και τις τυχόν μετα-σχολικές επενδύσεις. Με τη σειρά τους, όλα τα παραπάνω επιδρούν σημαντικά στη διαμόρφωση του εισοδήματος του παιδιού ως ενήλικο άτομο. Το εν λόγω μοντέλο επεξηγείται επαρκώς και από το γράφημα 1.

Γράφημα 1: Επενδύσεις γονέων στα παιδιά τους

Πηγή : Arleen Leibowitz (1974)

2.3 ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

2.3.1 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Πλέον, μετά από πληθώρα ερευνών που έχουν διεξαχθεί, ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στην προσπάθεια για εξήγηση της οικονομικής επιτυχίας στην ενήλικη ζωή θεωρείται το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον κατά την παιδική ηλικία (Black and Devereux, 2011; Solon, 1999). Σε πολλές έρευνες αποδείχθη ότι το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης του μορφωτικού επιπέδου των παιδιών, του επαγγέλματός τους, των μισθών τους καθώς και της προσφοράς εργασίας (Mazzonna, 2014). Μεταξύ των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται ευρέως στις έρευνες αυτού του είδους είναι το ανθρώπινο κεφάλαιο των γονιών και το οικογενειακό εισόδημα. Το ανθρώπινο κεφάλαιο των γονιών μετριέται συνήθως με τα χρόνια σπουδών και στις περισσότερες έρευνες είναι στατιστικά και ποιοτικά σημαντικό. Από την άλλη, οι Hill & Duncan (1987) αναφέρουν ότι το οικογενειακό εισόδημα επηρεάζει διαφορετικά την απόδοση των παιδιών στο σχολείο. Ειδικότερα, όταν προέρχεται από την εργασία των γονέων τότε ασκεί θετική επίδραση στη σχολική απόδοση των παιδιών ενώ όταν προέρχεται από την κοινωνική πρόνοια τείνει να έχει μικρότερη θετική επίδραση, ακόμη και αρνητική.

Η εκπαίδευση διαχωρίζεται σε διάφορα επίπεδα με βάση το περιεχόμενο των σπουδών και το επίπεδο εξειδίκευσης. Το κάθε άτομο επιλέγει ένα συγκεκριμένο αντικείμενο σπουδών με βάση όχι μόνο τις καθαρά ατομικές του επιλογές, βασιζόμενες στις ικανότητες και στα προσόντα του αλλά στηρίζεται και στις προεξοφληθείσες αποδόσεις της εκπαίδευσης (Becker, 1988.) Φυσικά δεν πρέπει να παραληφθεί πως πέρα από τα ανωτέρω εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό και από τις συνθήκες που επικρατούν στο άμεσο περιβάλλον του, δηλαδή το οικογενειακό. Αυτό διαπιστώνεται εύκολα παρατηρώντας για παράδειγμα τι γίνεται όταν ένα άτομο επιλέξει να ακολουθήσει σπουδές πανεπιστημιακού επιπέδου. Το άτομο θα πρέπει να παραιτηθεί από τα χρήματα που θα κέρδιζε μέσω της εργασίας του (διαφυγόντα έσοδα) αλλά παράλληλα να αναλάβει και το άμεσο κόστος της εκπαίδευσής του (π.χ. δίδακτρα, βιβλία, στέγη κ.λπ.). Κάτι τέτοιο είναι σχεδόν ανέφικτο για έναν απόφοιτο λυκείου που

προέρχεται από άπορη οικογένεια και δεν μπορεί να τον στηρίξει οικονομικά μέχρι να τελειώσει τις σπουδές του.

Οι προτιμήσεις λοιπόν των παιδιών αναφορικά με το επίπεδο αλλά και το είδος εκπαίδευσης που θα λάβουν επηρεάζεται σημαντικά από την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των γονιών τους. Συνεπώς, σε συνάρτηση με τα παραπάνω, γίνεται εύκολα αντιληπτός ο λόγος για τον οποίο άτομα που προέρχονται από οικονομικά ασθενείς οικογένειες αποφασίζουν να φοιτήσουν σε σχολές μικρής διάρκειας αλλά και απλής εξειδίκευσης. Ακόμη, διαπιστώθηκε ότι άτομα από ανώτερες κοινωνικά τάξεις είθισται να σπουδάζουν σε σχολές όπως είναι η Ιατρική, η Νομική και το Πολυτεχνείο ενώ αντίθετα άτομα που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα φοιτούν σε Κοινωνικές και Οικονομικές Σχολές. Με άλλα λόγια, η πλειοψηφία των φοιτητών που σπουδάζουν σε σχολές που θεωρούνται ότι έχουν υψηλό εκπαιδευτικό κύρος προέρχεται από οικογένειες υψηλού κοινωνικού επιπέδου (Φραγκουδάκη, 1985).

Οι Peraita and Sanchez (1998) εστίασαν την προσοχή τους στην επίδραση που ασκεί το κοινωνικο-οικονομικό οικογενειακό υπόβαθρο στα σχολικά επιτεύγματα των παιδιών στην Ισπανία, δίνοντας έμφαση στους οικονομικούς παράγοντες. Αντλώντας δεδομένα από μια έρευνα σε εθνικό επίπεδο που έλαβε χώρα στην Ισπανία το 1985 επικεντρώθηκαν στα άτομα 16 έως 28 ετών που ζούσαν στο πατρικό τους σπίτι και είχαν εγκαταλείψει ή ολοκληρώσει την επίσημη σχολική εκπαίδευσή τους. Εκτίμησαν ένα διατεταγμένο λογιστικό υπόδειγμα (ordered logit model) έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή τη βαθμίδα εκπαίδευσης που έχει ολοκληρώσει ο κάθε νέος, μέλος του δείγματος. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές περιελάμβαναν τον "δείκτη της οικιακής κουλτούρας", την κοινωνική τάξη, το γονικό εισόδημα, τον αριθμό των εργαζόμενων μελών της οικογένειας, τον αριθμό των μεγαλύτερων αδερφών, τον αριθμό των μικρότερων αδελφών καθώς και την περιοχή διαμονής (αστική ή αγροτική). Να σημειωθεί ότι για τον υπολογισμό της μεταβλητής "δείκτης της οικιακής κουλτούρας" χρησιμοποιήθηκαν ως δείκτες η ενασχόληση με δραστηριότητες που αφορούσαν την ανάγνωση, το θέατρο, τον κινηματογράφο και άλλες.

Βρέθηκε ότι όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές ασκούν σημαντική επίδραση στο εκπαιδευτικό επίπεδο των νέων. Η μεταβλητή "δείκτης της οικιακής κουλτούρας" ασκεί θετική επίδραση στη σχολική απόδοση. Το εισόδημα των γονέων είναι ο κύριος

παράγοντας που σε συνδυασμό με την κοινωνική τάξη επηρεάζει την ανισότητα στα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των παιδιών και εξηγεί την διαγενεακή μεταβίβαση της ανισότητας στην Ισπανία. Ακόμη, βρέθηκε ότι η σχολική επίδοση των παιδιών είναι μικρότερη στις αγροτικές περιοχές διαμονής. Ωστόσο, παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες του δείγματος που κατοικούν σε αγροτική περιοχή έχουν χαμηλότερες επιδόσεις από τους άντρες που διαμένουν αντίστοιχα σε αγροτικές περιοχές. Από την άλλη, οι γυναίκες που προέρχονται από εύπορες οικογένειες και κατοικούν σε αστικές περιοχές έχουν περισσότερες πιθανότητες να ολοκληρώσουν την ελάχιστη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (περίπου 78%) συγκριτικά με τους άντρες της ίδιας κατηγορίας (περίπου 53%). Μια πιθανή εξήγηση έγκειται στο γεγονός ότι η αγορά εργασίας στην Ισπανία είναι πιο φιλική στους άντρες συγκριτικά με τις γυναίκες. Κατά συνέπεια, απαιτούνται περισσότερα διαπιστευτήρια από τις γυναίκες για να προσληφθούν σε κάποια θέση εργασίας.

Η επίδραση του κοινωνικο-οικονομικού στάτους του πατέρα στις αποδόσεις της εκπαίδευσης του υιού στην Ελλάδα απασχόλησε τον Patrinos (1995). Το γεγονός ότι αντίστοιχες παλαιότερες έρευνες είχαν αντιφατικά αποτελέσματα, ανάλογα με το αν η υπό εξέταση χώρα ήταν αναπτυγμένη ή αναπτυσσόμενη, καθιστά ενδιαφέρουσα την περίπτωση της Ελλάδας διότι μπορεί να ενταχθεί και στις δύο κατηγορίες. Στόχος λοιπόν της έρευνας ήταν να βρεθεί εάν οι αποδόσεις της εκπαίδευσης διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο που φέρει κάποιος, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την έρευνα της ΕΣΥΕ για τους ειδικούς μισθούς και ημερομίσθια του 1977. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι στην Ελλάδα η σημασία των διασυνδέσεων είναι καλά τεκμηριωμένη. Μάλιστα, σε σημαντικό βαθμό καθορίζεται από το οικογενειακό υπόβαθρο. Έτσι, η πρόσβαση σε επαγγέλματα του λεγόμενου υψηλού κύρους και υψηλών αποδοχών είναι σχεδόν ανέφικτη για τους μη προνομιούχους, ανεξαρτήτως του μορφωτικού τους επιπέδου. Επιπλέον, τα παιδιά που δεν προέρχονται από εύπορες οικογένειες, δεν έχουν την πολυτέλεια από την πλευρά του χρόνου να βρουν μια εργασία που να αντικατοπτρίζει στις οικονομικές απολαβές το επίπεδο της εκπαίδευσής τους. Συνεπώς, λόγω ανάγκης τις περισσότερες φορές αποδέχονται θέσεις εργασίας με μισθό δυσανάλογο των ικανοτήτων τους. Συμπερασματικά, αυτό που μπορεί να ειπωθεί για την Ελλάδα είναι ότι το σύστημα που επικρατεί δεν βοηθάει τους μη προνομιούχους μορφωμένους νέους να αξιοποιήσουν το εύρος των γνώσεων τους και να λάβουν ανάλογο μισθό. Έτσι, το

συνολικό ποσοστό της απόδοσης της εκπαίδευσης στην Ελλάδα πέφτει ενώ αναδεικνύεται ως σημαντικός ο ρόλος του οικογενειακού υπόβαθρου.

Στην μελέτη τους οι Jencks et al. (1972) χρησιμοποιώντας τα αποτελέσματα πληθώρας άλλων ερευνών στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν τους παράγοντες που οδηγούν τα παιδιά στην επιτυχία αλλά και να εξηγήσουν που οφείλονται οι ανισότητες στην κοινωνικοοικονομική θέση και στο εισόδημα, κατέληξαν στο (αμφιλεγόμενο για πολλούς) συμπέρασμα ότι ο παράγοντας της τύχης εξηγεί περισσότερο από το 50% της απόκλισης στην κοινωνικοοικονομική θέση και περίπου το 75% της απόκλισης στο εισόδημα. Αυτός ήταν και ο κυριότερος λόγος που θεώρησαν ότι στην Αμερική εν τέλει το σχολείο δεν παίζει σημαντικό ρόλο στη μείωση της οικονομικής ανισότητας. Με άλλα λόγια, θεώρησαν πως η κοινωνική και οικονομική θέση κάποιου οφείλεται κατά το δυνατόν στην τύχη και όχι στο μορφωτικό του επίπεδο. Συνεπώς, για αυτούς τους ερευνητές το σχολείο δεν ασκεί σημαντική επίδραση στην ανέλιξη του ατόμου.

Διαφορετικά ευρήματα είχε η έρευνα του Carneiro (2008) με δεδομένα από την Πορτογαλία. Σύμφωνα με αυτή η σχολική εκπαίδευση ευθύνεται για το 40% περίπου της συνολικής διακύμανσης του μισθού για τους άντρες, ενώ για την περίπτωση των γυναικών για το 50%. Μάλιστα, υπολογίστηκε ότι η απόδοση από μια αύξηση στην εκπαίδευση κατά ένα έτος είναι περίπου 7% για τους άντρες και 9% για τις γυναίκες, ενώ αυξάνεται και η πιθανότητα να εργαστεί το άτομο κατά 1% για τους άντρες και 2,7% για τις γυναίκες. Με αυτό τον τρόπο και συγκρίνοντας τους μισθούς με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων φανερώθηκε ξεκάθαρα η σχέση μεταξύ φτώχειας και έλλειψης δεξιοτήτων-γνώσεων.

Οι Glick & Sahn (2000) εξέτασαν την επίδραση που ασκούν η γονική εκπαίδευση, η οικογενειακή δομή και το εισόδημα στην εκπαίδευση των παιδιών στη Δημοκρατία της Γουινέας, χώρα της Δυτικής Αφρικής. Αναλυτικότερα, χρησιμοποιώντας στοιχεία από έρευνες σε 1725 νοικοκυριά στο Κονάκρι (πρωτεύουσα της Γουινέας) προσπάθησαν να εντοπίσουν τους φυλετικούς παράγοντες που επηρεάζουν τους σχολικούς δείκτες στο φτωχό αυτό αστικό περιβάλλον. Οι σχολικοί δείκτες που μελετήθηκαν είναι το σχολικό επίπεδο το οποίο έχει κατακτήσει ένα άτομο ή τα έτη εκπαίδευσής του, η τρέχουσα παρουσία του στο σχολείο και η απόσυρσή του από τη σχολική εκπαίδευση μέσα στα πέντε τελευταία έτη. Ως σημαντικότερα σημειώνονται τα κάτωθι αποτελέσματα τα

οποία θα μπορούσαν να εκμεταλλευθούν από τους ιθύνοντες για την χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής. Μια αύξηση στο οικογενειακό εισόδημα έχει θετική και σημαντική επίδραση στην εκπαίδευση των κοριτσιών όπου παρατηρείται αύξηση των επενδύσεων προς αυτή την κατεύθυνση από την πλευρά της οικογένειας ενώ παράλληλα μειώνονται και οι πιθανότητες εγκατάλειψης του σχολείου από τα κορίτσια που βρίσκονται στην εφηβεία. Ωστόσο, το οικογενειακό εισόδημα δεν φαίνεται να ασκεί σημαντική επιρροή στην εκπαίδευση των αγοριών.

Οι Blanden et al. (2007) στην έρευνα τους για τον εντοπισμό των μηχανισμών μετάδοσης της διαγενεακής κινητικότητας και πως αυτοί συνέβαλαν στην μείωση της στο Ηνωμένο Βασίλειο συνέκριναν δύο ομάδες αντρών γεννηθέντων το 1958 και το 1970. Κατέληξαν ότι οι γνωστικές ικανότητες έχουν πιο ισχυρή σχέση με το γονικό εισόδημα συγκριτικά με τις μη γνωστικές, ωστόσο ερμηνεύουν το μοντέλο περίπου το ίδιο (το R^2 για τις γνωστικές μεταβλητές είναι 0,10 ενώ για τις μη γνωστικές μεταβλητές εκτιμήθηκε στο 0,09). Ακόμη, οι γνωστικές ικανότητες υπολογίστηκε ότι ευθύνονται για το 20% της διαγενεακής συνέχειας ενώ οι μη γνωστικές για το 10%. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι και οι γνωστικές και οι μη γνωστικές ικανότητες επηρεάζουν το επίπεδο εκπαίδευσης που αποκτά το άτομο, με τις πρώτες να κρίνονται ως πιο σημαντικές για τη σχολική απόδοση.

Επιπρόσθετα, βρέθηκε ότι ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ των εισοδημάτων γονέων-παιδιών είναι για την ομάδα του 1958 0,166 ενώ για την ομάδα του 1970 είναι φανερά αυξημένος στο 0,286. Αυτό σημαίνει ότι η κινητικότητα μειώθηκε εμφανώς καθώς υψηλότερη συσχέτιση μεταξύ των εισοδημάτων διαγενεακά συνεπάγεται μικρότερη εισοδηματική διαγενεακή κινητικότητα. Παρόμοια τάση είχε και ο συντελεστής β στην εξίσωση παλινδρόμησης των εισοδημάτων των παιδιών στα εισοδήματα των γονέων. Αυτός αντιπροσωπεύει την ελαστικότητα του εισοδήματος των παιδιών(ως ενήλικα άτομα) σε σχέση με τα εισοδήματα των γονιών τους. Ο συντελεστής β υπολογίστηκε στο 0,205 για τα αγόρια που γεννήθηκαν το 1958 ενώ για αυτά του 1970 βρέθηκε στο 0,291. Η αύξηση της διαγενεακής ελαστικότητας σηματοδοτεί τη μείωση της κινητικότητας στην κοινωνία που ζουν τα μέλη του δείγματος.

Συμπερασματικά, οι ερευνητές κατέληξαν ότι τρεις παράγοντες επηρεάζουν τη διαγενεακή κινητικότητα κατά κύριο λόγο και αυτοί είναι η πρόσβαση στην ανώτερη

εκπαίδευση, η συμμετοχή του ατόμου στην αγορά εργασίας και το μορφωτικό του επίπεδο (όπως μετρήθηκε στην ηλικία των 16 ετών). Ακόμη, επισήμαναν ότι για τη μείωση της κινητικότητας στο Ηνωμένο Βασίλειο ευθύνεται κυρίως η ανισότητα στην πρόσβαση στην ανώτερη εκπαίδευση που υπαγορεύεται από το οικογενειακό υπόβαθρο (κυρίως μέσω του εισοδήματος). Για το λόγο αυτό, πρότειναν την δημιουργία προγραμμάτων που θα στοχεύουν στην βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου παιδιών που προέρχονται από ασθενέστερο οικονομικό περιβάλλον.

Οι Haveman και Wolfe (1995) μελέτησαν διεξοδικά τα αποτελέσματα παλαιότερων ερευνών, ξεκινώντας από κοινωνιολογικές έρευνες που αποτέλεσαν το έναυσμα για τις μετέπειτα οικονομικές μελέτες δίνοντας έμφαση στις τελευταίες. Ειδικότερα, ασχολήθηκαν με τις επενδύσεις που κάνουν οι γονείς για τα παιδιά τους και τις επιδράσεις τους πάνω στο κοινωνικο-οικονομικό στάτους των παιδιών. Κατέληξαν ότι για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε περίπτωση τα επιτεύγματα των παιδιών ως συνισταμένη τριών παραγόντων: των γονικών επενδύσεων, των επενδύσεων της κοινωνίας και των επιλογών των παιδιών δεδομένων των εκάστοτε συνθηκών. Ένα άλλο σημαντικό συμπέρασμα τους είναι πως όσο αυξάνεται η σχέση μεταξύ του εισοδήματος των γονέων και του εισοδήματος των παιδιών, τόσο μικρότερη είναι η οικονομική κινητικότητα στην προκειμένη κοινωνία. Γενικότερα, όμως από την έρευνά τους προέκυψε ότι τα αποτελέσματα των ερευνών που εξέτασαν δεν ήταν πάντοτε σταθερά και αποδίδουν αυτό το εύρημα στους περιορισμούς εξειδίκευσης και δεδομένων που υφίσταντο οι έρευνες στο σχεδιασμό τους.

Σύμφωνα με τις εμπειρικές έρευνες οι Σκανδιναβικές χώρες κατέχουν τις πρώτες θέσεις στην κλίμακα διαγενεακής κινητικότητας. Η αυξημένη κοινωνική κινητικότητα δείχνει ότι οι χώρες αυτές ως κράτη πρόνοιας μεριμνούν για την καταπολέμηση των ανισοτήτων. Αυτό οφείλεται στο πρότυπο κοινωνικού κράτους που προσφέρει πολλές παροχές στους πολίτες των κρατών αυτών. Αντίθετα, οι νότιες χώρες της Ευρώπης παρουσιάζουν τα μικρότερα ποσοστά διαγενεακής κινητικότητας. Τα ευρήματα αυτά μπορούν να αποδοθούν στο γεγονός ότι κύριος αρωγός στην κοινωνική προστασία των ατόμων αποτελεί η οικογένεια συγκριτικά με τον πολύ περιορισμένο ρόλο που διαδραματίζει το κράτος. Σε αυτή την περίπτωση χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί

η Ελλάδα. Οι νέοι βρίσκονται κάτω από την προστασία των γονέων τους μέχρι μεγάλη ηλικία καθώς το κράτος αδυνατεί να τους βοηθήσει. Δεν είναι τυχαίο που τα ποσοστά ανεργίας είναι ιδιαίτερα αυξημένα σε αυτές τις χώρες σε σχέση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές.

Μια έρευνα για τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής από τον Rumberger (2010) διερευνά τη σχέση μεταξύ του οικογενειακού υπόβαθρου και της ολοκλήρωσης των κολεγιακών σπουδών καθώς και των εισοδημάτων για μια ομάδα νέων ενηλίκων. Επίσης, προσπαθεί να εξετάσει τις μεσολαβητικές επιδράσεις της εκπαίδευσης αλλά και των γνωστικών και μη γνωστικών χαρακτηριστικών στις ανωτέρω σχέσεις. Παράλληλα, διερευνάται ο ρόλος της εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή των οικονομικών ανισοτήτων στις Η.Π.Α. Τα δεδομένα της έρευνας προέρχονται από το National Education Longitudinal Study (NELS) για 11.384 ερωτηθέντες το 1988 όταν φοιτούσαν στην όγδοη τάξη και ο αριθμός αυτών περιορίστηκε σε νεότερη έρευνα του 2000 στους 8.901 (άτομα που δεν φοιτούσαν πλέον σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα).

Εν προκειμένω, μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα η επίδραση του οικογενειακού υπόβαθρου (με βάση την κοινωνική τάξη που διαρθρώνεται ως: κατώτερη, μεσαία και ανώτερη) και των γνωστικών και μη χαρακτηριστικών (ανεξάρτητες μεταβλητές) στην ολοκλήρωση της τετραετούς φοίτησης στο κολέγιο (μέχρι το 2000),(εξαρτημένη μεταβλητή). Να σημειωθεί ότι σε αυτή την περίπτωση τα υποδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν εκτιμήθηκαν ξεχωριστά κατά φύλο, φυλή και εθνότητα. Βρέθηκε ότι το οικογενειακό κοινωνικό υπόβαθρο ασκεί ισχυρή επίδραση στην ολοκλήρωση της κολεγιακής φοίτησης. Έτσι, η πιθανότητα ολοκλήρωσης της τετραετούς κολεγιακής φοίτησης σε σύγκριση με την χαμηλότερη κοινωνικο-οικονομική τάξη είναι δύο φορές μεγαλύτερη για τους μαθητές που προέρχονται από τη μεσαία ενώ είναι έξι φορές μεγαλύτερη για τους σπουδαστές που κατάγονται από ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα. Ωστόσο, για του Ισπανούς και του Ασιάτες η κοινωνική τάξη δεν παίζει τόσο σημαντικό ρόλο ενώ οι προβλέψεις για ολοκλήρωση της κολεγιακής φοίτησης βρέθηκε να είναι ιδιαίτερα ισχυρές για αυτούς, σε αντίθεση με το γυναικείο φύλο. Ακόμη, σημαντικές μεταβλητές πρόβλεψης κρίθηκαν οι γνωστικές για όλες τις ομάδες και ακόμη περισσότερο για τους λευκούς, τις Ισπανίδες και τις Ασιάτισσες. Αντίθετα, οι μη γνωστικές εκτιμήθηκαν ως σημαντικότερες για τους μαύρους, τους Ισπανούς και τους Ασιάτες. Όμως, το κυριότερο συμπέρασμα είναι

πως η κοινωνική τάξη στη Αμερική ακόμη παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του ατόμου παρά το γεγονός ότι είναι γνωστή ως η χώρα των ευκαιριών για όλους, ανεξαρτήτως καταγωγής και κατάστασης.

Ανάλογα είναι και τα αποτελέσματα των ερευνών σε σχέση με το επάγγελμα των γονιών. Έτσι, για παράδειγμα, παιδιά των οποίων οι γονείς ασκούν διευθυντικά καθήκοντα παρουσιάζουν καλύτερα αποτελέσματα στον τομέα της εκπαίδευσης από ότι τα παιδιά εργατών (Lauer, 2003). Ακόμη, σύμφωνα με μια έρευνα που έγινε στην Ελλάδα (Psacharopoulos, 1988) οι νέοι με γονείς που ασκούν επαγγέλματα υψηλού κύρους είναι τρεις φορές πιο πιθανό να ακολουθήσουν πανεπιστημιακές σπουδές σε σχέση με αυτούς που έχουν γονείς αγρότες ή εργάτες.

Το επάγγελμα των γονέων αναμφισβήτητα επηρεάζει το χρόνο που είναι διατεθειμένοι να περάσουν στο πλευρό των παιδιών τους. Η αύξηση της γυναικείας απασχόλησης οδηγεί σε μείωση του χρόνου που διαθέτετε παραδοσιακά η μητέρα με τα παιδιά της, φροντίζοντας για την ανατροφή και πολύπλευρη ανάπτυξη τους. Με αυτό τον τρόπο μειώνεται τόσο ο έλεγχος όσο και η καθοδήγηση που παρέχονται στα παιδιά. Από την άλλη, έρευνες που έχουν διεξαχθεί καταλήγουν ότι τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν φαίνεται να αντισταθμίζουν τα μειονεκτήματα από την απουσία των γονέων.

Στην έρευνα τους οι Ermisch και Francesconi (2013) δίνουν έμφαση στο ρόλο που διαδραματίζει στη ζωή των παιδιών η επαγγελματική ενασχόληση των γονιών τους. Χρησιμοποιώντας ένα μεγάλο δείγμα με αδέρφια εξετάζουν τη σχέση μεταξύ γονικής εργασίας κατά την παιδική ηλικία και του μετέπειτα μορφωτικού επιπέδου των παιδιών, κάτω από ορισμένες συνθήκες. Κατέληξαν στα εξής συμπεράσματα:

α) όταν η μητέρα έχει πλήρες ωράριο απασχόλησης και το παιδί της είναι στην ηλικία των 0-5 ετών, ο αριθμός των μηνών εργασίας της έχει αρνητική και σημαντική επίδραση στο παιδί. Από την άλλη, όταν η μητέρα είναι μερικής απασχόλησης, ο χρόνος εργασίας της έχει μικρότερη επίδραση αλλά και πάλι αρνητική.

β) οι μητέρες αντισταθμίζουν σε μεγάλο βαθμό το χρόνο που δεν επενδύουν στα παιδιά τους με τις θετικές επιδράσεις του εισοδήματός τους στην εκπαίδευση του παιδιού τους.

γ) Επιπλέον, βρέθηκε ότι αν μια μητέρα που ανήκει στην κατηγορία της πλήρους απασχόλησης είναι πιο μορφωμένη σε σύγκριση με κάποια άλλη μητέρα, τότε παρατηρούνται λιγότερο αρνητικές επιπτώσεις στο παιδί.

2.3.2 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Αρκετές έρευνες θέτουν ως στόχο τους τον προσδιορισμό της διαγενεακής μεταβίβασης της εκπαίδευσης χρησιμοποιώντας διαφορετικές προσεγγίσεις όπως δείγμα πανομοιότυπων διδύμων ή υιοθετημένων παιδιών. Μέσα από ανασκόπηση της αρθρογραφίας γίνεται φανερό ότι σε πολλές περιπτώσεις τα αποτελέσματα των ερευνών διαφοροποιούνται ανάλογα με το ποιά μέθοδος έχει επιλεγεί για τη διεξαγωγή αυτών. Συνήθως, έρευνες που βασίζονται σε εκτιμήσεις με δείγμα δίδυμα παιδιά καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευση του πατέρα έχει τουλάχιστον ανάλογη ή μεγαλύτερη αξία από της μητέρας (Behrman and Rosenzweig, 2002). Ενώ, από έρευνες που κάνουν χρήση τεχνητών μεταβλητών (instrumental variables) προκύπτουν αντίθετα αποτελέσματα δηλαδή η εκπαίδευση της μητέρας επηρεάζει σε μεγαλύτερο βαθμό τα παιδιά ενώ η εκπαίδευση του πατέρα μπορεί να έχει σχεδόν μηδαμινή επιρροή.

Μέσα από έρευνες βρέθηκε ότι όσο υψηλότερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να έχουν τα παιδιά τους μια επιτυχημένη πορεία στο σχολείο (Lauer, 2003). Παρόμοια, παιδιά που έχουν μητέρες με υψηλότερου επιπέδου μόρφωση παρατηρήθηκε πως τείνουν να έχουν ευεργετικά αποτελέσματα σε διάφορους τομείς και όχι μόνο στην εκπαίδευση, όπως για παράδειγμα στην αγορά εργασίας και στον τομέα της υγείας (Haveman and Wolfe, 1995). Ακόμη, βρέθηκε ότι μητέρες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο επενδύουν περισσότερο στα παιδιά τους (Johnston et al., 2014).

Στην παρούσα υποενότητα αξίζει να αναφερθεί η έρευνα του Marks (2008). Πρόκειται για μια πρόσφατη έρευνα με κύριο ερευνητικό ερώτημα ποιού γονέα τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά ασκούν μεγαλύτερη επίδραση στη σχολική απόδοση των παιδιών - της μητέρας ή του πατέρα. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μητέρες είναι αυτές που συνήθως ασκούν τον πρωταρχικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση και διαπαιδαγώγηση των παιδιών αλλά και το γεγονός ότι οι πατεράδες ως επί το πλείστον έχουν μεγαλύτερη σχέση με την αγορά εργασίας, δημιουργείται εν τέλει μια σύγχυση ως προς την φαινομενικά εύκολη απάντηση. Προκειμένου να απαντηθεί το εν λόγω ερώτημα, ο Marks συγκρίνει την επίδραση που έχει τόσο το επάγγελμα όσο και η εκπαίδευση της μητέρας και του πατέρα ξεχωριστά αλλά και ταυτόχρονα, στις δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης παιδιών ηλικίας δεκαπέντε (15) ετών από τριάντα (30) διαφορετικές χώρες. Από τη σύγκριση προέκυψε ότι στις περισσότερες χώρες, μεγαλύτερη επιρροή πάνω στις αποδόσεις των μαθητών ασκούν το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας και η επαγγελματική κατάσταση του πατέρα. Ωστόσο, όταν τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των γονέων μετριοούνται ως συνδυασμός της εκπαίδευσης και του επαγγέλματος τους, βρέθηκε ότι υπάρχει μικρή διαφορά στην επίδραση που ασκούν τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά του πατέρα από της μητέρας στη σχολική απόδοση των παιδιών τους.

Αντίθετα, πολλές έρευνες που έχουν διεξαχθεί από οικονομολόγους (Plug, 2004) δείχνουν ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας δεν παίζει τόσο σημαντικό ρόλο στο μορφωτικό επίπεδο των παιδιών. Ωστόσο, τα ευρήματα αυτά δεν υποδηλώνουν ότι το επίπεδο που έχει κατακτήσει η μητέρα στον τομέα της εκπαίδευσης δεν είναι σημαντικό, αλλά υπονοούν ότι δεν είναι αυτό καθαυτό που επιδρά σημαντικά στην απόδοση που παρουσιάζουν οι μαθητές στο σχολείο. Περισσότερο, θα λέγαμε ότι πρόκειται για κάποιους παράγοντες που σχετίζονται με τη χρονική διάρκεια της εκπαίδευσης της μητέρας οι οποίοι διαμορφώνουν την καθημερινή της συμπεριφορά βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα. Τέτοιοι παράγοντες είναι για παράδειγμα οι γνωστικές ικανότητες ή η γενικότερη στάση απέναντι στην εκπαίδευση ή ακόμη ευρύτερα ο τρόπος ανατροφής των παιδιών (Marks, 2008). Για παράδειγμα, μητέρες που έχουν λάβει κάποια εκπαίδευση μπορούν να εμφυσήσουν στα παιδιά τους θετική στάση απέναντι στη μόρφωση, δείχνοντας τους την αξία της γνώσης σε καθημερινό, πρακτικό επίπεδο αλλά και να είναι περισσότερο διατεθειμένες να επενδύσουν χρόνο

και χρήμα για την εκπαίδευσή τους σε σχέση με μητέρες χωρίς μόρφωση ή χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Τις τελευταίες δεκαετίες, σε πολλές χώρες, ο χρόνος της υποχρεωτικής φοίτησης στα σχολεία έχει αυξηθεί, οδηγώντας σε άνοδο του μορφωτικού επιπέδου, γεγονός που με τη σειρά του παρατηρείται ότι προκαλεί αύξηση των οικονομικών απολαβών των μαθητών που υπόκεινται στο νέο εκπαιδευτικό καθεστώς. Οι εν λόγω εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις κεντρίζουν το ενδιαφέρον τόσο των κοινωνικών όσο και των οικονομικών ερευνητών.

Στα πλαίσια αυτά, πραγματοποιήθηκε μια αξιολογη έρευνα από τους Sandra et al. (2005) προκειμένου να διερευνηθεί η ύπαρξη αιτιώδους σχέσης μεταξύ της εκπαίδευσης των γονέων και της εκπαίδευσης των παιδιών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τη δεκαετία του 1960 στη Νορβηγία προωθήθηκε μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με την οποία η υποχρεωτική σχολική φοίτηση αυξήθηκε κατά δύο χρόνια, χρησιμοποίησαν ως δείγμα ενήλικες από τη Νορβηγία ηλικίας από 25 έως και 35 ετών κατά το έτος 2000, που είχαν τουλάχιστον τον έναν γονιό γεννηθέντα κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Οι ερευνητές βρήκαν ότι υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης του πατέρα και των παιδιών. Αντίθετα, τέτοια σχέση, και μάλιστα σημαντική, εντοπίστηκε ανάμεσα στην εκπαίδευση της μητέρας και των γιων, σχέση που δεν εμφανίζεται καθόλου με τις κόρες. Σύμφωνα με τους ίδιους ερευνητές, τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι οι υψηλές συσχετίσεις που παρατηρούνται μεταξύ της εκπαίδευσης των γονέων και των παιδιών, οφείλονται κατά κύριο λόγο στην επιλογή και όχι σε κάποια αιτιώδη σχέση. Από την άλλη, εντοπίστηκε θετική σχέση μεταξύ των ετών εκπαίδευσης των γονέων και των παιδιών αυτών. Περισσότερο όμως θα λέγαμε ότι αυτή, όπως και η παραπάνω αιτιακή σχέση, αντιπροσωπεύει κατά ένα μεγάλο μέρος θετική σχέση με άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαίδευση και συνδέονται με αυτή, όπως είναι για παράδειγμα το οικογενειακό υπόβαθρο ή το εισόδημα. Ακόμη, βρέθηκε ότι η επιπλέον εκπαίδευση έχει θετική και ισχυρή επίδραση στις οικονομικές απολαβές.

Παρόμοια, στην έρευνα των Lundborg et al. (2014) διερευνήθηκε αν συσχετίζονται η εκπαίδευση του γονιού και η μελλοντική πορεία των παιδιών στις γνωστικές και μη γνωστικές ικανότητες τους καθώς και στο επίπεδο υγείας τους (ικανότητα για σωματική εργασία, ύψος, παχυσαρκία και υπέρταση). Αντλώντας δεδομένα από τη

Σουηδική Στατιστική Υπηρεσία για τους γονείς και δεδομένα για τους υιούς αυτών (γεννηθέντων μεταξύ 1955 και 1979) από τα μητρώα κατάταξης στον σουηδικό στρατό, ερευνήθηκαν τα αποτελέσματα που είχε στους τελευταίους η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην οποία υποβλήθηκαν οι γονείς, αρχής γενομένης της δεκαετίας του 1950. Βρέθηκε ότι η μητρική εκπαίδευση βελτιώνει την εξέλιξη των υιών σε όλους τους υπό εξέταση τομείς, ενώ δεν εμφανίστηκαν τέτοια ευρήματα για την επιρροή της πατρικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι το ανωτέρω συμπέρασμα ισχύει για τους πατεράδες που επηρεάστηκαν από την συγκεκριμένη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και δεν αποτελεί ένα καθολικό συμπέρασμα. Έπειτα, η εν λόγω έρευνα επεξηγεί και τους λόγους που οδηγούν σε αυτά τα συμπεράσματα. Μια πιθανή εξήγηση που δίνουν οι ερευνητές είναι ότι οι άντρες δεν βρήκαν κάποια επιπρόσθετη απόδοση για τα επιπλέον έτη εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με την οποία καθιερώθηκε μεταξύ άλλων και η αύξηση της σχολικής φοίτησης είχε διττή επιρροή για τις γυναίκες. Αφενός, κατέληξε σε υψηλότερα εισοδήματα για τις ίδιες και πιο συγκεκριμένα βρέθηκε ότι ένα επιπλέον έτος εκπαίδευσης σχετίζεται με 13,9% υψηλότερο εισόδημα. Αφετέρου, οδήγησε σε μείωση της γονιμότητας και σε σύναψη γάμων με συζύγους από υψηλότερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, γεγονός που δεν συναντάται αντίστοιχα και στους άντρες. Έτσι, γίνεται έμμεσα φανερό η επίδραση της μεταρρύθμισης που δέχτηκαν οι γονείς και στο εκπαιδευτικό επίπεδο των παιδιών τους.

Μια διαφορετική προσέγγιση ακολουθείται από τους Farre et al.(2012) προκειμένου να διερευνηθεί αν η αύξηση της σχολικής εκπαίδευσης των γονέων αυξάνει τη μόρφωση της επόμενης γενιάς, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την Εθνική Διαχρονική Έρευνα της Νεολαίας του 1979 για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Συνεπώς, το δείγμα που χρησιμοποιούν είναι αντιπροσωπευτικό και αφορά παιδιά που μεγάλωσαν σε πυρηνική οικογένεια. Επιπλέον, το εν λόγω δείγμα δεν υπόκειται στους περιορισμούς που παρουσιάζουν οι έρευνες που εστιάζουν σε κάποια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση ή που βασίζεται σε διδύμους. Από την ανάλυση της έρευνας βρέθηκε ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο και των δύο γονιών επηρεάζει διαγενεακά το επίπεδο των παιδιών στον ίδιο βαθμό περίπου. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι για έναν παραπάνω χρόνο εκπαίδευσης του πατέρα, το παιδί αυξάνει την εκπαίδευσή του κατά 0,17 έτη. Αντίστοιχα, για τις μητέρες είναι 0,21 έτη η παρατηρούμενη αύξηση στην εκπαίδευση των παιδιών. Επιπρόσθετα, βρέθηκε ότι οι θυγατέρες επηρεάζονται περισσότερο από

τις μητέρες ενώ για τους υιούς δεν κατέστη εφικτό να προσδιοριστεί ποιός γονιός ασκεί μεγαλύτερη επίδραση. Επιπρόσθετα, η μη παρατηρήσιμη ικανότητα που μεταβιβάζουν ακούσια (γενετικά) και οι δύο γονείς στους υιούς τους έχει στατιστικά σημαντική επιρροή στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Ενώ στην περίπτωση των κοριτσιών η ικανότητα του πατέρα τα επηρεάζει σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι αυτή της μητέρας.

Μια μελέτη που βασίζεται στις απαντήσεις προσωπικών ερωτηματολογίων διδύμων ίδιου φύλου είναι αυτή των Behrman and Rosenzweig (2002). Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αύξηση της σχολικής εκπαίδευσης της μητέρας δεν ασκεί κάποια επιρροή στην εκπαίδευση των παιδιών της. Πιο συγκεκριμένα, μητέρες που κατείχαν το ίδιο ανθρώπινο κεφάλαιο πριν την είσοδό τους στο σχολείο, και απέκτησαν περισσότερη μόρφωση, απέκτησαν παιδιά που εν τέλει κατείχαν την ίδια ή ακόμη και λιγότερη εκπαίδευση από ότι αυτές. Αντίθετα, αύξηση κατά ένα έτος στη σχολική εκπαίδευση του πατέρα βρέθηκε να προκαλεί αύξηση κατά 0,17 έτη στην σχολική εκπαίδευση του παιδιού, κατ' αντιστοιχία με την έρευνα των Farre et al.(2012). Τα ανωτέρω αποτελέσματα τα αποδίδουν στο διαφορετικό γονικό ρόλο που συνήθως ασκούν τα δύο φύλα αναφορικά με την ανατροφή των παιδιών τους και το χρόνο που τους αφιερώνουν κυρίως στο σπίτι.

Οι εκπαιδευτικές ανισότητες στην Ελλάδα παρουσίασαν σημαντική μείωση μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Ωστόσο, οι έρευνες που εξετάζουν την εκπαιδευτική διαγενεακή κινητικότητα στην Ελλάδα είναι πολύ περιορισμένες, ενώ οι περισσότερες εστιάζουν ευρύτερα στην διαγενεακή κινητικότητα με έμφαση στην εισοδηματική ανισότητα και τα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας.

Οι Daouli et al. (2010) εξετάζουν εμπειρικά τις διαγενεακές εκπαιδευτικές συσχετίσεις χρησιμοποιώντας τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των γονέων και των θυγατέρων τους. Αντλώντας δεδομένα από την έρευνα οικιακών προϋπολογισμών που πραγματοποιήθηκε το 2004/2005 και στοιχεία από τρεις απογραφές (1981, 1991, 2001) προκειμένου να προσεγγίσουν το ρόλο της διαγενεακής κινητικότητας στην εκπαίδευση των Ελληνίδων χρησιμοποιούν μια πληθώρα τεχνικών. Με εξαρτημένη μεταβλητή το εκπαιδευτικό επίπεδο των κοριτσιών (σε έτη εκπαίδευσης) και ανεξάρτητες τα έτη σχολικής εκπαίδευσης των γονέων τους εκτιμάται η επίδραση της γονικής εκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό επίπεδο των θυγατέρων τους. Με αυτό τον

τρόπο, εντοπίστηκε θετική συσχέτιση και μάλιστα σε σημαντικό βαθμό. Ωστόσο, βρέθηκε ότι η σημασία της γονικής εκπαίδευσης μειώνεται με το πέρασμα του χρόνου. Επιπρόσθετα, οι ερευνητές κατέληξαν πως η επίδραση της γονικής εκπαίδευσης είναι ισχυρή για τις γυναίκες με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης. Όμως, δεν ισχύει αυτό και για τις γυναίκες με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης. Και στις δύο περιπτώσεις όμως η επίδραση της μητέρας είναι μεγαλύτερη συγκριτικά με αυτή του πατέρα. Τέλος, εφαρμόζοντας μοντέλα σε κάθε απογραφή ξεχωριστά, έγινε προσπάθεια να αξιολογηθεί η εξέλιξη του ρόλου των διαγενεακών συσχετίσεων στο χρόνο. Το πιο σημαντικό συμπέρασμα από την ανωτέρω έρευνα είναι ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριάντα ετών παρουσιάζεται σημαντική εκπαιδευτική κινητικότητα μεταξύ των γενεών στην Ελλάδα και μάλιστα ανοδική. Ακόμη, παρουσιάζονται και άλλες πηγές στις οποίες οφείλονται οι ανισότητες στον τομέα της εκπαίδευσης. Μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται και χαρακτηριστικά της οικογένειας όπως είναι ο αριθμός των μελών της οικογένειας, το επάγγελμα των γονέων, η ιδιοκτησία ή μη ενός σπιτιού και η περιοχή κατοικίας.

Μια άλλη έρευνα με επίκεντρο την Ελλάδα (Patrinou, 1995) εστίασε στο πως επιδρά η εκπαίδευση των γονιών τόσο στις αποδόσεις της εκπαίδευσης όσο και στο επίπεδο που αποκτάται από το παιδί. Σύμφωνα με τα εμπειρικά δεδομένα, η επίδραση της εκπαίδευσης του πατέρα βρέθηκε να είναι μικρή αλλά θετική και σημαντική στα εισοδήματα των παιδιών. Ακόμη, θετική και ισχυρή συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ της εκπαίδευσης του πατέρα και της μέσης χρονικής διάρκειας της εκπαίδευσης των παιδιών. Δηλαδή παιδιά με πιο μορφωμένους γονείς θα περνούσαν περισσότερο χρόνο στην εκπαίδευση αποκτώντας υψηλότερου επιπέδου μόρφωση. Επιπλέον, θετική ήταν και η συσχέτιση μεταξύ της κοινωνικής προέλευσης και εκπαίδευσης με τα εισοδήματα των παιδιών. Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εργαζόμενοι με αναλφάβητους πατέρες δεν επωφελούνταν πολύ από τη σχολική εκπαίδευση. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη, λόγω οικογενειακού υπόβαθρου, των κατάλληλων διασυνδέσεων για την εύρεση μιας κερδοφόρας εργασίας σε συνδυασμό με το πολύ χαμηλό μορφωτικό τους επίπεδο που δεν κρίνεται επαρκές για να αντισταθμίσει τις όποιες μειονεξίες προκύπτουν από το οικογενειακό τους υπόβαθρο. Από την άλλη, βρέθηκε ότι οι εργαζόμενοι με πατέρες που ανήκαν στη μεσαία κατηγορία (που είχαν ολοκληρώσει την βασική εκπαίδευση) αντλούσαν περισσότερα οφέλη από την εκπαίδευση. Αυτό αποδίδεται στο γεγονός ότι το αρκετά υψηλό μορφωτικό τους

επίπεδο είναι ικανό να τους εξασφαλίσει μια καλή επαγγελματική θέση αντισταθμίζοντας την έλλειψη των απαραίτητων κοινωνικών επαφών.

Οι Hertz et al. (2007) ασχολήθηκαν κυρίως με την τάση της διαγενεακής μετάδοσης της εκπαίδευσης σε ένα δείγμα που περιελάμβανε 42 χώρες. Αναλυτικότερα, το δείγμα αποτελούνταν από διαφορετικό αριθμό συμμετεχόντων από: επτά χώρες της Λατινικής Αμερικής, οκτώ χώρες του Ανατολικού μπλοκ, δέκα χώρες τις Ασίας, δεκατρείς δυτικοευρωπαϊκές χώρες και τέσσερις χώρες της Αφρικής ενώ τα δεδομένα αντλήθηκαν από διάφορες, κυρίως εθνικές, έρευνες που διεξήχθησαν από το 1985 μέχρι το 2004. Στόχος των ερευνητών ήταν η μελέτη της στάσης των ανωτέρω χωρών αναφορικά με την παραμονή στο ίδιο εκπαιδευτικό επίπεδο διαγενεακά σε βάθος χρόνου μιας πενήκονταετίας. Έτσι, προσπάθησαν να εκτιμήσουν τον συντελεστή παλινδρόμησης της σχολικής εκπαίδευσης των παιδιών πάνω στη σχολική εκπαίδευση των γονέων καθώς και τη συσχέτιση μεταξύ αυτών των δύο. Βρήκαν ότι ο συντελεστής παλινδρόμησης της γονικής εκπαίδευσης ως δείκτης πρόβλεψης του επιπέδου της εκπαίδευσης που θα λάβει η επόμενη γενιά, παρουσιάζει πτώση τα τελευταία πενήντα χρόνια και συνεπώς υπάρχει μείωση της εκπαιδευτικής ανισότητας ενώ τέτοια τάση δεν παρατηρείται για τη συσχέτιση εκπαίδευσης γονέων και παιδιών. Αυτό το αποδίδουν στο γεγονός ότι δεν αυξήθηκε μόνο η διακύμανση της εκπαίδευσης των παιδιών στην επόμενη γενιά αλλά και των γονέων. Ειδικότερα, βρέθηκε για το σύνολο του δείγματος ότι η διαφορά μιας τυπικής απόκλισης στη γονική εκπαίδευση αντιστοιχεί σε διαφορά περίπου 0,4 τυπικών αποκλίσεων στην επόμενη γενιά. Μάλιστα, παρατηρήθηκε ότι ήταν σταθερή σε αυτό το επίπεδο για περίπου μισό αιώνα και μας φανερώνει ότι η εκπαίδευση των γονιών συνεχίζει να προβλέπει περίπου το 18% της απόκλισης στην εκπαίδευση των παιδιών. Επιπρόσθετα, εντόπισαν μεγάλες διαφορές ανά περιοχή στην εκπαιδευτική κινητικότητα διαγενεακά, με την υψηλότερη συσχέτιση να παρουσιάζεται στις υπό μελέτη χώρες της Λατινικής Αμερικής (0,60). Ακολουθούν με 0,41 οι Ανατολικές χώρες, έπονται οι επόμενες με μικρές διαφορές ενώ η μικρότερη συσχέτιση εντοπίζεται στις Σκανδιναβικές χώρες (0,34).

Οι Di Paolo et al. (2010) θέλοντας να συμπληρώσουν ένα μέρος του κενού που εντοπίζεται στα ευρωπαϊκά στοιχεία για τη διαγενεακή εκπαιδευτική κινητικότητα προχώρησαν στη συγκριτική μελέτη συγκεκριμένων χωρών χωρίζοντάς τες σε τρεις κατηγορίες: Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Φιλανδία, Νορβηγία, Σουηδία), χώρες της

ηπειρωτικής Ευρώπης (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Ολλανδία) και χώρες του Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία). Τα δεδομένα προέρχονται από έρευνα του 2005 της EU-SILS (European Survey on Income & Living Conditions) και περιλαμβάνουν αναδρομικές πληροφορίες για τη γονική εκπαίδευση και τα οικογενειακά χαρακτηριστικά που είχαν τα άτομα όταν ήταν στην ηλικία των 14 ετών.

Η καινοτομία που παρατηρείται στην εν λόγω μελέτη έγκειται στη δημιουργία ενός νέου δείκτη μέτρησης της διαγενεακής εκπαιδευτικής κινητικότητας που υπολογίζεται ως ο σταθμισμένος μέσος της εκπαιδευτικής κινητικότητας ξεχωριστά σε σχέση με του πατέρα και της μητέρας. Έτσι, λαμβάνεται υπόψη και η τυχόν εκλεκτική επιλογή συντρόφου με βάση την εκπαίδευση. Ειδικότερα, υπολογίζεται το τυποποιημένο μέτρο για τη διαγενεακή εκπαιδευτική κινητικότητα ξεχωριστά για οκτώ υποδείγματα πενταετούς ηλικιακής κλάσης γέννησης για κάθε χώρα. Ο δείκτης μπορεί να λάβει τιμές από 0 (μηδενική κινητικότητα) έως 1 (τέλεια κινητικότητα). Με αυτό τον τρόπο είναι εφικτή η ανάλυση της εξέλιξης της εκπαιδευτικής κινητικότητας για σαράντα έτη και μάλιστα μπορεί να καθοριστεί πως τροποποιείται διαγενεακά ο μηχανισμός μετάδοσης των εκπαιδευτικών επιτευγμάτων από τη στατιστική συσχέτιση της γονικής εκπαίδευσης και των οικογενειακών χαρακτηριστικών. Στα οικογενειακά χαρακτηριστικά (ανεξάρτητες μεταβλητές) περιλαμβάνονται ξεχωριστά ο αριθμός των αδελφών, η οικογενειακή δομή, η συχνότητα οικονομικών προβλημάτων στην οικογένεια, το κοινωνικο-οικονομικό και επαγγελματικό γονικό στάτους καθώς και η πιθανή επιλεκτική επιλογή συντρόφου σύμφωνα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Αυτά λογίζονται υπεύθυνα για ένα σημαντικό μέρος της παρατηρούμενης "εκπαιδευτικής επιμονής" με κυριότερο το κοινωνικο-οικονομικό στάτους της οικογένειας και έπειτα την επιλεκτικότητα ζευγαρώματος.

Εμπειρικά, λοιπόν βρέθηκε ότι ο βαθμός εκπαιδευτικής κινητικότητας είναι υψηλότερος για τις Σκανδιναβικές χώρες. Ακολουθούν οι χώρες της κεντρικής Ευρώπης με εξαίρεση τη Γαλλία που παρουσιάζει πολύ υψηλά επίπεδα κινητικότητας για όλο σχεδόν το υπό μελέτη διάστημα. Άλλη μια εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση του Βελγίου που έχει χαμηλότερα επίπεδα κινητικότητας συγκριτικά με την Αυστρία και την Ολλανδία. Από την άλλη πλευρά, οι χώρες του Νότου εμφανίζουν πολύ χαμηλά επίπεδα εκπαιδευτικής κινητικότητας ιδίως σε σχέση με τις Σκανδιναβικές χώρες.

Εξαιρέση αποτελεί η Ελλάδα που έχει τα υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την ομάδα στην οποία εντάσσεται.

Ένα ακόμη σημαντικό εύρημα της έρευνας αυτής είναι πως γενικότερα η εκπαιδευτική κινητικότητα έχει αυξηθεί κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου ανάλυσης των δώδεκα χωρών. Ωστόσο, η τάση δεν είναι ομοιογενής και εξαρτάται από το σημείο εκκίνησης κάθε χώρας. Έτσι, για τις χώρες που επέδειξαν υψηλά επίπεδα κινητικότητας από τις πρώτες κλάσεις, η τάση φαίνεται πως παρέμεινε κατά κύριο λόγο σταθερή (Σκανδιναβικές χώρες), ενώ η αύξηση παρατηρείται να είναι μεγαλύτερη για τις χώρες με τα χαμηλότερα επίπεδα κινητικότητας στην κλάση 1940-1945.

Επιπρόσθετα, βρέθηκε ότι η εκπαίδευση του παιδιού συνδέεται περισσότερο με αυτή του πατέρα αντί της μητέρας με εξαίρεση την περίπτωση της Αυστρίας ενώ εντοπίστηκε μια καλά καθορισμένη χρονική σύγκλιση της εκπαιδευτικής κινητικότητας σε σχέση με τους δύο γονείς σχεδόν για κάθε χώρα εξαιρουμένης της Ιταλίας και της Πορτογαλίας.

Μπορεί η πλειοψηφία των ερευνών πάνω στη διαγενεακή εκπαιδευτική κινητικότητα, με όποια μορφή αυτή μπορεί να λάβει, να έχει ως επίκεντρο ευρωπαϊκές χώρες και να ακολουθεί η Αμερική ωστόσο από τη βιβλιογραφία δεν λείπουν μελέτες που στρέφουν την προσοχή τους και σε άλλες χώρες, μη ευρωπαϊκές.

Ένα παράδειγμα μιας πρόσφατης έρευνας αποτελεί αυτή των Azam and Bhatt (2014) που πραγματεύεται το βαθμό διαγενεακής εκπαιδευτικής κινητικότητας στην Ινδία από το 1940. Η καινοτομία που εμφανίζεται εδώ έγκειται στη δημιουργία μοναδικών δεδομένων που αφορούν πατέρα και υιό. Για την εν λόγω έρευνα χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από μια εθνική έρευνα (2005) αντιπροσωπευτική για τα νοικοκυριά της Ινδίας. Η εν λόγω χώρα προσφέρεται σαν μια ενδιαφέρουσα μελέτη περίπτωσης καθώς η κυβέρνηση αυτής γινόταν από το σύστημα των καστών και πρόσφατα συνάντησε οικονομική άνθιση, άνιση όμως σε επίπεδο περιοχών. Στόχος λοιπόν των ερευνητών ήταν η μέτρηση του βαθμού της εκπαιδευτικής διαγενεακής κινητικότητας στην Ινδία και πως αυτός μεταβλήθηκε με το πέρασμα των χρόνων. Επίσης, θέλησαν να δουν τα μοτίβα της εκπαιδευτικής κινητικότητας για τις διάφορες κοινωνικές τάξεις καθώς και για διαφορετικές περιοχές. Χρησιμοποιώντας ένα μοντέλο παλινδρόμησης με

εξαρτημένη μεταβλητή το εκπαιδευτικό επίπεδο των υιών (σε χρόνια στο σχολείο) και με ανεξάρτητη μεταβλητή τα έτη εκπαίδευσης των πατεράδων προχωρούν στον υπολογισμό της διαγενεακής ελαστικότητας που είναι ο εκτιμημένος συντελεστής της ανεξάρτητης μεταβλητής. Από τα στοιχεία της έρευνας προέκυψε ότι πράγματι υπάρχει μια αύξηση στην κινητικότητα στο εκπαιδευτικό επίπεδο των απογόνων. Ακόμη, βρέθηκε ότι παιδιά με λιγότερο μορφωμένους πατεράδες τείνουν να αποκτούν περισσότερη μόρφωση από αυτούς καθώς και το αντίστροφο. Το ίδιο μοτίβο εντοπίστηκε ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες με τις ανώτερες κάστες να διαθέτουν περισσότερη μόρφωση σε σχέση με τις υπόλοιπες. Ωστόσο, παρά την αύξηση σε επίπεδο κινητικότητας, σημειώθηκαν σημαντικές αποκλίσεις σε αυτή ανά περιοχές. Αυτές τις αποδίδουν στις διαφορετικές επενδύσεις που κάνει το κράτος για κάθε περιοχή για την εκπαίδευση των παιδιών και παρόλο που δεν πρόκειται για αιτιακή σχέση, έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής ώστε να αμβλυνθούν οι άνισες εκπαιδευτικές ευκαιρίες.

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Δημοκρατία της Γουινέας από τους Glick & Sahn (2000) μελετήθηκε, μεταξύ άλλων, η επίδραση της εκπαίδευσης των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών τους. Οι ερευνητές κατέληξαν ότι αύξηση στο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα συνεπάγεται αύξηση της σχολικής εκπαίδευσης των παιδιών και ιδίως των κοριτσιών ενώ για την περίπτωση της μητέρας παρατηρείται σημαντική επίδραση μόνο στην κόρη.

2.3.3 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει το εκπαιδευτικό επίπεδο των παιδιών είναι η δομή της οικογένειας. Αν δηλαδή είναι πυρηνική ή μονογονεϊκή η οικογένεια ή εάν οι γονείς είναι σε διάσταση. Ακόμη και από το αν η μητέρα εργάζεται σε εκτεταμένο βαθμό και λείπει πολύ από το σπίτι. Βρέθηκε ότι το να μεγαλώνει ένα παιδί με έναν μόνο γονιό έχει αρνητική επίδραση στη σχολική του επίδοση (Haveman and Wolfe, 1995). Ωστόσο, και οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι μιας μονογονεϊκής οικογένειας μπορεί να αποτελούν τον παράγοντα εκείνο που επηρεάζει την ευημερία των παιδιών μέσα από τις δυσκολίες του γονέα να ανταποκριθεί στο γονεϊκό ρόλο επιτυχώς.

Συνεπώς, θα πρέπει να ερμηνεύονται με πολύ προσοχή οι εκτιμήσεις της επίδρασης της δομής της οικογένειας στα εκπαιδευτικά και μελλοντικά επιτεύγματα των παιδιών καθώς μπορεί να μην ευθύνεται αυτή καθαυτή αλλά άλλοι παράγοντες.

Ακόμη, ο αριθμός των παιδιών μιας οικογένειας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ποιότητα και ποσότητα εκπαίδευσης που αυτά θα λάβουν. Αυτή η άποψη διαπιστώνεται μέσα από διάφορες έρευνες. Γενικότερα όμως μπορεί να ειπωθεί ότι άτομα που προέρχονται από οικονομικά ασθενείς οικογένειες αλλά μικρού μεγέθους κατορθώνουν να αποκτήσουν υψηλότερου επιπέδου εκπαίδευση σε σχέση με αυτούς που προέρχονται από φτωχές αλλά μεγαλύτερου μεγέθους οικογένειας, κυρίως λόγω του αυξημένου κόστους σπουδών (Banks, 1987).

Στην έρευνα των Peraita and Sanchez (1998) όπου μελετήθηκε η επιρροή του οικογενειακού υπόβαθρου στα σχολικά επιτεύγματα των παιδιών στην Ισπανία, βρέθηκε μεταξύ άλλων ότι η σχολική επίδοση των παιδιών επηρεάζεται αρνητικά όσο αυξάνεται ο αριθμός των αδελφιών (ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για μεγαλύτερα ή μικρότερα ηλικιακά).

Στην Αφρική η παρουσία στο σπίτι πολλών μικρών ηλικιακά αδελφιών, έχει αρνητική επίδραση στην εκπαίδευση των κοριτσιών καθώς για πολιτιστικούς λόγους μόνο αυτά επιφορτίζονται με το ρόλο της φροντίδας των μικρών παιδιών (Glick & Sahn, 2000). Έτσι, αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το σχολείο σε αντίθεση με τα αγόρια που δεν επηρεάζονται. Μάλιστα, οι ερευνητές πρότειναν κάποιες λύσεις ώστε διαγενεακά να μειωθεί το φυλετικό χάσμα στο επίπεδο της εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, τυχόν επιδοτούμενη φροντίδα των παιδιών θα μείωνε το χρόνο που θα αναγκάζονταν να περνούν στο σπίτι τα κορίτσια μεριμνώντας για το μέγιστο των αδερφών τους και θα αύξανε την πιθανότητα να μορφωθούν.

Μια άλλη έρευνα που έλαβε χώρα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής είναι αυτή των Butcher and Case (1994). Αυτοί ανέλυσαν την επίδραση που είχε ο αριθμός των αδελφιών αλλά και το φύλο αυτών στην εκπαίδευση που έλαβαν άντρες και γυναίκες που γεννήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής μεταξύ 1920 και 1965. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικές επιλογές των γυναικών επηρεάζονταν συστηματικά από τη φυλετική σύνθεση των αδερφιών τους σε αντίθεση

με των αντρών που έμεναν ανεπηρέαστες. Ακόμη, παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες που μεγάλωσαν μαζί με αδερφούς έλαβαν κατά μέσο όρο περισσότερη εκπαίδευση σε σχέση με αυτές που είχαν μόνο αδερφές. Ωστόσο οι ερευνητές δεν μπόρεσαν να εξηγήσουν το λόγο για τον οποίο συνέβη αυτό.

2.3.4 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για το ρόλο των δύο φύλων μέσα στην κοινωνία δεν έχουν ξεπεραστεί πλήρως, ενώ ακόμη και σήμερα μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά. Αυτές επιδρούν, άμεσα αλλά και έμμεσα, στην εκπαίδευση που θα λάβουν τα παιδιά, ασκώντας αρνητικότερη επίδραση εις βάρος των κοριτσιών.

Μια πρόσφατη έρευνα των Johnston et al. (2014) μελέτησε μέσω ειδικών ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν το 1975 τις απόψεις των Βρετανίδων μητέρων για τους ρόλους των δύο φύλων. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις απόψεις των μητέρων αναφορικά με το ρόλο της γυναίκας στο εργατικό δυναμικό αλλά και την δική της εργασιακή κατάσταση. Αντικείμενο μελέτης αποτέλεσαν και τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από το ίδιο δείγμα το 1980 αναφορικά με τις προσδοκίες των μητέρων για την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους. Έπειτα αντλώντας δεδομένα από τις έρευνες που έγιναν από το 2000 έως το 2008 μελετήθηκαν και οι απόψεις των παιδιών των παραπάνω μητέρων για τους έμφυλους ρόλους, το μορφωτικό και οικογενειακό τους επίπεδο καθώς και την επαγγελματική τους κατάσταση. Εντοπίστηκε ισχυρή θετική σχέση μεταξύ των απόψεων των μητέρων και των παιδιών για τη συμπεριφορά και το ρόλο των δύο φύλων, γεγονός που υποδεικνύει ότι μέσα στο χρόνο αναπαράγονται τα έμφυλα πρότυπα σε μεγάλο βαθμό. Ακόμη, η σημαντικότερη πλευρά αυτής της έρευνας είναι πως η μητρική συμπεριφορά δύναται να επηρεάσει τη μελλοντική προσφορά εργασίας από την κόρη και αυτό επιτυγχάνεται μέσω των διαφορών στην επένδυση για ανθρώπινο κεφάλαιο. Παραδοσιακές μητέρες έχουν μικρότερο κίνητρο να επενδύσουν σε ανθρώπινο κεφάλαιο για τις κόρες τους όταν αναμένουν ότι αυτές θα μείνουν στο σπίτι και θα γίνουν νοικοκυρές σε αντίθεση με μητέρες που αναμένουν ότι οι κόρες του θα ακολουθήσουν κάποια επαγγελματική καριέρα. Έτσι, οι μοντέρνες μητέρες αφιερώνουν περισσότερο χρόνο και χρήμα για τις κόρες τους με αποτέλεσμα αυτές να αποκτούν και περισσότερη εκπαίδευση. Αντίθετα,

κάτι τέτοιο δεν ισχύει για την περίπτωση των γιων. Γενικά, η μητρική στάση για τον ρόλο των δύο φύλων φαίνεται πως επηρεάζει τις οικονομικές αποφάσεις-επιλογές των παιδιών.

Στην έρευνα που διεξήγαγε η Charlotte Lauer (2003), χρησιμοποιώντας δεδομένα για τις χώρες Γαλλία-Γερμανία, κατέληξε ότι η επίδραση του οικογενειακού υπόβαθρου δεν παρουσιάζει κάποια διαφορά όσον αφορά τα δύο φύλα. Ωστόσο, αυτό που είναι άξιο σχολιασμού είναι ότι το κατώτερο όριο αναλογίας κόστους και απόδοσης για μεταβεί κανείς από την μια εκπαιδευτική βαθμίδα στην αμέσως επόμενη, είναι σημαντικά υψηλότερο για τις γυναίκες από ότι για τους άντρες στο σχολικό επίπεδο στη Γερμανία, ενώ ισχύει το αντίθετο στη Γαλλία. Ενώ όσον αφορά την μετά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα ήτοι υψηλότερο κατώτατο όριο για τις γυναίκες και των δύο χωρών συγκριτικά με αυτό των αντρών, γεγονός που σηματοδοτεί τη μειονεκτική θέση στην οποία βρίσκονται οι γυναίκες.

Μια πιο πρόσφατη μελέτη, (de San Roman and de la Rica Goiricelaya, 2012) λαμβάνοντας υπόψη τις αποδόσεις στο διεθνές πρόγραμμα αξιολόγησης των μαθητών (PISA ¹ τεστ) κατέληξε ότι κορίτσια με εργαζόμενες μητέρες είχαν υψηλότερες αποδόσεις στα τεστ συγκριτικά με αυτά με άνεργες μητέρες. Οι ερευνητές θεώρησαν αυτό το γεγονός ως απότοκο της διαγενεακής μεταβίβασης φυλετικών προτύπων.

Επιπλέον, ένα σημαντικό εύρημα που προέκυψε από την έρευνα των Peraita and Sanchez (1998) σε σχέση με τα δύο φύλα αποτελεί το ότι η μετάβαση από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην τριτοβάθμια καταλήγει να αποδίδει την μεγαλύτερη διαφορά στην παρούσα αξία των κερδών κατά μέσο όρο 29% για τους άντρες και 32% για τις γυναίκες ενώ οι πιθανότητες να κατακτηθεί το ίδιο επίπεδο σπουδών δεν είναι ίσες μεταξύ αντρών και γυναικών.

---

¹ Πρόκειται για διεθνή εκπαιδευτική έρευνα με στόχο την αξιολόγηση των μαθητών. Μέσω των τεστ που χρησιμοποιούνται "καθίσταται δυνατή η συσχέτιση της επίδοσης των μαθητών στα γνωστικά αντικείμενα με ατομικά ή οικογενειακά χαρακτηριστικά, αλλά και με κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες (λ.χ. μετανάστευση, φύλο, μορφωτικό επίπεδο των γονέων κ.ά.)" (<http://www.iep.edu.gr/pisa/>)

2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας γίνεται φανερή η σημασία του οικογενειακού υπόβαθρου του ατόμου για την εκπαιδευτική του πορεία και εξέλιξη. Απεδείχθη ότι το κοινωνικό και οικονομικό του περιβάλλον αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης και διαμόρφωσης του μορφωτικού του επιπέδου. Δηλαδή επηρεάζει όχι μόνο το επίπεδο εκπαίδευσης του αλλά και το είδος αυτής.

Με βάση λοιπόν τις προαναφερθείσες έρευνες εύκολα διαπιστώνεται πως τα άτομα που προέρχονται από εύπορες και υψηλού κοινωνικού επιπέδου οικογένειες έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποκτήσουν καλύτερο εκπαιδευτικό επίπεδο σε σχέση αυτά που προέρχονται από μειονεκτούσες οικογένειες. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι παιδιά από φτωχές οικογένειες επιλέγουν σχολές μικρής διάρκειας και απλής εξειδίκευσης, ενώ οι σχολές υψηλού κύρους προτιμώνται από τους γόνους πλούσιων οικογενειών. Ακόμη, βρέθηκε ότι παιδιά με γονείς που ασκούν επαγγέλματα υψηλού κύρους παρουσιάζουν καλύτερα αποτελέσματα στον τομέα της εκπαίδευσης σε σχέση με παιδιά εργατών ή αγροτών. Στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι πίσω από όλα αυτά κρύβεται η ανισότητα των ευκαιριών για τα μη ευνοημένα άτομα.

Ένα ακόμη γενικό εύρημα των περισσότερων ερευνών αποτελεί ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων επηρεάζει αυτό των παιδιών και όσο πιο υψηλό είναι τόσο καλύτερα είναι και τα επιτεύγματα των απογόνων τους στον τομέα αυτό. Ωστόσο, αντιφατικά παρουσιάζονται τα αποτελέσματα αναφορικά με το ποιού γονέα η εκπαίδευση ασκεί σημαντικότερη επίδραση στο μορφωτικό επίπεδο των παιδιών, ανάλογα με τη μέθοδο που χρησιμοποιεί η κάθε έρευνα. Παλαιότερα, το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα φαινόταν ως το σημαντικότερο επειδή συνδεόταν με το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας. Όμως, στη σύγχρονη εποχή που το εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών αυξάνεται όπως και η συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, τα πράγματα μπορεί να αλλάζουν σταδιακά και το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας να αποκτά πιο ουσιαστικό ρόλο από αυτόν που είχε στο παρελθόν.

Αναφορικά με τη δομή της οικογένειας είναι δύσκολο να εκτιμηθούν οι επιδράσεις αυτής στο εκπαιδευτικό επίπεδο των παιδιών. Αντίθετα, υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις στη βιβλιογραφία ότι ο αριθμός των αδελφιών σε μια οικογένεια επηρεάζει την

εκπαίδευση που αυτά θα λάβουν. Πιο συγκεκριμένα, η επίδοση των παιδιών επηρεάζεται αρνητικά με την αύξηση του αριθμού των αδελφιών κυρίως λόγω των αυξημένων οικογενειακών εξόδων.

Τέλος, να σημειωθούν δύο ακόμη σημαντικά συμπεράσματα, με το πρώτο να αφορά την επίδραση του φύλου στην εκπαίδευση των ατόμων. Οι γυναίκες αντιμετωπίζονται μη ισότιμα με τους άντρες σε ορισμένες χώρες στον τομέα της εκπαίδευσης ή ανάλογα με τις στερεοτυπικές αντιλήψεις κυρίως των μητέρων τους (που επηρεάζονται από τη στάση ζωής τους και τη μόρφωσή τους) με αποτέλεσμα να βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση σε σχέση με τους άντρες. Ωστόσο, με την πάροδο των ετών τα πράγματα βελτιώνονται σημαντικά. Το τελευταίο συμπέρασμα αλλά όχι μικρότερης σημασίας, είναι το γεγονός ότι ευρύτερα παρατηρείται εκπαιδευτική κινητικότητα σε πολλές χώρες όχι όμως στον ίδιο βαθμό.

Καταλήγοντας, φαίνεται πως η ύπαρξη των ανισοτήτων στην εκπαίδευση αποτελεί αντανάκλαση των κοινωνικών ανισοτήτων αλλά και την αφετηρία για την δημιουργία νέων αντίστοιχων ανισοτήτων. Συνεπώς, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα κλίμα όπου δεν θα θεωρείται ως αναπόφευκτη ή φυσική η διαγενεακή συνέχιση των ανισοτήτων στην εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

3.1 ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Στην παρούσα μελέτη, χρησιμοποιείται ένα σύνολο δεδομένων από την έρευνα του Eurobarometer 75.4: Vocational Education and Training, Social Climate and Family Planning, Internal Security, and Climate Change, June 2011. Η αρχική συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από την TNS Opinion and Social network κατόπιν αιτήματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μεταξύ 4 και 19 Ιουνίου του 2011.

Στην εν λόγω έρευνα πραγματοποιήθηκαν συνολικά 26.840 συνεντεύξεις πολιτών από 27 χώρες² της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλοι οι ερωτηθέντες ήταν κάτοικοι στην αντίστοιχη χώρα, ανεξάρτητα από το αν διέθεταν ή όχι την υπηκοότητα της χώρας που βρίσκονταν. Πρόκειται λοιπόν για πολίτες της ΕΕ και ηλικίας 15 ετών και άνω, που επιλέχθηκαν με τη μέθοδο της πολυσταδιακής δειγματοληψίας³.

Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός επιλογής δείγματος από κάθε χώρα έγινε με πιθανότητα ανάλογη προς τον πληθυσμό (της χώρας αυτής) και στρωματοποιημένη με βάση το είδος της περιοχής κάθε φορά, ώστε το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού ολόκληρης της χώρας. Σε επόμενο στάδιο, σε κάθε ένα από τα επιλεγμένα δειγματοληπτικά σημεία, η αρχική διεύθυνση επιλέχθηκε τυχαία ενώ οι επόμενες διευθύνσεις επιλέχθηκαν με συστηματικά τυχαία διαδρομή από την αρχική. Επιπλέον, τυχαία ήταν και η επιλογή του ατόμου που ερωτήθηκε σε κάθε νοικοκυριό.

Για το σκοπό της παρούσας μελέτης, επεξεργαστήκαμε όλες τις παρατηρήσεις τις οποίες περιείχε το ακατέργαστο δείγμα. Επιλέχθηκαν ενήλικα άτομα ηλικίας από 18-65, ακολουθώντας το δείγμα άλλων σχετικών μελετών. Ως ανώτατο ηλικιακό όριο

---

² Συγκεκριμένα οι 27 χώρες που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη είναι οι εξής: Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Ιταλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Δανία, Ιρλανδία, Αγγλία, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Φιλανδία, Σουηδία, Αυστρία, Κύπρος, Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβενία, Σλοβακία, Βουλγαρία και Ρουμανία.

³ http://www.europemobility.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=48:attitudes-towards&catid=12:literaturereview&Itemid=57

επιλέχθηκε η ηλικία των 65 ετών καθώς μετά από αυτό το ηλικιακό όριο μειώνεται η πιθανότητα τυχαίας επιλογής ενός ατόμου λόγω αυξημένης θνησιμότητας. Έπειτα, επιλέχθηκαν μόνο τα άτομα για τα οποία υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση για το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει οι ίδιοι αλλά και οι γονείς τους, ενώ γενικότερα παραλήφθηκαν οι παρατηρήσεις που περιείχαν ελλιπή πληροφόρηση. Μετά από αυτή την επεξεργασία ο συνολικός αριθμός των παρατηρήσεων κατέληξε να ανέρχεται στις 18.874.

3.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Χρησιμοποιείται ένα βασικό διμεταβλητό μοντέλο λογιστικής παλινδρόμησης προκειμένου να διαπιστωθεί η επίδραση διαφόρων παραγόντων στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της μέσης εκπαίδευσης του ατόμου σε 27 χώρες της Ευρώπης και εν τέλει να γίνει διακρατική σύγκριση μεταξύ αυτών καθώς ως μέλη της Ευρωπαϊκής ένωσης και γειτνιάζοντα κράτη παρουσιάζουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά.

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας θα χρησιμοποιηθούν μεταβλητές που συναντώνται συχνά στη διεθνή σχετική βιβλιογραφία.

Εξαρτημένη μεταβλητή

Η εξαρτημένη μεταβλητή του υποδείγματος αφορά τη βαθμίδα εκπαίδευσης που έχει ολοκληρώσει κάθε μέλος τους δείγματος. Ο δείκτης του επιπέδου εκπαίδευσης ως εξαρτημένη μεταβλητή χρησιμοποιείται κατά κόρον στην εμπειρική έρευνα. Άλλοτε χρησιμοποιείται όπως εδώ, ανάλογα με τη βαθμίδα εκπαίδευσης (Lauer, 2003) και άλλοτε μετρούμενο με τα χρόνια που αφιερώνει ένα άτομο στην εκπαίδευση (Farre et al., 2012). Συγκεκριμένα, στην έρευνα του Eurobarometer υπάρχει η εξής ερώτηση:

"Ποιό είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχετε ολοκληρώσει επιτυχώς (συνήθως με την απόκτηση ενός πιστοποιητικού ή ενός διπλώματος);"

Οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν, επιλέγοντας το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει, σύμφωνα με τη Διεθνή Πρότυπη Ταξινόμηση της Εκπαίδευσης (ISCED, International Standard Classification of Education). Αυτή

δημιουργήθηκε από την UNESCO⁴ για την ταξινόμηση και τον χαρακτηρισμό των βαθμίδων της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών συστημάτων. Τα επίπεδα εκπαίδευσης όπως παρουσιάζονται και στην έρευνα του Eurobarometer είναι τα εξής:

0. Pre-primary education [ISCED 0]
1. Primary education or first stage of basic education [ISCED 1]
2. Lower secondary or second stage of basic education [ISCED 2]
3. (Upper) secondary education [ISCED 3]
4. Post-secondary non-tertiary education [ISCED 4]
5. First stage of tertiary education [ISCED 5]
6. Second stage of tertiary education [ISCED 6]

Για ευκολότερη κατανόηση και αντιστοιχία με την ελληνική πραγματικότητα θα μπορούσαν να αποδοθούν ως εξής τα παραπάνω επίπεδα εκπαίδευσης:

1. Δεν πήγε καθόλου σχολείο ή μερικές τάξεις Δημοτικού (ISCED 0)
2. Απολυτήριο Δημοτικού (ISCED 1A)
3. Απολυτήριο 3-τάξεις Μέσης Εκπαίδευσης (ISCED 2A)
4. Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης (ISCED 3A)
5. Φοίτηση σε ΑΕΙ (τουλάχιστον 1 χρόνο) αλλά δεν πήρε πτυχίο (ISCED 3A)
6. Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (IEK) (ISCED 4C)
7. Πτυχίο Ανώτερου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ) (ISCED 5B)
8. Πτυχίο Ανώτατων σχολών (ΑΕΙ) (ISCED 5A)
9. Μεταπτυχιακός τίτλος (ISCED 5A)
10. Διδακτορικό (ISCED 6)

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας και βάσει του αριθμού των αποκρίσεων σε κάθε κατηγορία, η εξαρτημένη μεταβλητή κωδικοποιήθηκε αρχικά σε τρία επίπεδα: χαμηλό (ISCED 0-2), μεσαίο (ISCED 3-4) και υψηλό (ISCED 5-6). Παρατηρώντας ωστόσο την κατανομή της μεταβλητής, διαπιστώθηκε ότι η κατηγορία υψηλό επίπεδο παρουσίασε σχετικά χαμηλή συχνότητα. Έτσι, η κατηγορία αυτή συνενώθηκε με την αμέσως προηγούμενη (μέσο επίπεδο), αποτελώντας μια νέα κατηγορία. Για την εξαρτημένη μεταβλητή κατασκευάστηκε μια ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει ότι έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την

---

⁴ http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm

δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την τιμή 0 στην αντίθετη περίπτωση (που έχει δηλαδή χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο). Αντίστοιχη είναι και η εξαρτημένη μεταβλητή στη μελέτη των Daouli et al.(2010).

Ανεξάρτητες μεταβλητές

Μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών που χρησιμοποιούνται στο υπόδειγμά μας είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων και το κοινωνικό επίπεδο του ερωτώμενου.

Αναφορικά με την ανεξάρτητη μεταβλητή που αναφέρεται στο υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο που έχει ολοκληρώσει ο κάθε γονέας (πατέρας-μητέρα) (συνήθως με την απόκτηση ενός πιστοποιητικού ή ενός διπλώματος) υπήρξε μια παρόμοια κατηγοριοποίηση με αυτή των παιδιών τους. Ειδικότερα, ως πιθανές επιλογές δίνονταν:

1. No studies
2. Primary education or below
3. General secondary education
4. Vocational education and training
5. Higher education

Ωστόσο, για λόγους συντομίας συρρικνώθηκαν οι απαντήσεις με την κωδικοποίηση τους σε τρεις κατηγορίες για τον κάθε γονέα:

α)χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (1 και 2)

β)μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο (3 και 4)

γ) υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (5)

Να σημειωθεί ότι και αυτή η μεταβλητή είναι από τις ευρέως χρησιμοποιούμενες στις έρευνες για την εκπαιδευτική κινητικότητα και τις διαγενεακές επιδράσεις στην εκπαίδευση (Marks, 2008; Behrman and Rosenzweig, 2002).

Όσον αφορά το κοινωνικό επίπεδο, στην έρευνα του Eurobarometer ζητούνταν από τα μέλη του δείγματος να κατατάξουν τον εαυτό τους στο κοινωνικό επίπεδο που θεωρούσαν ότι ανήκουν: από το επίπεδο 1 που αντιπροσώπευε το χαμηλότερο επίπεδο

στην κοινωνία μέχρι το επίπεδο δέκα που έδειχνε το υψηλότερο επίπεδο. Για την έρευνά μας κατασκευάστηκε μια ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή ένα όταν το άτομο κατατάσσει τον εαυτό του σε υψηλό κοινωνικό επίπεδο πάνω από το μέσο όρο του δείγματος (από το επίπεδο 6 και άνω) και την τιμή μηδέν σε αντίθετη περίπτωση (δηλαδή θεωρεί ότι ανήκει σε κοινωνικό επίπεδο χαμηλότερο του μέσου όρου του δείγματος). Αντίστοιχη χρήση της μεταβλητής αυτής ως ανεξάρτητης είχε γίνει από τους Peraita and Sanchez (1998) προκειμένου να διερευνηθεί η επίδρασή της στο εκπαιδευτικό επίπεδο ενός ατόμου, καταλήγοντας πως παίζει κυρίως ρόλο στα χρηματικά ποσά που δαπανούνται για την εκπαίδευση αυτού.

Η δέσμη των υπολοίπων ανεξάρτητων μεταβλητών περιλαμβάνει σε ατομικό επίπεδο: την ηλικία, το φύλο (άνδρας / γυναίκα) και την οικογενειακή κατάσταση (ελεύθερος / παντρεμένος ή σε σχέση / χωρισμένος ή χήρος).

Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές με τις επεξηγήσεις τους, όπως χρησιμοποιήθηκαν στη λογιστική παλινδρόμηση, στον πίνακα 1 που ακολουθεί .

Πίνακας 1: Ορισμός των ανεξάρτητων μεταβλητών

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
Ηλικία	Σε χρόνια (18-65)
Φύλο	Φύλο 1: Άνδρας 0: Γυναίκα
Παντρεμένος	Οικογενειακή κατάσταση 1: Παντρεμένος 0: Ελεύθερος
Διαζευγμένος/χήρος	Οικογενειακή κατάσταση 1: Διαζευγμένος/χήρος 0: Ελεύθερος
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	Υποκειμενική θεώρηση του ερωτώμενου για τη θέση του στην κοινωνία 1: Υψηλό επίπεδο 0: Χαμηλό ή μέσο επίπεδο
Μέσο επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα	Επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα 1: Μέσο επίπεδο 0: Χαμηλό επίπεδο
Υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα	Επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα 1: Υψηλό επίπεδο 0: Χαμηλό επίπεδο
Μέσο επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας	Επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας 1: Μέσο επίπεδο 0: Χαμηλό επίπεδο
Υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας	Επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας 1: Υψηλό επίπεδο 0: Χαμηλό επίπεδο

3.3 ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ

Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα Eurobarometer 75.4 κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν με το στατιστικό πρόγραμμα STATA.

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας χρησιμοποιείται ένα μοντέλο Λογιστικής Παλινδρόμησης λόγω της δυαδικής εξαρτημένης μεταβλητής αλλά και της ποιοτικής φύσης του θέματος που εξετάζεται. Ακριβώς λόγω της ποιοτικής φύσης της εξαρτημένης μεταβλητής δεν συνίσταται η κλασική χρήση της μεθόδου των ελαχίστων τετραγώνων διότι παρουσιάζεται παραβίαση της υπόθεσης της κανονικότητας των

καταλοίπων. Ακόμη, σε αυτή την περίπτωση, υπάρχει πιθανότητα εμφάνισης εκτιμημένων τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής εκτός του διαστήματος μηδενός και μονάδας (Χάλκος, 2011).

Κατά συνέπεια, χρησιμοποιείται το λογιστικό υπόδειγμα παλινδρόμησης για διμεταβλητές εξαρτημένες μεταβλητές (binary logit) που εγγυάται ότι οι εκτιμημένες πιθανότητες θα κυμαίνονται μεταξύ του διαστήματος μηδενός και μονάδας και θα είναι μη γραμμικά συσχετισμένες με τις ερμηνευτικές μεταβλητές.

Το υπόδειγμα εκτιμάται με τη μέθοδο Μέγιστης Πιθανοφάνειας αφού ελέγξουμε για ετεροσκεδαστικότητα κατά White (White robust heteroskedasticity standard errors). Η λογιστική παλινδρόμηση μεγιστοποιεί την πιθανοφάνεια να λάβει χώρα ένα γεγονός. Στη δική μας περίπτωση την ολοκλήρωση τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

$$\ln \frac{P_i}{1-P_i} = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k \quad (8)$$

Η μορφή του υποδείματος logit είναι ένας μετασχηματισμός της πιθανότητας $P_i(Y=1)$ η οποία ορίζεται ως ο φυσικός λογάριθμος των odds του γεγονότος $E(Y=1)$. (Χάλκος, 2011) Δηλαδή:

$$\log it[P_i(Y=1)] = \log_e[odds(Y=1)] = \log_e \left[\frac{P_i(Y=1)}{1-P_i(Y=1)} \right] \quad (9)$$

Η βασική οικονομετρική εξειδίκευση του μοντέλου για το επίπεδο εκπαίδευσης του ατόμου που ερευνάται στην παρούσα εργασία ξεχωριστά για κάθε ένα από τα 27 ευρωπαϊκά κράτη βασίζεται στη μελέτη των Daouli et al.(2010) και έχει τη γενική μορφή:

$$P(Y=1) = \beta_0 + \beta_1 \text{Age} + \beta_2(\text{Marital status}) + \beta_3(\text{Gender}) + \beta_4(\text{Social status}) + \beta_5(\text{Father's Education}) + \beta_6(\text{Mother's education}) + \varepsilon_i \quad (10)$$

όπου το Y ορίζει την εξαρτημένη μεταβλητή και παίρνει την τιμή 1 εάν το άτομο έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον τη μέση εκπαίδευση και την τιμή 0 στην αντίθετη περίπτωση.

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές του υποδείγματος που αφορούν τον ερωτώμενο είναι οι: Age (Ηλικία), Gender (Φύλο), Marital status (Οικογενειακή κατάσταση), Social status (Κοινωνικό επίπεδο) ενώ οι ανεξάρτητες μεταβλητές Father's Education και Mother's education αναφέρονται στο επίπεδο εκπαίδευσης που έχει ολοκληρώσει ο κάθε γονιός αντίστοιχα.

Το ϵ είναι ο διαταρακτικός όρος που αναφέρεται σε τυχαίους και μη παρατηρούμενους παράγοντες που επηρεάζουν την ολοκλήρωση ενός συγκεκριμένου επιπέδου εκπαίδευσης του ατόμου.

Οι ψευδομεταβλητές που συμμετέχουν στην παλινδρόμηση (10) χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην προκύπτει πολυσυγγραμμικότητα. (Χάλκος, 2011) Ειδικότερα, για τις περιπτώσεις που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων χρησιμοποιούνται μόνο αυτές που αφορούν το μεσαίο και υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, παραλείποντας την μεταβλητή που αναφέρεται στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών (ως μεταβλητή αναφοράς). Αντίστοιχα, για την οικογενειακή κατάσταση του ερωτώμενου παραλείπεται η μεταβλητή που αντιστοιχεί στην κατάσταση ελεύθερος (ως μεταβλητή αναφοράς) και περιλαμβάνονται στην παλινδρόμηση οι καταστάσεις παντρεμένος και διαζευγμένος/χήρος.

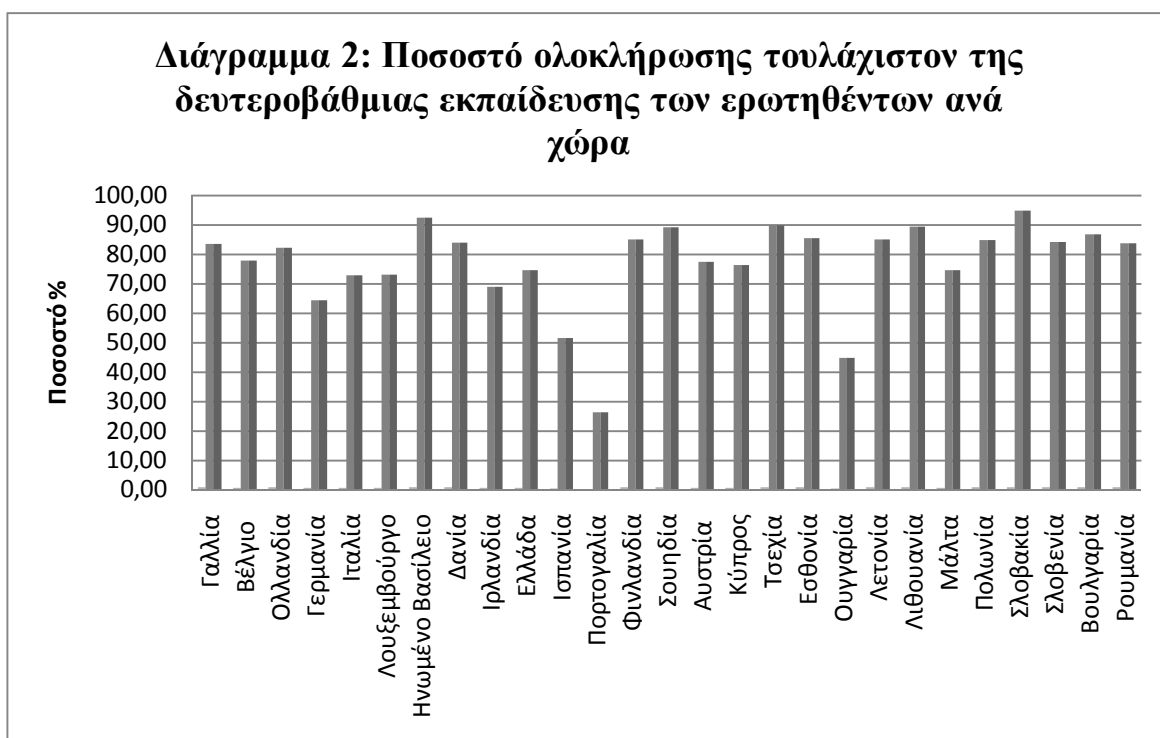
3.4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

Αξίζει να αναφερθεί ότι ο αριθμός των παρατηρήσεων ανά χώρα διαφέρει λόγω της διαφορετικής πληθυσμιακής κάλυψης κάθε χώρας. Έτσι, κράτη με μεγάλο πληθυσμό όπως είναι η Γερμανία παρουσιάζει τον μεγαλύτερο αριθμό παρατηρήσεων του δείγματος (5,53%). Αντίθετα, μικρότερες χώρες όπως είναι η Κύπρος, η Μάλτα και το Λουξεμβούργο εμφανίζουν μικρότερο αριθμό παρατηρήσεων (της τάξης του 2%). Να σημειωθεί ωστόσο πως τα ποσοστά που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 1 αναφέρονται στις παρατηρήσεις του δείγματός όπως προέκυψε μετά την επεξεργασία του αρχικού δείγματος της έρευνας του Eurobarometer (δηλαδή μετά την επιλογή ατόμων ηλικίας 18-65 ετών και παράλειψη παρατηρήσεων με ελλιπείς πληροφορίες αναφορικά με τις μεταβλητές μας).

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Στο Διάγραμμα 2 που ακολουθεί παρατίθενται τα ποσοστά ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των ερωτηθέντων του δείγματός μας για κάθε μία από τις 27 χώρες που αναφέρονται στην παρούσα έρευνα.

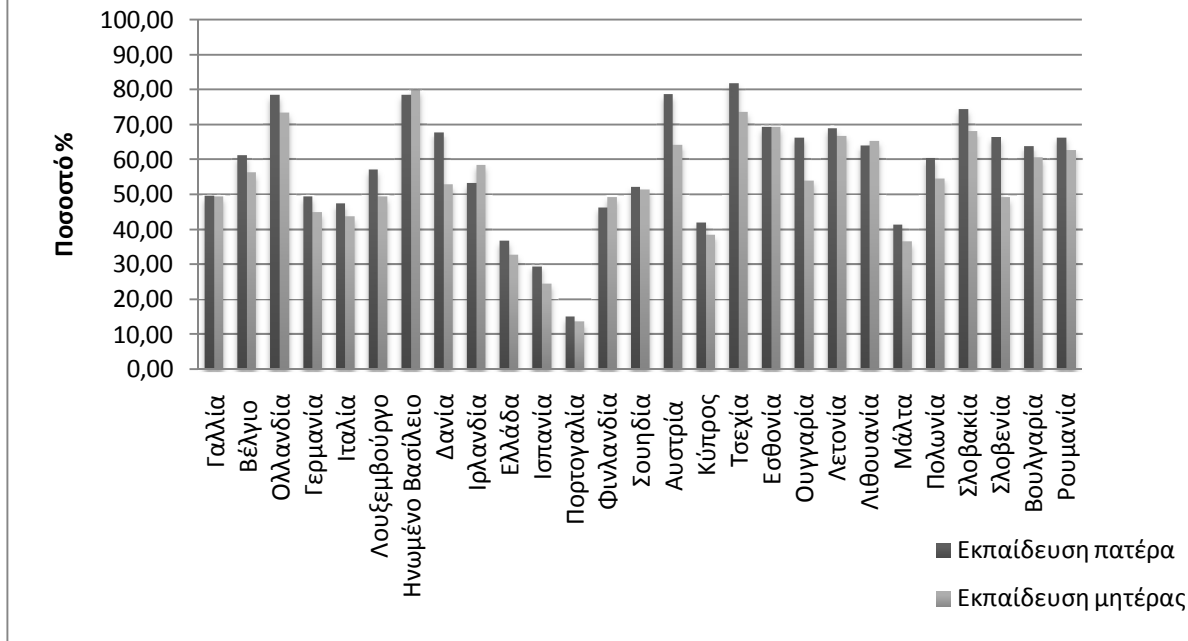
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Από το Διάγραμμα 2 παρατηρείται πως το υψηλότερο ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατέχει η Σλοβακία ενώ την αμέσως επόμενη θέση καταλαμβάνει το Ηνωμένο Βασίλειο. Σημαντικά υψηλά ποσοστά παρουσιάζουν οι Σκανδιναβικές χώρες, όπως ήταν αναμενόμενο άλλωστε, λόγω των ιδιαίτερων εκπαιδευτικών συστημάτων που εφαρμόζονται στις χώρες αυτές. Το μικρότερο ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φαίνεται πως έχει η Πορτογαλία ενώ εντύπωση προκαλεί πως η Γερμανία δεν έχει το γενικότερο αναμενόμενο ποσοστό συμμετοχής ως μια εύρωστη χώρα.

Βέβαια, η ολοκλήρωση κάποιας εκπαιδευτικής βαθμίδας δεν συνεπάγεται πάντα και συγκεκριμένα επίπεδα δεξιοτήτων. Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ για την εκπαίδευση (2014) σημειώνονται σημαντικές διαφορές στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφορικά με τα επίπεδα δεξιοτήτων των ανθρώπων με όμοια προσόντα. Για παράδειγμα, άτομα τα οποία αποφοίτησαν πρόσφατα από την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση από χώρες όπως η Φινλανδία και οι Κάτω Χώρες είχαν παρόμοιες ή υψηλότερες δεξιότητες γραμματισμού από τους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από την Ιρλανδία, την Ιταλία, και την Ισπανία.

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διαγενεακή εκπαιδευτική κινητικότητα στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια τείνει να παρουσιάζει ανοδική πορεία. Δηλαδή γίνεται ολοένα και μεγαλύτερο το ποσοστό των ατόμων που παρουσιάζει καλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης σε σχέση με αυτό των γονέων τους. Προκειμένου να επιτευχθεί μια σύγκριση μεταξύ των δύο γενεών του δείγματός μας, απεικονίζονται στο Διάγραμμα 3 τα ποσοστά ολοκλήρωσης τουλάχιστον της μέσης εκπαίδευσης για τον πατέρα και την μητέρα του συνόλου των ερωτηθέντων από κάθε χώρα ξεχωριστά.

Διάγραμμα 3: Ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της μέσης εκπαίδευσης του πατέρα και της μητέρας ανά χώρα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Από τις πιο σημαντικές παρατηρήσεις που μπορούν να γίνουν με βάση το Διάγραμμα 3 είναι πως οι μητέρες στο σύνολο των χωρών παρουσιάζουν τα μικρότερα ποσοστά ολοκλήρωσης τουλάχιστον της μέσης εκπαίδευσης συγκριτικά με αυτά των πατεράδων. Εξαιρέση αποτελούν η Ιρλανδία, η Λιθουανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Μένοντας στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου παρατηρείται ότι και οι δύο γονείς έχουν από τα υψηλότερα ποσοστά, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στο υψηλό ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των παιδιών τους.

Η Τσεχία φαίνεται πως έχει τους πιο μορφωμένους πατεράδες στο σύνολο του δείγματος ενώ το μικρότερο ποσοστό παρουσιάζει η Πορτογαλία. Κατ' αντιστοιχία με τους γονείς, τα παιδιά των Τσέχων παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ενώ η Πορτογαλία φαίνεται να υστερεί σημαντικά σε σχέση με το μέσο όρο των υπόλοιπων κρατών, γεγονός που αντανακλάται και στην περίπτωση της εκπαίδευσης των παιδιών τους όπως παρουσιάζεται και στο Διάγραμμα 2.

Η Ελλάδα παρουσιάζει τη μεγαλύτερη διαγενεακή κινητικότητα καθώς υπολογίζεται ότι έχει αύξηση στο ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των παιδιών κατά 39,79% συγκριτικά με αυτό των γονέων τους.

Εξαίρεση αποτελεί η Ουγγαρία όπου ενώ οι γονείς εμφανίζουν σημαντικό ποσοστό ολοκλήρωσης τουλάχιστον της μέσης εκπαίδευσης, τα παιδιά παρουσιάζουν στον αντίστοιχο τομέα από τα χαμηλότερα ποσοστά.

Συμπερασματικά, με τη βοήθεια των ανωτέρω γραφημάτων, φαίνεται ότι οι ερωτηθέντες στην πλειοψηφία των υπό εξέταση χωρών παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά ολοκλήρωσης τουλάχιστον της μέσης εκπαίδευσης σε σχέση με τους γονείς τους. Η αύξηση που παρατηρείται είναι κατά μέσο όρο 21 %.

3.5 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της οικονομετρικής εκτίμησης για την πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τα μέλη του δείγματος κάθε μιας από τις 27 Ευρωπαϊκές χώρες.

Να σημειωθεί δε πως εξαιτίας του γεγονότος ότι το υπόδειγμά μας είναι λογιστικής Παλινδρόμησης, δεν έχει πρακτικό νόημα να ερμηνεύσουμε ποσοτικά τον κάθε εκτιμητή. Στην περίπτωση των υποδειγμάτων Λογιστικής Παλινδρόμησης, εξετάζουμε κυρίως ποιοτικά χαρακτηριστικά και ειδικότερα στην περίπτωσή μας, το εάν μια μεταβλητή επιδρά θετικά ή αρνητικά στην πιθανότητα ολοκλήρωσης ενός συγκεκριμένου επιπέδου εκπαίδευσης. Ως εκ τούτου σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί ποιόι από τους παράγοντες που συμπεριλαμβάνουμε στο υπόδειγμά μας και με ποιόν τρόπο επηρεάζουν την πιθανότητα το άτομο να έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον τη μέση εκπαίδευση.

Ο έλεγχος Wald χ^2 , ο οποίος είναι ανάλογος του F-test που συναντάται στη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων, εξετάζει τη συνολική στατιστική σημαντικότητα του υποδείγματος. Με άλλα λόγια εξετάζει εάν έστω και ένας συντελεστής είναι διάφορος του μηδενός. Λόγω της μηδενικής πιθανότητας όπως εμφανίζεται σε όλες τις παλινδρομήσεις ($\text{Prob} > \chi^2 = 0$), απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση πως όλοι οι συντελεστές είναι ταυτόχρονα μηδενικοί.

Για τον έλεγχο της ερμηνευτικής δύναμης του υποδείγματος, αξιοποιείται ο δείκτης pseudo R^2 . Ο δείκτης αυτός ελέγχει το κατά πόσο οι μεταβλητές προσαρμόζονται καλά στο υπόδειγμα, σε αντίθεση με το κλασικό R^2 , το οποίο εκφράζει το μέρος της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής που εξηγείται από τις ανεξάρτητες. Τις περισσότερες φορές σε ποιοτικά υποδείγματα κατηγορικών μεταβλητών το ψευδό R^2 είναι αρκετά χαμηλό όπως και στην δική μας περίπτωση (Gujarati, 2004). Ωστόσο, αυτός ο δείκτης είναι δευτερευούσης σημασίας στα υποδείγματα λογιστικής παλινδρόμησης. Αυτό που μας ενδιαφέρει κυρίως είναι τα πρόσημα των εκτιμημένων συντελεστών της παλινδρόμησης καθώς και η στατιστική ή και πρακτική τους σημαντικότητα.

Για λόγους ευκολίας ανάγνωσης παρατίθενται τα αποτελέσματα της λογιστικής παλινδρόμησης κάθε χώρας σε πίνακες, κατόπιν ίδιας επεξεργασίας, άνωθεν των αναλύσεων που αφορούν την κάθε χώρα ξεχωριστά. Να σημειωθεί ότι σε κάθε πίνακα τα αστεράκια δίπλα στους συντελεστές δηλώνουν την στατιστική σημαντικότητα, στατιστικά σημαντικός σε 10%*, στατιστικά σημαντικός σε 5%***, στατιστικά σημαντικός σε 1%***. Επιπλέον, όλες οι παλινδρομήσεις περιλαμβάνουν διορθώσεις των τυπικών σφαλμάτων με τη μέθοδο διόρθωσης κατά White (robust standard errors).

Πίνακας 2: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Γαλλία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,054***	0,011	0,000
Παντρεμένος	0,357	0,325	0,271
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,114	0,394	0,771
Άνδρας	0,133	0,223	0,550
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,770***	0,260	0,003
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,063	0,295	0,831
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	0,003	0,500	0,995
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,792***	0,292	0,007
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,658**	0,703	0,018

Στην περίπτωση της Γαλλίας, η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 1% και φέρει αρνητικό πρόσημο. Η μεταβλητή του φύλου όπως και η οικογενειακή κατάσταση του ατόμου δεν φαίνεται να ασκεί επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσής του. Αντίθετα, το υψηλό κοινωνικό στάτους παρουσιάζει ισχυρή στατιστική σημαντικότητα με θετική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Το αποτέλεσμα που προκαλεί εντύπωση και δεν ήταν καθόλου αναμενόμενο είναι πως το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα που έχει ολοκληρώσει τη μέση ή και την ανώτερη εκπαίδευση είναι στατιστικά ασήμαντο και δεν επιδρά στην εκπαίδευση των παιδιών του. Αντίθετα, η ολοκλήρωση της μέσης ή ανώτερης εκπαίδευσης από την πλευρά της μητέρας είναι ισχυρά στατιστικά σημαντική, αποδεικνύοντας έτσι την ιδιαίτερη βαρύτητα που έχει το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας στην μελλοντική εκπαιδευτική πορεία του παιδιού της. Έτσι, οι ερωτηθέντες με μητέρες που έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον τη μέση εκπαίδευση έχουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον την δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με αυτούς που οι μητέρες τους έχουν ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 3: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για το Βέλγιο

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,016*	0,010	0,099
Παντρεμένος	0,183	0,348	0,599
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,580	0,419	0,166
Άνδρας	0,097	0,206	0,639
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,821***	0,207	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,129	0,264	0,624
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,093**	0,453	0,016
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	1,300***	0,274	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,379***	0,515	0,007

Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης για τους ερωτηθέντες του Βελγίου δείχνουν ότι η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 10% και ασκεί αρνητική επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ατόμου. Η οικογενειακή κατάσταση και το φύλο του ερωτώμενου δεν είναι στατιστικά σημαντικά. Το υψηλό κοινωνικό στάτους εμφανίζεται ως ισχυρά στατιστικά σημαντικό, ενώ το θετικό πρόσημο του αποτυπώνει την τάση τα άτομα που προέρχονται από υψηλότερα κοινωνικά επίπεδα να κατακτούν ανώτερα επίπεδα σπουδών, σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (άτομα με κοινωνικό επίπεδο χαμηλού ή μέσου επιπέδου). Η περάτωση των σπουδών μέσης εκπαίδευσης από την πλευρά του πατέρα φαίνεται να είναι στατιστικά ασήμαντη ενώ η ολοκλήρωση σπουδών υψηλού επιπέδου είναι στατιστικά σημαντική και αυξάνει την πιθανότητα το παιδί του να ολοκληρώσει τουλάχιστον την δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με έναν πατέρα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης, ιδιαίτερα αυξημένη είναι αυτή η πιθανότητα στην περίπτωση όπου η μητέρα του ερωτώμενου έχει λάβει μεσαίου ή ανωτέρου επιπέδου εκπαίδευση (ισχυρά στατιστικά σημαντικές μεταβλητές και οι δύο) σε σχέση με τη μητέρα που έχει ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και που αποτελεί την κατηγορία αναφοράς.

Πίνακας 4: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ολλανδία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,017*	0,010	0,076
Παντρεμένος	0,198	0,244	0,417
Διαζευγμένος / Χήρος	0,831	0,653	0,203
Άνδρας	0,042	0,222	0,849
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,146***	0,293	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,827***	0,246	0,001
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,681***	0,350	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,810***	0,248	0,001
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,105**	0,463	0,017

Για την Ολλανδία φαίνεται πως η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 10% και σε αντίθεση με τις παραπάνω περιπτώσεις μέχρι στιγμής παρουσιάζει θετικό πρόσημο. Η οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος και χωρισμένος/χήρος) καθώς και το φύλο δεν είναι στατιστικά σημαντικά. Το υψηλό κοινωνικό στάτους εμφανίζεται ως ισχυρά στατιστικά σημαντικό και αυξάνει την πιθανότητα το άτομο να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συγκριτικά με την πιθανότητα που έχουν άτομα από χαμηλό ή μέσο κοινωνικό επίπεδο. Οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων (με μέση και υψηλή εκπαίδευση) συνδέονται στατιστικά σημαντικά και θετικά με την εκπαίδευση του παιδιού τους. Με άλλα λόγια, παιδιά με γονείς με μέσου ή υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης έχουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (σε σχέση με αυτά που έχουν γονείς με χαμηλή μόρφωση).

Πίνακας 5: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Γερμανία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,010	0,006	0,136
Παντρεμένος	0,344*	0,185	0,062
Διαζευγμένος / Χήρος	0,733**	0,296	0,013
Άνδρας	0,228	0,140	0,105
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,846***	0,143	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,508**	0,205	0,013
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,123***	0,261	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,483**	0,216	0,025
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	0,785**	0,320	0,014

Για τη Γερμανία τα αποτελέσματα είναι λίγο διαφορετικά αφού εδώ η ηλικία δεν είναι στατιστικά σημαντική ενώ η οικογενειακή κατάσταση παίζει ρόλο στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος. Πιο συγκεκριμένα, οι έγγαμοι αλλά και οι διαζευγμένοι/χήροι εμφανίζουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τους ελεύθερους. Αυξημένη εμφανίζεται αυτή η πιθανότητα και στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει πως έχει υψηλό κοινωνικό επίπεδο σε σχέση με κάποιον χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου. Είναι δηλαδή στατιστικά σημαντικό και φέρει θετικό πρόσημο. Η μεταβλητή του φύλου και σε αυτή τη χώρα δεν είναι στατιστικά σημαντική και δεν ασκεί κάποια επίδραση στο εκπαιδευτικό επίπεδο του ατόμου όπως μελετάται στην παρούσα εργασία. Στατιστικά σημαντικές κρίνονται οι ανεξάρτητες μεταβλητές μέση και ανώτερη εκπαίδευση που έχει λάβει επιτυχώς η μητέρα και ο πατέρας και συνδέονται με αυξημένη πιθανότητα το παιδί τους να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με το άτομο που οι γονείς του έχουν χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση.

Πίνακας 6: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ιταλία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,051***	0,009	0,000
Παντρεμένος	0,182	0,273	0,505
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,376	0,434	0,386
Ανδρας	-0,018	0,186	0,922
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,108***	0,193	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,031***	0,288	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	2,951***	0,881	0,001
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,799**	0,317	0,012
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	-1,140	0,724	0,115

Για την Ιταλία τα αποτελέσματα έχουν ως εξής: η ανεξάρτητη μεταβλητή ηλικία είναι ισχυρά στατιστικά σημαντική και συνδέεται αρνητικά με την πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος. Η οικογενειακή κατάσταση έγγαμος και διαζευγμένος ή χήρος αλλά και το αν ο ερωτηθείς είναι άντρας δεν φαίνεται να ασκεί κάποια επίδραση στην ανωτέρω πιθανότητα αφού και οι τρεις μεταβλητές βρέθηκαν στατιστικά ασήμαντες. Ιδιαίτερα αυξημένη παρουσιάζεται αυτή η πιθανότητα στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει ότι έχει υψηλό κοινωνικό επίπεδο σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς. Να σημειωθεί ακόμη, ότι η μεταβλητή αυτή είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 1%. Στο ίδιο επίπεδο βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα. Πιο συγκεκριμένα, όταν ο πατέρας του ερωτηθέντος έχει ολοκληρώσει σπουδές μεσαίου ή υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου παρουσιάζονται μεγαλύτερες πιθανότητες το ερωτηθέν άτομο να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συγκριτικά με αυτό που ο πατέρας του έχει χαμηλή μόρφωση. Το αντίστοιχο φαίνεται πως συμβαίνει και για την περίπτωση που η μητέρα του ερωτηθέντος έχει ολοκληρώσει τη μέση εκπαίδευση σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς που είναι μητέρα με χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση. Εντύπωση ωστόσο προκαλεί πως η μεταβλητή που αφορά τη μητέρα με υψηλού επιπέδου εκπαίδευση δεν

είναι στατιστικά σημαντική και ουσιαστικά δεν ασκεί καμία επίδραση στην υπό εξέταση εξαρτημένη μεταβλητή μας.

Πίνακας 7: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για το Λουξεμβούργο

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,006	0,013	0,663
Παντρεμένος	0,321	0,383	0,401
Διαζευγμένος / Χήρος	0,395	0,562	0,482
Άνδρας	0,371	0,259	0,151
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	-0,052	0,258	0,841
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,306***	0,308	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	2,484***	0,638	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,274	0,336	0,415
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	0,276	0,652	0,672

Στην περίπτωση του Λουξεμβούργου μόνο η μεταβλητή που αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα είναι στατιστικά σημαντική και μάλιστα ισχυρή σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Ειδικότερα, αναφερόμαστε στη μεταβλητή που αφορά τον πατέρα με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο και σε αυτή που αφορά τον πατέρα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Έτσι, το άτομο που έχει δηλώσει ότι έχει πατέρα με κάποιο από τα ανωτέρω εκπαιδευτικά επίπεδα εμφανίζει μεγαλύτερη πιθανότητα(σε σχέση με το άτομο που έχει πατέρα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου) να έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Όλες οι υπόλοιπες ανεξάρτητες μεταβλητές βρέθηκαν στατιστικά ασήμαντες, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν ασκούν καμία επίδραση στην υπό μελέτη πιθανότητα.

Πίνακας 8: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για το Ηνωμένο Βασίλειο

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,036*	0,014	0,009
Παντρεμένος	0,715**	0,347	0,040
Διαζευγμένος / Χήρος	0,796	0,544	0,144
Άνδρας	0,091	0,291	0,756
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,446	0,305	0,144
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,435	0,461	0,345
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,608*	0,830	0,053
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	1,096**	0,466	0,019
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,048	0,732	0,152

Για το Ηνωμένο Βασίλειο η ηλικία συνδέεται στατιστικά σημαντικά και αρνητικά με την πιθανότητα του ερωτηθέντος να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι έγγαμοι εμφανίζουν περισσότερες πιθανότητες σε σχέση με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Από την άλλη, οι διαζευγμένοι/χήροι (πάλι σε σχέση με τους ελεύθερους) δε φαίνεται να επηρεάζουν αυτή την πιθανότητα. Παρόμοια, στατιστικά ασήμαντες βρέθηκαν οι μεταβλητές που αφορούν το φύλο (άντρες), το κοινωνικό επίπεδο (υψηλό) καθώς και η μεταβλητή που αφορά τη μέση εκπαίδευση του πατέρα του ερωτηθέντος και την υψηλού επιπέδου εκπαίδευση της μητέρας του ερωτηθέντος. Κατά συνέπεια, τα άτομα που δήλωσαν ότι έχουν πατέρα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και μητέρα με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης (σε σχέση με τις κατηγορίες αναφοράς ήτοι πατέρα και μητέρα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης) παρουσιάζουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τα ίδια τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 9: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Δανία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,010	0,010	0,318
Παντρεμένος	1,262***	0,256	0,000
Διαζευγμένος / Χήρος	0,102	0,348	0,770
Άνδρας	-0,014	0,233	0,953
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,555**	0,234	0,018
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,646**	0,261	0,013
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	2,586***	0,638	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,653**	0,279	0,019
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	0,730*	0,390	0,061

Στη Δανία αποδεικνύονται ως μη στατιστικά σημαντικές οι ανεξάρτητες μεταβλητές που αφορούν την ηλικία και το φύλο του άνδρα. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση, οι παντρεμένοι εμφανίζουν υψηλότερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τους ελεύθερους ενώ η μεταβλητή που υποδηλώνει τα διαζευγμένα άτομα ή τους χήρους δεν ασκεί καμία επίδραση και είναι στατιστικά ασήμαντη. Το υψηλό κοινωνικό στάτους εμφανίζεται ως στατιστικά σημαντικό και αυξάνει την πιθανότητα το άτομο να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συγκριτικά με την πιθανότητα που έχουν τα άτομα από χαμηλό ή μέσο κοινωνικό επίπεδο. Σε διαφορετικό επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας βρίσκονται οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων. Η μέση εκπαίδευση (στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 5%) αλλά και η υψηλού επιπέδου εκπαίδευσή (στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 1%) που έχει λάβει ένας πατέρας φαίνεται πως αυξάνουν την πιθανότητα της εξαρτημένης μεταβλητής σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (πατέρας με χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση). Αντίστοιχα, η μέση εκπαίδευση (στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 5%) αλλά και η υψηλού επιπέδου εκπαίδευσή (στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 10%) που έχει λάβει η μητέρα του ερωτηθέντος φαίνεται πως αυξάνουν και σε αυτή την περίπτωση την πιθανότητα (σε σχέση πάντα με την κατηγορία αναφοράς).

Πίνακας 10: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ιρλανδία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,036***	0,009	0,000
Παντρεμένος	0,459**	0,230	0,046
Διαζευγμένος / Χήρος	0,648*	0,393	0,099
Άνδρας	-0,346*	0,185	0,061
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,568***	0,195	0,004
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,665***	0,245	0,007
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	2,217***	0,656	0,001
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,673***	0,236	0,004
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,354**	0,591	0,022

Στην περίπτωση της Ιρλανδίας όλες οι μεταβλητές παρουσιάζονται ως στατιστικά σημαντικές και συνεπώς επιδρούν στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος. Η ηλικία συνδέεται αρνητικά με την εξαρτημένη μεταβλητή. Αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία, τα άτομα έχουν μειωμένες πιθανότητες να αναφέρουν ότι έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι μεταβλητές έγγαμος και διαζευγμένος/χήρος επιδρούν θετικά στην πιθανότητα του ατόμου να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και έτσι τα άτομα αυτών των κατηγοριών εμφανίζουν αυξημένες πιθανότητες προς αυτή την κατεύθυνση συγκριτικά με τους ελεύθερους. Επίσης, μεγαλύτερη πιθανότητα παρουσιάζουν οι γυναίκες σε σχέση με τους άντρες λόγω του αρνητικού πρόσημου που φέρει ο συντελεστής της μεταβλητής που υποδηλώνει το αντρικό φύλο. Αυξημένη εμφανίζεται αυτή η πιθανότητα και στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει πως έχει υψηλό κοινωνικό επίπεδο σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (άτομο χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου). Στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει ότι ο πατέρας του έχει λάβει μέσου ή υψηλού επιπέδου εκπαίδευση έχει περισσότερες πιθανότητες να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με κάποιον που ο πατέρας του έχει μόνο πρωτοβάθμια ή καθόλου εκπαίδευση. Το ίδιο μοτίβο επαναλαμβάνεται σε αντιστοιχία με το ανάλογο επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας.

Πίνακας 11: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ελλάδα

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,056***	0,010	0,000
Παντρεμένος	-0,321	0,307	0,296
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,417	0,388	0,283
Άνδρας	0,148	0,203	0,467
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,698***	0,197	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	2,495***	0,389	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	n.a.		
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,236	0,388	0,544
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	-1,332	1,186	0,261

Για την Ελλάδα η ανεξάρτητη μεταβλητή που αφορά την ηλικία συνδέεται στατιστικά σημαντικά και αρνητικά με την πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος. Οι μεταβλητές οι σχετικές με την οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος, διαζευγμένος/χήρος) βρέθηκαν στατιστικά ασήμαντες και κατά συνέπεια δεν ασκούν καμία επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση όπου το ερωτηθέν άτομο ήταν άντρας. Αναφορικά με τη μεταβλητή υψηλού κοινωνικού στάτους, αυτή βρέθηκε ισχυρά στατιστικά σημαντική. Επιπλέον, εμφανίζει θετικό πρόσημο και κατά συνέπεια άτομα αυτού του επιπέδου έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με άτομα χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου. Το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα που έχει ολοκληρώσει τη μέση εκπαίδευση είναι ισχυρά στατιστικά σημαντικό και επιδρά θετικά στην εκπαίδευση των παιδιών του. Έτσι, το άτομο που έχει δηλώσει ότι ο πατέρας του φέρει αυτό το επίπεδο εκπαίδευσης έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με κάποιο άλλο άτομο όπου ο πατέρας του έχει λάβει χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση. Σε παρόμοιο συμπέρασμα κατέληξε και ο Patrinos (1995). Η μεταβλητή που αντιπροσωπεύει το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα παραλήφθηκε από το πρόγραμμα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Πιθανόν αυτό να οφείλεται στο γεγονός ότι δεν βρέθηκαν άτομα με πατέρα

αυτού του εκπαιδευτικού επιπέδου στο δείγμα. Βέβαια, αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν στην Ελλάδα πατεράδες με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο αλλά ότι οι παρατηρήσεις για τα άτομα του δείγματος μας με πατέρες αυτής της κατηγορίας μπορεί να παραλήφθηκαν λόγω άλλων ελλειπόν πληροφοριών. Κάτι ακόμα που μας προκαλεί εντύπωση είναι πως οι μεταβλητές υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας και μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας εμφανίζονται να είναι στατιστικά ασήμαντες και συνεπώς να μην ασκούν καμία επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης συγκεκριμένου εκπαιδευτικού επιπέδου των παιδιών (ερωτηθέντων ατόμων). Η απόδειξη λοιπόν για την ύπαρξη διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση εντοπίζεται στη σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης του πατέρα και του ατόμου, αποτέλεσμα στο οποίο κατέληξαν και οι Di Paolo et al. (2010) για έντεκα ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν και η Ελλάδα. Ακόμη, ήδη από την περιγραφική στατιστική είδαμε ότι οι ερωτηθέντες της Ελλάδας παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής τουλάχιστον μέχρι την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με τους γονείς τους, γεγονός που υποδηλώνει την ανοδική εκπαιδευτική κινητικότητα στην Ελλάδα, συμπέρασμα το οποίο συμφωνεί με την έρευνα της Daouli et al. (2010).

Πίνακας 12: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ισπανία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,030***	0,008	0,000
Παντρεμένος	0,138	0,212	0,516
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,099	0,370	0,788
Άνδρας	-0,310*	0,160	0,053
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,481***	0,165	0,004
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,386***	0,310	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	2,110***	0,490	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,217	0,339	0,522
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	-0,694	0,539	0,198

Στα αποτελέσματα για την Ισπανία η ηλικία φαίνεται πως είναι στατιστικά σημαντική και συνδέεται αρνητικά με την πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος. Οι μεταβλητές έγγαμος και διαζευγμένος ή χήρος δεν είναι στατιστικά σημαντικές και κατ'έπекταση δεν ασκούν κάποια επίδραση στην ανωτέρω πιθανότητα. Η μεταβλητή του φύλου εμφανίζεται ως στατιστικά σημαντική. Επιπλέον, το γεγονός ότι ο συντελεστής της μεταβλητής που υποδηλώνει το αντρικό φύλο φέρει αρνητικό πρόσημο, σημαίνει ότι οι άντρες παρουσιάζουν μικρότερη πιθανότητα σε σχέση με τις γυναίκες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αντίθετα, αυτή η πιθανότητα αυξάνεται στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει ότι έχει υψηλό κοινωνικό επίπεδο σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (χαμηλό ή μέσο κοινωνικό επίπεδο). Επίσης, στατιστικά σημαντικές βρέθηκαν οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα. Ειδικότερα, όταν ο πατέρας του ερωτηθέντος έχει ολοκληρώσει σπουδές μεσαίου ή υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου παρουσιάζονται μεγαλύτερες πιθανότητες το ερωτηθέν άτομο να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συγκριτικά με αυτό που ο πατέρας του έχει χαμηλή μόρφωση. Στον αντίποδα βρίσκονται οι μεταβλητές μεσαίου και υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου της μητέρας που δεν είναι στατιστικά σημαντικές και δεν επηρεάζουν την υπό μελέτη εξαρτημένη μεταβλητή.

Πίνακας 13: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Πορτογαλία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,022***	0,007	0,003
Παντρεμένος	-1,041***	0,251	0,000
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,865***	0,336	0,010
Άνδρας	-0,323	0,200	0,107
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,042***	0,210	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,127***	0,388	0,004
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,958**	0,814	0,016
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,558	0,435	0,200
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	2,605**	1,134	0,022

Στην περίπτωση της Πορτογαλίας η μεταβλητή που αφορά την ηλικία είναι στατιστικά σημαντική και συνδέεται αρνητικά με την εξαρτημένη μεταβλητή που είναι η πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από το ερωτηθέν άτομο. Οι μεταβλητές έγγαμος και διαζευγμένος/χήρος είναι ισχυρά στατιστικά σημαντικές και επιδρούν αρνητικά στην εξαρτημένη μεταβλητή. Έτσι τα άτομα αυτών των κατηγοριών εμφανίζουν μικρότερη πιθανότητα συγκριτικά με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η μεταβλητή που υποδηλώνει το εάν ο ερωτηθείς ήταν άντρας βρέθηκε στατιστικά ασήμαντη. Αυτό σημαίνει ότι το φύλο δεν ασκεί κάποια επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει πως έχει υψηλό κοινωνικό επίπεδο έχει μεγαλύτερες πιθανότητες σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (άτομο χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου) να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα (με μέση και υψηλή εκπαίδευση) συνδέονται στατιστικά σημαντικά και θετικά με την εκπαίδευση του παιδιού τους. Έτσι, ένα άτομο με πατέρα που έχει κάποιο από τα παραπάνω επίπεδα εκπαίδευσης παρουσιάζει αυξημένες πιθανότητες (σε σχέση με κάποιο άτομο που ο πατέρας του έχει χαμηλού επιπέδου μόρφωση) να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το αντίστοιχο ισχύει και για τη μεταβλητή που υποδηλώνει το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας. Να σημειωθεί όμως ότι

το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας δεν ασκεί καμία επίδραση καθώς βρέθηκε στατιστικά ασήμαντο.

Πίνακας 14: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Φινλανδία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,024*	0,012	0,053
Παντρεμένος	0,633*	0,329	0,054
Διαζευγμένος / Χήρος	0,258	0,398	0,517
Άνδρας	-0,236	0,221	0,285
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,499**	0,224	0,026
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,329	0,292	0,259
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,625**	0,770	0,035
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,607*	0,313	0,052
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	0,745	0,643	0,247

Για τη Φινλανδία η ηλικία συνδέεται στατιστικά σημαντικά και αρνητικά με την πιθανότητα του ερωτηθέντος να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι έγγαμοι εμφανίζουν περισσότερες πιθανότητες σε σχέση με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Από την άλλη, οι διαζευγμένοι/χήροι (πάλι σε σχέση με τους ελεύθερους) δε φαίνεται να επηρεάζουν αυτή την πιθανότητα. Παρόμοια, στατιστικά ασήμαντες βρέθηκαν οι μεταβλητές που αφορούν το φύλο (άντρες), τη μέση εκπαίδευση του πατέρα του ερωτηθέντος και την υψηλού επιπέδου εκπαίδευση της μητέρας του ερωτηθέντος. Το υψηλό κοινωνικό στάτους φαίνεται στατιστικά σημαντικό και συνδέεται θετικά με την εξαρτημένη μεταβλητή. Δηλαδή, άτομα με υψηλό κοινωνικό επίπεδο έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτή η πιθανότητα είναι μεγαλύτερη και για την περίπτωση όπου το άτομο έχει πατέρα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (συγκριτικά με κάποιον που έχει πατέρα με χαμηλή μόρφωση) καθώς και για το άτομο που δηλώνει ότι η μητέρα του έχει λάβει ένα μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς).

Πίνακας 15: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Σουηδία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,042**	0,017	0,013
Παντρεμένος	0,018	0,345	0,959
Διαζευγμένος / Χήρος	0,267	0,503	0,595
Άνδρας	-0,390	0,277	0,159
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,174	0,341	0,609
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,910**	0,414	0,028
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	0,713	0,478	0,136
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,291	0,391	0,456
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	0,688	0,626	0,272

Στη Σουηδία η πλειοψηφία των ανεξάρτητων μεταβλητών (έγγαμος, διαζευγμένος/χήρος, άντρας, υψηλό κοινωνικό επίπεδο, πατέρας με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, μητέρα με εκπαίδευση μέσου επιπέδου και μητέρα με εκπαίδευση υψηλού επιπέδου) βρέθηκαν στατιστικά ασήμαντες και κατά συνέπεια δεν ασκούν κάποια επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος ατόμου. Η ηλικία συνδέεται στατιστικά σημαντικά και αρνητικά με αυτή την πιθανότητα. Ενώ στην περίπτωση που το άτομο δηλώσει ότι ο πατέρας του έχει λάβει εκπαίδευση μεσαίου επιπέδου παρουσιάζει αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με αυτό που θα δηλώσει ότι έχει πατέρα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Πίνακας 16: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Αυστρία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,008	0,010	0,382
Παντρεμένος	0,706***	0,247	0,004
Διαζευγμένος / Χήρος	0,464	0,346	0,179
Άνδρας	0,101	0,198	0,612
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,808***	0,194	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,906***	0,255	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	3,798***	1,090	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,852***	0,256	0,001
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,115	0,842	0,186

Για την Αυστρία η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση - χωρισμένος/χήρος καθώς και το φύλο δεν είναι στατιστικά σημαντικά και δεν ασκούν κάποια επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος ατόμου. Οι έγγαμοι εμφανίζουν περισσότερες πιθανότητες σε σχέση με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αντίστοιχα, αυξημένες πιθανότητες παρουσιάζουν και τα άτομα που δηλώνουν ότι είναι υψηλού κοινωνικού επιπέδου (σε σχέση με αυτούς που έχουν χαμηλό ή μέσο κοινωνικό επίπεδο). Οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα (μέση και υψηλή εκπαίδευση) και η μεταβλητή μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας είναι στατιστικά σημαντικές και συνδέονται θετικά με την εξαρτημένη μεταβλητή. Αντίθετα, η μεταβλητή που αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας βρέθηκε στατιστικά ασήμαντο. Με άλλα λόγια, άτομα που δήλωσαν ότι ο πατέρας τους έχει λάβει μέσου ή υψηλού επιπέδου εκπαίδευση έχουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (σε σχέση με αυτά που έχουν πατέρα με χαμηλή μόρφωση). Αντίστοιχα, τα άτομα με μητέρες μεσαίου εκπαιδευτικού επιπέδου εμφανίζουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τα άτομα οι μητέρες τους έλαβαν πρωτοβάθμια ή ακόμη και καθόλου εκπαίδευση.

Πίνακας 17: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Κύπρο

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,053***	0,016	0,001
Παντρεμένος	-2,485**	0,977	0,011
Διαζευγμένος / Χήρος	-1,942*	1,089	0,075
Άνδρας	-0,145	0,287	0,612
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,635***	0,332	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,623	0,574	0,278
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,493	1,070	0,163
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,550	0,586	0,348
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	n.a.		

Στην περίπτωση της Κύπρου τα αποτελέσματα από τη λογιστική παλινδρόμηση που προκαλούν εντύπωση έχουν να κάνουν με τις μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων. Τόσο το υψηλό όσο και το μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα καθώς και το μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας βρέθηκαν στατιστικά ασήμαντα. Η μεταβλητή που αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας δεν έχει παρατηρήσεις στην περίπτωση της Κύπρου οπότε δεν μπορούμε να βγάλουμε αποτελέσματα. Η μεταβλητή που αφορά την ηλικία είναι στατιστικά σημαντική και συνδέεται αρνητικά με την εξαρτημένη μεταβλητή που είναι η πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από το ερωτηθέν άτομο. Οι μεταβλητές έγγαμος και διαζευγμένος/χήρος είναι στατιστικά σημαντικές και επιδρούν αρνητικά στην εξαρτημένη μεταβλητή. Έτσι τα άτομα αυτών των κατηγοριών εμφανίζουν μικρότερη πιθανότητα συγκριτικά με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η μεταβλητή που υποδηλώνει το εάν ο ερωτηθείς ήταν άντρας βρέθηκε στατιστικά ασήμαντη ενώ το υψηλό κοινωνικό στάτους παρουσιάζει ισχυρή στατιστική σημαντικότητα με θετική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Συνεπώς, το άτομο με υψηλό κοινωνικό στάτους έχει αυξημένη πιθανότητα να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια

εκπαίδευση συγκριτικά με την πιθανότητα που έχουν άτομα από χαμηλό ή μέσο κοινωνικό επίπεδο.

Πίνακας 18: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Τσεχία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,024*	0,014	0,076
Παντρεμένος	1,422***	0,344	0,000
Διαζευγμένος / Χήρος	0,998**	0,477	0,036
Άνδρας	0,675**	0,280	0,016
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,587**	0,281	0,037
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,108***	0,345	0,001
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,054*	0,567	0,063
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	1,110***	0,356	0,002
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	0,486	0,666	0,466

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης γενικά για την Τσεχία φαίνεται πως όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές του υποδείγματος είναι στατιστικά σημαντικές εκτός από τη μεταβλητή που αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας. Η ηλικία φαίνεται πως ασκεί θετική επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ατόμου. Ωστόσο, είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 10%. Οι έγγαμοι αλλά και οι διαζευγμένοι/χήροι εμφανίζουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τους ελεύθερους. Αυτή η πιθανότητα παρουσιάζεται αυξημένη και για τα άτομα υψηλού κοινωνικού στάτους σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (άτομα με κοινωνικό επίπεδο χαμηλού ή μέσου επιπέδου) καθώς και για τους άντρες σε σχέση με τις γυναίκες. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές μέση και ανώτερη εκπαίδευση που έχει λάβει επιτυχώς ο πατέρας και η μεταβλητή που αφορά τη μεσαία εκπαίδευση της μητέρας συνδέονται με αυξημένη πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από την πλευρά του ερωτηθέντος σε σχέση με το άτομο που οι γονείς του έχουν χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση.

Πίνακας 19: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Εσθονία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,060***	0,015	0,000
Παντρεμένος	0,072	0,318	0,821
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,483	0,461	0,294
Άνδρας	-0,462*	0,238	0,052
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,156***	0,304	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,908***	0,326	0,005
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,330***	0,481	0,006
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,364	0,327	0,265
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,034**	0,462	0,025

Στην Εσθονία φαίνεται πως η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική και συνδέεται θετικά με την εξαρτημένη μεταβλητή. Αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία, τα άτομα έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αναφέρουν ότι έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι μεταβλητές έγγαμος και διαζευγμένος/χήρος δε είναι στατιστικά σημαντικές και συνεπώς δεν ασκούν κάποια επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Ακόμη, παρατηρούμε ότι οι άντρες έχουν μικρότερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τις γυναίκες καθώς και τα άτομα χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου (κατηγορία αναφοράς) σε σχέση με αυτούς που δηλώνουν ότι έχουν υψηλό κοινωνικό στάτους. Αντίθετα, αυτή η πιθανότητα είναι μεγαλύτερη για τα άτομα που δηλώνουν ότι ο πατέρας τους έχει λάβει υψηλού ή μεσαίου επιπέδου εκπαίδευση (σε σχέση με αυτά που έχουν πατέρα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης) καθώς και για αυτά που έχουν μητέρα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (σε σχέση πάλι με την αντίστοιχη κατηγορία αναφοράς).

Πίνακας 20: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Ουγγαρία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,024***	0,007	0,001
Παντρεμένος	-0,166	0,237	0,484
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,245	0,319	0,442
Άνδρας	-0,588***	0,178	0,001
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,717***	0,188	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,418***	0,261	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	2,358***	0,439	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,736***	0,243	0,002
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,842***	0,452	0,000

Για την Ουγγαρία φαίνεται πως η ηλικία είναι ισχυρά στατιστικά σημαντική και έχει θετικό πρόσημο. Η οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος και χωρισμένος/χήρος) δεν είναι στατιστικά σημαντική και δεν ασκεί επιρροή στην εξαρτημένη μεταβλητή του υποδείγματος μας. Η μεταβλητή που αναφέρεται στους άντρες είναι στατιστικά σημαντική και φέρει αρνητικό πρόσημο. Αυτό σημαίνει ότι οι άντρες έχουν μειωμένες πιθανότητες σε σχέση με τις γυναίκες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το υψηλό κοινωνικό στάτους εμφανίζεται ως ισχυρά στατιστικά σημαντικό και αυξάνει την πιθανότητα το άτομο να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συγκριτικά με την πιθανότητα που έχουν άτομα από χαμηλό ή μέσο κοινωνικό επίπεδο. Οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων (μέση και υψηλή εκπαίδευση αυτών) είναι ισχυρά στατιστικά σημαντικές και συνδέονται θετικά με την εκπαίδευση του παιδιού τους. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι παιδιά με γονείς με μέσου ή υψηλού επιπέδου εκπαίδευση έχουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (σε σχέση με αυτά που έχουν γονείς με χαμηλή μόρφωση).

Πίνακας 21: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Λετονία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,074***	0,014	0,000
Παντρεμένος	0,060	0,304	0,842
Διαζευγμένος / Χήρος	0,080	0,481	0,868
Άνδρας	-0,264	0,228	0,247
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,713***	0,266	0,007
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,689**	0,320	0,031
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	0,842*	0,445	0,059
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	1,154***	0,337	0,001
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	1,056**	0,438	0,016

Στην περίπτωση της Λετονίας φαίνεται πως η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική και συνδέεται θετικά με την πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ατόμου. Ως μη στατιστικά σημαντικές βρέθηκαν οι μεταβλητές που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος και χωρισμένος/χήρος) και το φύλο (άντρας). Ωστόσο, αυτή η πιθανότητα εμφανίζεται αυξημένη στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει πως έχει υψηλό κοινωνικό επίπεδο σε σχέση με κάποιο άλλο χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου. Στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει ότι ο πατέρας του ή μητέρα του έχει λάβει μέσου ή υψηλού επιπέδου εκπαίδευση έχει περισσότερες πιθανότητες να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με κάποιον που ο πατέρας του ή μητέρα του έχει λάβει χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση.

Πίνακας 22: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Λιθουανία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,056***	0,015	0,000
Παντρεμένος	0,414	0,320	0,196
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,400	0,393	0,309
Άνδρας	-0,433*	0,258	0,093
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,400***	0,343	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,988**	0,396	0,013
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	0,814	0,520	0,118
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	-0,070	0,393	0,859
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	0,420	0,527	0,425

Στα αποτελέσματα της παλινδρόμησης για τη Λιθουανία, φαίνεται πως η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική και ασκεί θετική επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ατόμου. Οι μεταβλητές έγγαμος και διαζευγμένος/χήρος δεν είναι στατιστικά σημαντικές και συνεπώς δεν ασκούν κάποια επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Αναφορικά με τη μεταβλητή του φύλου, παρατηρούμε ότι είναι στατιστικά σημαντική και έχει αρνητικό πρόσημο, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι άντρες έχουν μικρότερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τις γυναίκες. Αντίστοιχα, μικρότερη πιθανότητα παρουσιάζουν και τα άτομα χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου (κατηγορία αναφοράς) σε σχέση με αυτούς που δηλώνουν ότι έχουν υψηλό κοινωνικό στάτους. Οι μεταβλητές που αφορούν το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα και αυτές που αφορούν το υψηλό και μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας βρέθηκαν μη στατιστικά σημαντικές και κατά συνέπεια δεν επιδρούν στην εξαρτημένη μεταβλητή. Η μεταβλητή που αναφέρεται στο μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα είναι στατιστικά σημαντική και έχει θετικό πρόσημο. Αυτό σημαίνει ότι όταν ο ερωτηθείς δηλώσει ότι ο πατέρας του έχει λάβει μεσαίου επιπέδου εκπαίδευση έχει μεγαλύτερη η πιθανότητα (σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς: πατέρα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης) να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 23: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Μάλτα

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,098***	0,019	0,000
Παντρεμένος	0,591	0,472	0,211
Διαζευγμένος / Χήρος	0,319	0,637	0,617
Άνδρας	-0,294	0,332	0,375
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,438	0,324	0,175
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,841*	0,511	0,100
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,067	1,388	0,442
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,776	0,668	0,245
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	n.a.		

Στην περίπτωση της Μάλτας παρατηρούμε το εξής παράδοξο: όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές που συμμετέχουν στο υπόδειγμα είναι μη στατιστικά σημαντικές με εξαίρεση μόνο την ηλικία και την μεταβλητή που αναφέρεται στο μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα. Πιο συγκεκριμένα, η ηλικία είναι ισχυρά στατιστικά σημαντική και συνδέεται αρνητικά με την πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ερωτηθέντος. Η μεταβλητή που αναφέρεται στο μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα είναι και αυτή στατιστικά σημαντική αλλά σε επίπεδο 10% και έχει θετικό πρόσημο. Αυτό σημαίνει ότι ένα άτομο με έναν πατέρα που έχει ολοκληρώσει τη μέση εκπαίδευση έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς.

Πίνακας 24: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για την Πολωνία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,007	0,012	0,549
Παντρεμένος	0,977***	0,327	0,003
Διαζευγμένος / Χήρος	0,303	0,432	0,483
Άνδρας	-0,337	0,256	0,188
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,997***	0,269	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	0,681**	0,341	0,046
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	n.a.		
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,851**	0,382	0,026
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	-1,220*	0,655	0,063

Στην περίπτωση της Πολωνίας φαίνεται πως οι μεταβλητές που αφορούν την ηλικία, το φύλο και την οικογενειακή κατάσταση διαζευγμένος/χήρος είναι μη στατιστικά σημαντικές και δεν επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή. Οι έγγαμοι ωστόσο παρουσιάζουν μεγαλύτερη πιθανότητα σε σχέση με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυξημένη εμφανίζεται αυτή η πιθανότητα και στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει πως έχει υψηλό κοινωνικό επίπεδο σε σχέση με κάποιον χαμηλού ή μέσου κοινωνικού επιπέδου. Δηλαδή, το υψηλό κοινωνικό στάτους βρέθηκε στατιστικά σημαντικό και φέρει θετικό πρόσημο. Επίσης, στατιστικά σημαντικές είναι και οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών (μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα, μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας και υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας). Επιπλέον, παρατηρείται ότι οι δύο πρώτες συνδέονται με αυξημένη πιθανότητα το άτομο να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με το άτομο που ο πατέρας του και η μητέρα του (ξεχωριστά) έχουν χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση. Αντίθετα, η μεταβλητή που αφορά το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας φέρει αρνητικό πρόσημο και σχετίζεται με μικρότερη πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του παιδιού της σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς, αποτέλεσμα που προκαλεί έκπληξη. Ακόμη, εξαίρεση αποτελεί η μεταβλητή που αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα καθώς παραλείπεται από τα αποτελέσματα όπως προκύπτουν από

το πρόγραμμα STATA (διότι δεν υπάρχουν παρατηρήσεις που να εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία) όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα.

Πίνακας 25: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Σλοβακία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,054***	0,018	0,002
Παντρεμένος	0,709	0,497	0,154
Διαζευγμένος / Χήρος	-0,371	0,590	0,530
Άνδρας	0,566	0,358	0,114
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,165***	0,434	0,007
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,555***	0,397	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	n.a.		
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	1,887***	0,371	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	n.a.		

Από τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης για τη Σλοβακία παρατηρούμε ότι η ηλικία είναι ισχυρά στατιστικά σημαντική και έχει θετικό πρόσημο. Αυτό υποδηλώνει ότι αύξηση στην ηλικία αυξάνει και την πιθανότητα το άτομο να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι μεταβλητές που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος, διαζευγμένος/χήρος) και το φύλο (άντρας) βρέθηκαν στατιστικά ασήμαντες και συνεπώς δεν ασκούν επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Το υψηλό κοινωνικό στάτους εμφανίζεται και εδώ, όπως και στην πλειοψηφία των υπό μελέτη χωρών, ως ισχυρά στατιστικά σημαντικό, ενώ το θετικό πρόσημο του αποτυπώνει την τάση τα άτομα που προέρχονται από υψηλότερα κοινωνικά επίπεδα να κατακτούν ανώτερα επίπεδα σπουδών, σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (άτομα με κοινωνικό επίπεδο χαμηλού ή μέσου επιπέδου). Οι μεταβλητές που αναφέρονται στην μεσαίου επιπέδου εκπαίδευση του πατέρα και στην μεσαίου επιπέδου εκπαίδευση της μητέρας είναι ισχυρά στατιστικά σημαντικές επιδρούν θετικά στην εξαρτημένη μεταβλητή. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι ο πατέρας τους ή η μητέρα τους έχει λάβει μεσαίου επιπέδου εκπαίδευση

έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς για κάθε γονέα ξεχωριστά. Τέλος, να σημειωθεί πως οι μεταβλητές που αφορούν το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας παραλείπονται από τα αποτελέσματα όπως προκύπτουν από το πρόγραμμα STATA (διότι δεν υπάρχουν παρατηρήσεις που να εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία) όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα.

Πίνακας 26: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Σλοβενία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	-0,008	0,011	0,464
Παντρεμένος	0,623*	0,320	0,051
Διαζευγμένος / Χήρος	0,584	0,450	0,195
Άνδρας	0,057	0,233	0,805
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,349	0,234	0,135
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,300***	0,277	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,285**	0,646	0,047
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,889***	0,329	0,007
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	n.a.		

Στην περίπτωση της Σλοβενίας παρατηρείται πως οι μεταβλητές που αφορούν την ηλικία, το φύλο (άντρας), την οικογενειακή κατάσταση - διαζευγμένος/χήρος αλλά και το υψηλό κοινωνικό στάτους είναι μη στατιστικά σημαντικές και δεν επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή. Όμως, οι έγγαμοι παρουσιάζουν μεγαλύτερη πιθανότητα σε σχέση με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα (μέση και υψηλή εκπαίδευση) και η μεταβλητή μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας είναι στατιστικά σημαντικές και συνδέονται θετικά με την εξαρτημένη μεταβλητή. Αυτό σημαίνει ότι άτομα που δήλωσαν ότι ο πατέρας τους έχει λάβει μέσου ή υψηλού επιπέδου εκπαίδευση έχουν αυξημένες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (σε σχέση με αυτά που έχουν πατέρα με χαμηλή

μόρφωση). Αντίστοιχα, τα άτομα με μητέρες μεσαίου εκπαιδευτικού επιπέδου εμφανίζουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τα άτομα οι μητέρες τους έλαβαν χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση. Η μεταβλητή που αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας παραλείπεται από τα αποτελέσματα όπως προκύπτουν από το πρόγραμμα STATA (διότι δεν υπάρχουν παρατηρήσεις που να εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία) όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα.

Πίνακας 27: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Βουλγαρία

	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,053***	0,012	0,000
Παντρεμένος	0,190	0,491	0,699
Διαζευγμένος / Χήρος	0,681	0,662	0,303
Άνδρας	0,335	0,260	0,197
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	1,247**	0,615	0,043
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,071***	0,350	0,002
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	1,018	0,781	0,193
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	2,920***	0,471	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	3,731***	0,701	0,000

Στην περίπτωση της Βουλγαρίας, η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 1% και φέρει θετικό πρόσημο. Αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία, τα άτομα έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αναφέρουν ότι έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι μεταβλητές έγγαμος, διαζευγμένος/χήρος και φύλο (άντρας) δεν είναι στατιστικά σημαντικές και συνεπώς δεν ασκούν κάποια επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Αντίθετα, το υψηλό κοινωνικό στάτους παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα με θετική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που προέρχονται από υψηλότερα κοινωνικά επίπεδα έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (άτομα με κοινωνικό επίπεδο χαμηλού ή μέσου

επιπέδου). Η περάτωση σπουδών υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης από την πλευρά του πατέρα φαίνεται να είναι στατιστικά ασήμαντη ενώ η ολοκλήρωση σπουδών μεσαίου επιπέδου είναι ισχυρά στατιστικά σημαντική και αυξάνει την πιθανότητα ο ερωτηθείς να ολοκληρώσει τουλάχιστον την δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με έναν πατέρα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης, ιδιαίτερα αυξημένη είναι αυτή η πιθανότητα στην περίπτωση όπου η μητέρα του ερωτώμενου έχει λάβει μεσαίου ή ανωτέρου επιπέδου εκπαίδευση (ισχυρά στατιστικά σημαντικές μεταβλητές και οι δύο) σε σχέση με τη μητέρα που έχει ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και που αποτελεί την κατηγορία αναφοράς.

Πίνακας 28: Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης για τη Ρουμανία

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
	Coeff.	Robust Std Error	P> z
Ηλικία	0,013	0,010	0,211
Παντρεμένος	-0,120	0,355	0,735
Διαζευγμένος / Χήρος	0,125	0,488	0,799
Άνδρας	0,684***	0,221	0,002
Υψηλό κοινωνικό επίπεδο	0,644***	0,222	0,004
Εκπαίδευση Πατέρα - Μεσαίο Επίπεδο	1,225***	0,339	0,000
Εκπαίδευση Πατέρα - Υψηλό Επίπεδο	3,001***	0,747	0,000
Εκπαίδευση Μητέρας - Μεσαίο Επίπεδο	0,844**	0,357	0,018
Εκπαίδευση Μητέρας - Υψηλό Επίπεδο	-1,216*	0,700	0,082

Από τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης για τη Ρουμανία παρατηρούμε ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές που αφορούν την ηλικία και την οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος, διαζευγμένος/χήρος) είναι στατιστικά μη σημαντικές και συνεπώς δεν επηρεάζουν την πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ατόμου. Αντίθετα, η μεταβλητή του φύλου φαίνεται πως είναι ισχυρά στατιστικά σημαντική και έχει θετικό πρόσημο. Με άλλα λόγια, οι άντρες παρουσιάζουν αυξημένες πιθανότητες σε σχέση με τις γυναίκες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επίσης αυξημένη είναι αυτή η πιθανότητα

και για τα άτομα που δηλώνουν ότι έχουν υψηλό κοινωνικό στάτους σε σχέση με την κατηγορία αναφοράς (άτομα με μεσαίο ή χαμηλό κοινωνικό στάτους). Τέλος, οι μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα και χρησιμοποιούνται στο υπόδειγμα ασκούν θετική επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης συγκεκριμένου εκπαιδευτικού επιπέδου του ατόμου όπως μελετάται στην παρούσα εργασία. Κρίνονται στατιστικά σημαντικές και συνδέονται με αυξημένη πιθανότητα ο ερωτηθείς να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με το άτομο που δήλωσε ότι ο πατέρας του έχει χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση. Ειδικότερα, στην περίπτωση που το άτομο δηλώνει ότι ο πατέρας του έχει λάβει μέσου ή υψηλού επιπέδου εκπαίδευση έχει περισσότερες πιθανότητες να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με κάποιον που ο πατέρας του έχει μόνο πρωτοβάθμια ή καθόλου εκπαίδευση. Το ίδιο μοτίβο επαναλαμβάνεται σε αντιστοιχία με το άτομο που δηλώνει ότι η μητέρα του έχει λάβει μεσαίου επιπέδου εκπαίδευση. Ωστόσο, παρατηρείται και εδώ το ίδιο παράδοξο όπως και στην περίπτωση της Πολωνίας. Η μεταβλητή που αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας είναι στατιστικά σημαντική αλλά φέρει αρνητικό πρόσημο. Αυτό σημαίνει ότι οι ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι οι μητέρες τους έχουν υψηλού επιπέδου εκπαίδευση έχουν λιγότερες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τα άτομα που έχουν μητέρες χαμηλού επιπέδου μόρφωσης (κατηγορία αναφοράς).

Διακρατική ανάλυση

Μετά την αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της παλινδρόμησης για κάθε χώρα επιχειρείται μια διακρατική ανάλυση. Ωστόσο, δεν μπορούμε να προβούμε σε άμεσες συγκρίσεις μεταξύ των συντελεστών όπως διαμορφώνονται για κάθε χώρα. Με άλλα λόγια, δεν μπορούμε να συγκρίνουμε τη βαρύτητα κάθε μεταβλητής μεταξύ των χωρών καθώς τα αποτελέσματα της κάθε παλινδρόμησης ερμηνεύονται ποιοτικά και όχι ποσοτικά.

Η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική για τις περισσότερες χώρες όμως παρατηρείται ότι χαρακτηρίζεται από αντίθετα πρόσημα. Παραδείγματος χάρη, στην περίπτωση της Ελλάδας η ηλικία φέρει αρνητικό πρόσημο ενώ στην περίπτωση της Ολλανδίας θετικό. Αυτό σημαίνει ότι όσο πιο μεγάλη είναι η ηλικία ενός ατόμου στην Ελλάδα μειώνεται

η πιθανότητα να ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι αν μέχρι κάποια ηλικία δεν έχει ολοκληρώσει το άτομο ένα συγκεκριμένο επίπεδο σπουδών, μεγαλώνοντας δεν ασχολείται περαιτέρω με τη μόρφωσή του. Βέβαια, με την οικονομική κρίση και με την πάροδο των ετών αυτό μπορεί να αλλάξει λόγω των αυξημένων αναγκών για περισσότερα προσόντα και εξειδίκευση. Το αντίθετο αποτέλεσμα ισχύει για την Ολλανδία.

Οι μεταβλητές που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων (έγγαμος και διαζευγμένος/χήρος) δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές για το σύνολο των χωρών. Σχετικά με την πρώτη μεταβλητή να αναφερθεί ότι οι έγγαμοι στην Πορτογαλία και την Κύπρο εμφανίζουν μειωμένη πιθανότητα σε σχέση με τους ελεύθερους να ολοκληρώσουν τουλάχιστον την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αντίθετα, αυτή η πιθανότητα είναι αυξημένη για τις υπόλοιπες εννέα χώρες όπου αυτή η μεταβλητή βρέθηκε στατιστικά σημαντική. Από την άλλη, η μεταβλητή που αφορά τους διαζευγμένους ή τους χήρους βρέθηκε στατιστικά σημαντική με θετικό πρόσημο για τη Γερμανία, την Ιρλανδία και την Τσεχία ενώ με αρνητικό πρόσημο στην περίπτωση της Πορτογαλίας και της Κύπρου.

Το φύλο δεν φαίνεται να ασκεί σημαντική επίδραση στην πλειοψηφία των κρατών. Αυτό σημαίνει ότι τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες έχουν την ίδια πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, αυτή η πιθανότητα στην Ιρλανδία, στην Ισπανία, στην Εσθονία, στην Ουγγαρία και στη Λιθουανία είναι μικρότερη για τους άντρες σε σχέση με τις γυναίκες. Αντίθετα αποτελέσματα ισχύουν για την Τσεχία και τη Ρουμανία.

Η μεταβλητή που αφορά το υψηλό κοινωνικό στάτους βρέθηκε στατιστικά σημαντική για όλες τις χώρες με εξαίρεση το Λουξεμβούργο, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Σουηδία, τη Μάλτα και τη Σλοβενία. Μάλιστα, για την πλειοψηφία των χωρών, αυτή η μεταβλητή βρέθηκε στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 1%. Έτσι, για τις χώρες αυτές το υψηλό κοινωνικό στάτους συνδέεται με μεγαλύτερες πιθανότητες για τους ερωτηθέντες να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με αυτούς που ανήκουν σε κατώτερο κοινωνικό επίπεδο.

Τα αποτελέσματα για τις μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών δείχνουν ότι αυτές ασκούν σημαντική επίδραση στο εκπαιδευτικό επίπεδο των παιδιών τους, όπως μελετήθηκε στην παρούσα εργασία δηλαδή μέσω της πιθανότητας

ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν τα μέλη του δείγματος για την πλειονότητα των χωρών. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι μορφωμένοι γονείς έχουν συνήθως καλύτερη οικονομική κατάσταση και κατά συνέπεια δύνανται να υποστηρίξουν οικονομικά τις εκπαιδευτικές προσπάθειες των παιδιών τους. Επιπλέον, με την έμμεση βοήθειά τους και συμπεριφορά τους οδηγούν τα παιδιά τους να ενστερνιστούν την αξία της εκπαίδευσης ενώ παράλληλα καλλιεργούν υψηλότερες προσδοκίες με αποτέλεσμα να στρέφουν τα παιδιά τους στο να κατακτήσουν ένα υψηλότερο επίπεδο σπουδών.

Εξαιρέση αποτελεί η περίπτωση της Γαλλίας και της Κύπρου όπου τόσο η μεταβλητή που αφορά το μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα όσο και αυτή που αναφέρεται στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα των ερωτηθέντων αυτών των χωρών φαίνεται πως δεν ασκεί καμία επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των ερωτηθέντων. Αντίστοιχα αποτελέσματα παρατηρούνται για την περίπτωση των μεταβλητών που αφορούν το μεσαίο και υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας στις χώρες Ελλάδα, Λουξεμβούργο, Ισπανία, Λιθουανία και Σουηδία.

Να σημειωθεί ακόμη ότι στην περίπτωση της Κύπρου δεν εντοπίζονται ενδείξεις υπέρ της ύπαρξης διαγενεακών επιδράσεων και ανισοτήτων στην εκπαίδευση ενώ η Σουηδία είναι η χώρα που παρουσιάζει τις μικρότερες ενδείξεις για ύπαρξη διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση αφού μόνο το μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα φαίνεται να ασκεί επίδραση στην πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των ερωτηθέντων. Παρόμοια, από τις πλέον μικρότερες ενδείξεις για την ύπαρξη διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση εμφανίζουν η Λιθουανία και η Μάλτα συγκριτικά με τις υπόλοιπες υπό μελέτη χώρες και κυρίως την Ιρλανδία, την Ουγγαρία και την Ολλανδία.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο αποτέλεσμα της λογιστικής παλινδρόμησης για την Πολωνία και τη Ρουμανία όπου οι ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι έχουν μητέρες με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο παρουσιάζουν μικρότερη πιθανότητα ολοκλήρωσης τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με τα άτομα που δήλωσαν ότι οι μητέρες τους έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Αυτό είναι ένα αποτέλεσμα που προκαλεί έκπληξη καθώς στις περισσότερες έρευνες το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας επιδρά θετικά στο μορφωτικό επίπεδο των παιδιών.

3.6. ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Αρχικά, θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν είναι εύκολο να δημιουργηθούν "τέλεια" μοντέλα, όπως υποστηρίζουν οι Hauser and Sewell (1986). Έτσι, είναι δύσκολο ή ακόμη καλύτερα είναι πρακτικά αδύνατο να εντοπιστούν και να ελεγχθούν όλοι οι πραγματικά συσχετιζόμενοι παράγοντες που επιδρούν στην ολοκλήρωση ενός συγκεκριμένου εκπαιδευτικού επιπέδου του ατόμου ενώ είθισται να ελέγχονται όσοι σχετικοί παράγοντες επιτρέπουν τα δεδομένα της εκάστοτε έρευνας (Haveman and Wolfe, 1995).

Έτσι, σε αντιστοιχία με τα προαναφερθέντα, στο οικονομετρικό μας υπόδειγμα δεν συμπεριλήφθηκαν κάποιες συνήθεις μεταβλητές όπως το επάγγελμα των γονέων ή το εισόδημά τους καθώς τέτοια πληροφόρηση δεν περιλαμβάνονταν στα δεδομένα της έρευνας στην οποία βασίστηκε η παρούσα εργασία.

Ακόμη, η εμπειρική μας εργασία δεν περιλαμβάνει προσαρμογές για μη παρατηρούμενη ετερογένεια και πιθανή ενδογένεια. Αυτός είναι ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο τα αποτελέσματα και οι εκτιμώμενες σχέσεις χρήζουν ιδιαίτερα προσεκτικής ερμηνείας. Προς αυτή την κατεύθυνση οδηγεί και η φύση των δεδομένων μας που είναι διαστρωματικά, ενώ πάνελ δεδομένα (panel) θα ήταν περισσότερο χρήσιμα στην εξέταση των διαγενεακών ανισοτήτων στην εκπαίδευση. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματά μας βρίσκονται σε συμφωνία με αυτά άλλων σχετικών μελετών όπως των Daouli et al. (2010) και Lauer (2003), επιβεβαιώνοντας την ύπαρξη διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση.

Επιπλέον, τα δεδομένα μας δεν επιτρέπουν τον έλεγχο για γενετικές επιδράσεις. Ωστόσο, εάν υποθέσουμε ότι οι γενετικές επιδράσεις είναι ίδιες μεταξύ των χωρών και στη διάρκεια του χρόνου, μπορούμε λογικά να θεωρήσουμε ότι δεν αποτελούν πρόβλημα για τη συγκριτική προσέγγιση που ακολουθήσαμε (Di Paolo et al., 2010).

3.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία είχε ως στόχο να εμβαθύνει στη συγκριτική ανάλυση των διαγενεακών επιδράσεων στην εκπαίδευση και να αναδείξει ορισμένες πτυχές του φαινομένου της εκπαιδευτικής κινητικότητας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τις ανάγκες της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ένα διμεταβλητό λογιστικό υπόδειγμα και αξιοποιήθηκαν τα δεδομένα της έρευνας Eurobarometer 75.4 του 2011.

Η επιλογή ή ακόμη καλύτερα η ολοκλήρωση μιας εκπαιδευτικής βαθμίδας είναι μια διαδικασία που επηρεάζεται από ποικίλες συνιστώσες. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εντοπιστούν και να συνεκτιμηθούν οι επιρροές όλων αυτών σε ένα οικονομετρικό μοντέλο καθώς πρόκειται για ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο ζήτημα. Έτσι, έγινε μια προσπάθεια επιλογής συγκεκριμένων παραγόντων και διερεύνησης της επίδρασης αυτών στα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των ερωτηθέντων σε κάθε χώρα ξεχωριστά, ώστε σε δεύτερο επίπεδο να γίνει μια ευρύτερη αξιολόγηση του πώς επηρεάζει το οικογενειακό υπόβαθρο την επόμενη γενιά στο εκπαιδευτικό της επίπεδο αλλά και να αποκαλυφθούν οι διαγενεακές ανισότητες που εντοπίζονται στην εκπαίδευση σε κάθε κράτος.

Τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας όπως διαμορφώθηκαν από την θεωρητική ανάλυση που προηγήθηκε αλλά και από την εμπειρική μας ανάλυση συνηγορούν ότι το οικογενειακό υπόβαθρο επηρεάζει τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των παιδιών. Ειδικότερα, η αυξημένη μόρφωση των γονιών έχει ως επί το πλείστον θετικές επιδράσεις στα εκπαιδευτικά επιτεύγματα της επόμενης γενιάς στην πλειονότητα των υπό εξέταση χωρών όπως και το υψηλό κοινωνικό επίπεδο του ατόμου.

Καταλήγοντας, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός μιας ορθά οργανωμένης εκπαιδευτικής πολιτικής, διαφορετική για κάθε χώρα, προσαρμοσμένη στις ανάγκες αυτής ώστε να καταπολεμηθούν οι ανισότητες στην εκπαίδευση που κατά κύριο λόγο μεταβιβάζονται διαγενεακά. Άλλωστε, μέσα από τα αποτελέσματα της εμπειρικής μας ανάλυσης γίνεται φανερό ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν κάθε χώρα είναι διαφορετικοί και μάλιστα σε διαφορετικό βαθμό.

Μια πιθανή προέκταση αυτής της εργασίας θα μπορούσε να είναι η μελέτη του πώς αυτή η σχέση διαφέρει ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε εθνικού συστήματος παιδείας καθώς και με το πλαίσιο πολιτικής που ακολουθείται. (π.χ. κρατικές δαπάνες

για την εκπαίδευση). Τέτοια μελέτη θα περιελάμβανε τη συλλογή πληροφοριών για τις ιδιαιτερότητες των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα θα μπορούσε να περιλαμβάνει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η διαδικασία εισαγωγής ή επιλογής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση όπως είναι οι εισαγωγικές εξετάσεις, η οικονομική συνεισφορά των μαθητών με τα δίδακτρα ή τη δωρεάν φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και το ποσοστό των μαθητών που ευνοούνται από οικονομική πλευρά μέσω υποτροφιών ή δυνατότητα χορήγησης δανείου. Όλα αυτά σε συνδυασμό βέβαια με την επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος. Αλλά και γενικότερα τις διαφορές μεταξύ των κρατών στο τρόπο διαμόρφωσης της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της υποχρεωτικότητας κάθε βαθμίδας όπως ορίζεται στην κάθε χώρα.

Άλλωστε όλες αυτές οι σχέσεις είναι δυναμικές και οι αλλαγές που συντελούνται μέσα στο χρόνο επιτάσσουν και συντελούν στη διαφοροποίησή τους. Συνεπώς, οι διαγενεακές επιδράσεις στην εκπαίδευση αποτελούν ένα ερευνητικό πεδίο που θα παραμένει πάντα επίκαιρο καθώς εξελίσσεται συνεχώς με την πάροδο του χρόνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Azam, M., & Bhatt, V. (2014). Like father, like son? Intergenerational education mobility in India. *Intergenerational Education Mobility in India (August 20, 2014)*.

Becker, G. S., & Tomes, N. (1979). An equilibrium theory of the distribution of income and intergenerational mobility. *The Journal of Political Economy*, 87(6),1153-1189.

Becker, Gary S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. New York: Columbia Univ. Press (for National Bureau of Economics Research.), 1964 (1st edition)

Becker, G. S., & Tomes, N. (1986). Human capital and the rise and fall of families. *Journal of labor economics*, 4(3), S1-S39.

Behrman, J., & Rosenzweig, M. R. (2002). Does increasing women's schooling raise the schooling of the next generation?. *American Economic Review*, 92(1), 323-334.

Ben-Porath, Y. (1967). The production of human capital and the life cycle of earnings. *The Journal of Political Economy*, 75(4),352-365.

Black, S. E., Devereux, P. J., & Salvanes, K. G. (2005). Why the apple doesn't fall far: Understanding intergenerational transmission of human capital. *American Economic Review*, 95(1), 437-449.

Black, S. E., & Devereux, P. J. (2011). Recent developments in intergenerational mobility. *Handbook of labor economics*, 4, 1487-1541.

Blanden, J., Gregg, P., & Macmillan, L. (2007). Accounting for Intergenerational Income Persistence: Noncognitive Skills, Ability and Education. *The Economic Journal*, 117(519), C43-C60.

Bowles, S., Gintis, H., & Osborne, M. (2001). The determinants of earnings: A behavioral approach. *Journal of Economic Literature*, 39(4),1137-1176.

Butcher, K. F., & Case, A. (1994). The effect of sibling sex composition on women's education and earnings. *The Quarterly Journal of Economics*, 109(3),531-563.

Carneiro, P. (2008). Equality of opportunity and educational achievement in Portugal. *Portuguese Economic Journal*, 7(1), 17-41.

Daouli, J., Demoussis, M., & Giannakopoulos, N. (2010). Mothers, fathers and daughters: Intergenerational transmission of education in Greece. *Economics of Education Review*, 29(1), 83-93.

Di Paolo, A., Raymond, J. L., & Calero, J. (2010). Exploring educational mobility in Europe, doi: org/10.2139/ssrn.1814925

Ermisch, J., & Francesconi, M. (2013). The effect of parental employment on child schooling. *Journal of Applied Econometrics*, 28(5), 796-822.

Farré, L., Klein, R., & Vella, F. (2012). Does Increasing Parents' Schooling Raise the Schooling of the Next Generation? Evidence Based on Conditional Second Moments. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 74(5), 676-690.

Feinstein, L. (2000). *The relative economic importance of academic, psychological and behavioural attributes developed on childhood*. Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science.

Available at:

http://eprints.lse.ac.uk/20206/1/The_Relative_Economic_Importance_of_Academic%2C_Psychological_and_Behavioural_Attributes_Developed_on_Chilhood.pdf Accessed 17 December 2014

Fernández, R., Fogli, A., & Olivetti, C. (2004). Mothers and sons: Preference formation and female labor force dynamics. *The Quarterly Journal of Economics*, 119, 1249-1299.

Glick, P., & Sahn, D. E. (2000). Schooling of girls and boys in a West African country: the effects of parental education, income, and household structure. *Economics of education review*, 19(1), 63-87.

González de San Román, A., & De La Rica, S. (2012). Gender gaps in PISA test scores: The impact of social norms and the mother's transmission of role attitudes. IZA Discussion Paper No. 6338.

Available at SSRN:<http://ssrn.com/abstract=2007329> Accessed 11 December 2014

Gujarati, D. N. (2004). *Basic Econometrics. (4th edition.)*, The McGraw–Hill Companies.

Hauser, R. M., & Sewell, W. H. (1986). Family effects in simple models of education, occupational status, and earnings: Findings from the Wisconsin and Kalamazoo studies. *Journal of Labor Economics*, 4(3), S83-S115.

Haveman, R., & Wolfe, B. (1995). The determinants of children's attainments: A review of methods and findings. *Journal of economic literature*, 33(4), 1829-1878.

Heckman, J., & Carneiro, P. (2003). *Human capital policy* (No. w9495). National Bureau of Economic Research.

Hertz, T., Jayasundera, T., Piraino, P., Selcuk, S., Smith, N., & Verashchagina, A. (2007). The inheritance of educational inequality: International comparisons and fifty-year trends. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*, 7(2), 1-46.

Hill, M. S., & Duncan, G. J. (1987). Parental family income and the socioeconomic attainment of children. *Social Science Research*, 16(1), 39-73.

Jencks, C., Smith, M., Acland, H., Bane, M. J., Cohen, D., Gintis, H., & Michelson, S. (1972). *Inequality: A reassessment of the effect of family and schooling in America*. New York: Basic Books.

Johnston, D. W., Schurer, S., & Shields, M. A. (2014). Maternal gender role attitudes, human capital investment, and labour supply of sons and daughters. *Oxford Economic Papers*, 66(3), 631-659.

Kearl, J. R., & Pope, C. L. (1984). Unobservable Family and Individual Contributions to the Distributions of Income and Wealth. *Journal of Labor Economics*, 4(3), S48-S79

Lauer, C. (2003). Family background, cohort and education: A French–German comparison based on a multivariate ordered probit model of educational attainment. *Labour Economics*, 10(2), 231-251.

Leibowitz, A. (1974). Home investments in children. In *Marriage, Family, Human Capital, and Fertility* (pp. 111-135). NBER.

Lundborg, P., Nilsson, A., & Rooth, D. O. (2014). Parental education and offspring outcomes: evidence from the Swedish compulsory school reform. *American Economic Journal: Applied Economics*, 6(1), 253-278.

Marks, G. N. (2008). Are father's or mother's socioeconomic characteristics more important influences on student performance? Recent international evidence. *Social Indicators Research*, 85(2), 293-309.

Mazzonna, F. (2014). The long-lasting effects of family background: A European cross-country comparison. *Economics of Education Review*, 40, 25-42.

Patrinos, H. A. (1995). Socioeconomic background, schooling, experience, ability and monetary rewards in Greece. *Economics of Education Review*, 14(1), 85-91.

Peraita, C., & Sánchez, M. (1998). The effect of family background on children's level of schooling attainment in Spain. *Applied Economics*, 30(10), 1327-1334.

Plug, E. (2004). Estimating the effect of mother's schooling on children's schooling using a sample of adoptees. *American Economic Review*, 94(1), 358-368.

Psacharopoulos, G. (1988). Efficiency and equity in Greek higher education. *Minerva*, 26(2), 119–137

Rosenzweig, M. R., & Wolpin, K. I. (1993). Intergenerational support and the life-cycle incomes of young men and their parents: Human capital investments, coresidence, and intergenerational financial transfers. *Journal of Labor Economics*, 11(1), 84-112.

Rumberger, R. W. (2010). Education and the reproduction of economic inequality in the United States: An empirical investigation. *Economics of Education Review*, 29(2), 246-254.

Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American economic review*, 51, 1-17.

Solon, G. (1999). Intergenerational mobility in the labor market. *Handbook of labor economics*, 3, 1761-1800.

Stevens, A. H. (1997). Persistent effects of job displacement: The importance of multiple job losses. *Journal of Labor Economics*, 15(1), 165-188.

Ελληνική

Banks O.,(1987), *Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*, μετάφραση Δαρβέρης Τ., εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Κασιμάτη Κ., (2001), *Δομές και Ροές. Το φαινόμενο της κοινωνικής και επαγγελματικής κινητικότητας*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα

Βαρλάμη Ε., κ.α.´ (2004), *Κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανισότητες-ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης, επιπτώσεις*. στο 7ο Εκπαιδευτικό συνέδριο της ΟΛΜΕ *Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτική πολιτική. Από τις επιλεκτικές πολιτικές στην Παιδεία για όλους*, Αθήνα, 16-18 Δεκεμβρίου

Διαθέσιμο:

<http://kemete.sch.gr/wp-content/uploads/2011/12/eis-1-omada-7-syn.pdf> Πρόσβαση 07
Απριλίου 2015.

Φραγκουδάκη Α.,(1985), *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Χάλκος Γ., (2011), *Οικονομετρία: Θεωρία, Εφαρμογές και Χρήση Προγραμμάτων σε Η/Υ*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα

Online

<http://www.oecd.org/edu/eag-2012-sum-el.pdf>

<http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>

<http://www.iep.edu.gr/pisa/>